

audit FINANCIAR

- **Impactul performanței economice asupra poziției financiare**

5/2009

- **Metode de măsurare a imobilizărilor corporale la valoarea justă în situațiile financiare**
- **Abordări privind credibilitatea și transparența informațiilor privind performanța în entitățile sectorului public**
- **Evaluarea și compunerea riscurilor în auditul intern**
- **Proceduri specifice de auditare a plasamentelor de capital**

IFAC a transmis raportul: Evoluții privind fluxul raportării financiare

Comitetul de conducere al Federației Internaționale a Contabililor (IFAC) a înființat un Grup de lucru privind **Proiectul pentru Raportarea Companiilor** care să studieze progresele înregistrate la nivel mondial în domeniile guvernantei, raportării financiare și auditului. Primul pas în demararea acestui proiect a fost realizarea unui studiu global de cercetare, la care au participat 74 de organisme membre IFAC din 59 de țări și jurisdicții, aparținând unor medii economice diferite. Studiul a fost efectuat la mijlocul anului 2008.

Raportul, intitulat **Evoluțiile privind lanțul de furnizare a raportării financiare - Rezultatele unui studiu global realizat cu organismele membre IFAC** demonstrează că în multe țări și jurisdicții s-au înregistrat progrese în domenii precum guvernanta, raportarea financiară și auditul, spre exemplu prin implementarea unor coduri sau standarde noi sau prin revizuirea celor vechi. Totuși, studiul indică și existența unor probleme persistente și importante, care au nevoie de soluții satisfăcătoare. Dintre aceste probleme amintim:

- sistemele de control și de risc sunt prea limitate;
- provocările pe care le întâmpină practicienii mici și mijlocii de a se menține la curent cu modificările Standardelor Internaționale de Audit (ISA) și ale altor standarde;
- dificultăți în activitatea care necesită utilizarea mai multor seturi de standarde de audit pentru clienții multinaționali;
- raportarea insuficientă asupra indicatorilor care nu sunt de factură financiară;
- legătura neclară între raportare și mediul organizației;
- utilizarea măsurătorilor pentru valoarea justă în circumstanțele actuale ale pieței.

Organismele participante la acest studiu au făcut și o seamă de recomandări, menite să vină în ajutorul abordării problemelor mai sus menționate:

- Stabilirea unui nivel înalt la care trebuie să ajungă guvernanta;
- Creșterea independenței comitetului de conducere și a auditorilor;
- Implementarea unor sisteme mai bune de control și risc;
- Echilibrarea între performanță și conformitate;
- Alinierea nivelului remunerației la nivelul performanței;
- Asigurarea unei transparențe și unei încrederi mai mari privind comunicațiile;
- Convergența cu standardele globale de audit și contabilitate care sunt bazate pe principii.

Următorul pas pe care IFAC îl va întreprinde în ceea ce privește **Proiectul pentru Raportarea Companiilor** îl va constitui realizarea unei serii de interviuri cu investitorii, cu cei care întocmesc documente de raportare financiar-contabile, cu organismele pentru stabilirea standardelor și cu organele de reglementare din lume, pentru a găsi soluții practice pentru optimizarea utilității raportării financiare și a comunicării (cu privire la performanța afacerii) între afacere în sine și părțile interesate.

Se intenționează ca rezultatele **Proiectului pentru Raportarea Companiilor** să constituie material pentru dezvoltarea **Ghidului cu privire la buna practică (IGPG)** care este menit să sprijine profesioniștii contabili din domeniul afacerilor și organizațiile lor în procesele de pregătire a raportărilor afacerilor relevante și de înaltă calitate.

Anunț de la IFAC: Manualul de Standarde Internaționale de Audit (ISA) 2008 rămâne în vigoare

Actualizările realizate de IFAC cu privire la standardele pentru audit, asigurare și etică se vor desfășura în anul 2009 într-un mod diferit față de anii precedenți.

Partea I a ediției Manualului IFAC de Standarde Internaționale de Audit, Asigurare și a Normelor cu privire la Etică vor rămâne în vigoare pe parcursul anului curent.

Această parte a manualului conține norme referitoare la audit, revizuire, asigurare, controlul calității și servicii conexe, norme emise la 1 ianuarie 2008 de Comitetul pentru Stabilirea Standardelor Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB). Aceste standarde sunt în vigoare până la data de 15 decembrie 2009, după care ar deveni aplicabile standardele clarificate. Partea I a manualului include, de asemenea, și Codul de Etică pentru profesioniștii contabili, emis de către Comitetul pentru Stabilirea Standardelor Internaționale de Etică pentru Profesioniștii Contabili (IESBA). [ec. Alexandra Jora, *expert relații publice*]

Contents

Cercetări în audit și raportări financiare

Drd. Adrian VINTILESCU BELCIUG, drd. Laura - Cornelia BROJBA, drd. Lăcrămioara BĂLAN & drd. Daniela CREȚU

Evaluarea și compunerea riscurilor în auditul intern3
- Risk Evaluation and Cumulation in Internal Audit

Drd. Monica JULEAN & drd. Elena IORDACHE

Prezentarea imobilizărilor corporale la valoarea justă în situațiile financiare10
- Disclosure of Tangible Assets at Fair Value in Financial Reports

Prof.univ.dr. Eugeniu ȚURLEA & conf.univ.dr. Aurelia ȘTEFĂNESCU

Performanța entităților sectorului public, între actualitate și perspectivă17
- The Profitability of the Public Sector Entities, Between Present and Future

Prof.univ.dr. Bogdan DIMA & lector univ.dr. Ștefana CRISTEA

Modelul RiskMetrics de evaluare a riscului de portofoliu24
- The RiskMetrics Model for Portfolio Evaluation

Prof.univ.dr. Tatiana DĂNESCU & lect.univ.dr. Ovidiu Ioan SPĂȚĂCEAN

Proceduri specifice de auditare a plasamentelor de capital32
- Specific Audit Procedures Performed for Capital Investments

Auditul și raportările financiare de la teorie la practică

Prof.univ.dr. Ana MORARIU & lect.univ.dr. Cornel Dumitru CRECANĂ

Impactul performanței economice asupra poziției financiare39
- The Impact of Economic Performance on the Financial Position

Urania MOLDOVANU, auditor financiar

Exigențele controlului calității activității de audit financiar în contextul actualelor reglementări europene și naționale (II)43
- The Requirements of the Quality Control of the Financial Audit Activity in the Context of the Current National and European Regulations (II)

Bob RYAN, Examiner ACCA

Activele toxice, factorul declanșator al crizei economice mondiale ..50
- Toxic Assets, Triggering Factor of the World Economic Crisis

Din activitatea CAFR

Revistă recunoscută de CNC SIS, categoria B+
Editor: *Camera Auditorilor Financiari din România*
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Consiliul științific

Acad. **Constantin IONETE**

Acad. **Iulian VĂCĂREL**

Prof. univ. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques
et Comptables (INTEC) Paris

Prof.univ.dr. **Dumitru MATIȘ**, auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Prof.univ.dr. **Ioan TALPOȘ**, auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara

Prof.univ.dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Prof.univ.dr. **Ion IONAȘCU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Veronel AVRAM**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Vasile RĂILEANU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Constantin STAIKU**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Tatiana DĂNESCU**, auditor financiar, Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș

Prof.univ.dr. **Victoria STANCIU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Dr. **Alexandra LAZĂR**, auditor financiar, Consilier Ministerul Finanțelor Publice, București

Mircea BOZGA, ACCA, auditor financiar, București

Monica ȘTEFAN, ACCA, auditor financiar, București

Luminița CIOACĂ, ACCA, auditor financiar, București

Director științific

Prof.univ.dr. **Pavel NĂSTASE**, ASE București

Director editorial

Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef

Cristiana RUS

Colectiv redacțional

Adriana COȘA, Alexandra JORA, Irina Cătălina PUNGARU, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: Cristina RADU; Marketing - publicitate: Stancu LICĂ

Prezentare grafică și tehnoredactare: Nicolae LOGIN

Consiliul științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; http: revista.cafr.ro

Tipar: Universal Color S.A., str.Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1844 - 8801

Evaluarea și compunerea riscurilor în auditul intern

Adrian VINTILESCU BELCIUG*, Laura-Cornelia BROJBA**,
Lăcrămioara BĂLAN (CORCHES)***
& Daniela CREȚU (COLOIU)****

Abstract

Risk Evaluation and Cumulation in Internal Audit

Like many other types of audit, the internal public audit is a functional independent and objective activity based on risk management. The risk can be seen like any other event, action, situation or attitude which might negatively affect the public institution's capacity of fulfilling its objectives. At a certain moment, the public entity is under the pressure of several risks. Therefore, in the same moment in time, many risks act conjugated. It was noticed that the events with a high impact are produced by the joint influence of many small risks. This paper is studying the risks' joint action. The analysis can be used furthermore for increasing the efficiency of the public intern audit missions, allowing auditors to focus on the significant risks.

This paper compares the method of risks' analysis from the Law nr.672/2002 regarding the public intern audit and used in the Audit Mission Guide for the Human Resources Activity, with another method of analysis for a risk portfolio, using the Portfolio Theory. The theoretical analysis was followed by a Monte Carlo simulation using the Crystall Ball product. Following the simulation, we have compared the model from the Law 672/2002 and the stochastic modeling, and we found a risk audit analysis much more profound.

Key words: internal public audit, audit risk, Monte Carlo simulation, portfolio theory

Cuvinte cheie:

audit public intern, riscul de audit, simulare Monte Carlo, teoria portofoliului

Introducere

Riscul este văzut ca o incertitudine a unei realizări sau, cu alte cuvinte, ca orice eveniment, acțiune, situație sau comportament cu impact nefavorabil asupra capacității entității publice de a realiza obiectivele.

Se pot exemplifica:

- riscuri de organizare (neformalizarea procedurilor): lipsa unor responsabilități precise, insuficiența organizare a resurselor umane, documentația insuficientă, neactualizată sau redundantă;
- riscuri operaționale: neînregistrarea în contabilitate, arhivare necorespunzătoare a documentelor justificative, lipsa unui control asupra operațiilor cu risc ridicat;
- riscuri financiare: plăți nesecurizate, nedetectarea operațiilor cu risc financiar;
- riscuri generate de schimbările legislative, structurale, manageriale etc.

Riscurile nu pot fi evitate și orice organizație trebuie să își ia măsurile necesare gestionării riscurilor până la un nivel considerat acceptabil. Răspunsul la risc dat de controlul intern al organizației poate implica tolerarea riscurilor, tratarea, transferarea riscurilor sau, după caz, încetarea activităților generatoare, în funcție de impactul acestora. Făcând o paralelă cu finanțele moderne, "raportul dintre rentabilitate și risc" este esențial și în instrumentarea riscului de audit¹.

Putem deosebi:

- riscul inerent, care este dat de eroarea propriu-zisă din cadrul activităților entității, făcându-se

* Ec. drd. ing., auditor intern Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, vintilescu_adrian@yahoo.com.

** Ec. drd., economist SC Real-Hypermarket Romania SRL, laura_brojba@yahoo.com.

*** Ec. drd. ing., director executiv, Direcția de Muncă și Protecție Socială Vâlcea, lacramioarabalan@yahoo.com.

**** Ec. drd., inspector, Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, daniela_cretu7@yahoo.com.

1 Stancu, Ion, *Finanțe*, Editura Economică, București, 2002.

abstracție de activitatea de control intern;

- riscul de control, care este dat de neregulile și erorile care nu sunt descoperite cu ocazia controlului; auditorul nu poate schimba nivelul controlului, el îl poate doar „influența” prin recomandări privind ameliorarea, dar această influență se va manifesta doar în perioadele ulterioare auditului și numai în condițiile în care conducerea va ține cont de sugestiile făcute;
- riscul de nedetectare reprezintă riscul ca o procedură de fond a auditorului să nu detecteze erorile; nivelul riscului de nedetectare este legat direct de procedurile de fond ale auditorului.

Riscurile pot fi evaluate și prioritizate în raport cu obiectivele și, de aceea, este important ca riscul să fie definit în raport cu unul sau mai multe obiective.

Măsurarea riscurilor depinde de probabilitatea de apariție a riscului și de gravitatea consecințelor evenimentului. Pentru realizarea măsurării riscurilor se utilizează drept instrumente de măsurare, criteriile de apreciere.

Elaborarea documentului **Stabilirea nivelului riscului și a punctajului total al riscului** comportă două etape: în prima etapă se realizează evaluarea nivelurilor riscurilor asociate operațiilor auditabile, iar în a doua fază se determină punctajul total pe baza formulei din normele metodologice privind auditul intern, respectiv:

$$T = \sum_{i=1}^n P_i \times N_i$$

unde: T = punctaj total; P_i = ponderea riscului pentru fiecare criteriu; N_i = nivelul riscurilor pentru fiecare criteriu utilizat;

Componentele riscului (Tabel 1) sunt, în concluzie, probabilitatea de apariție și impactul, respectiv gravitatea consecințelor și durata acestora. Probabilitatea de apariție a riscului, așa cum este privită în actele normative ce privesc auditul public intern, variază de la imposibilitate la certitudine și este exprimată pe o scară de valori pe trei nivele:

- probabilitate mică;
- probabilitate medie;
- probabilitate mare.

Nivelul impactului reprezintă efectele riscului în cazul producerii sale și se poate exprima pe o scară valorică pe trei nivele. Se observă din cele descrise mai sus că o scară analitică mai detaliată poate fi mai potrivită, ca de exemplu o matrice 5×5 .

Metodologia de cercetare

Articolul este o parte dintr-o cercetare doctorală care are ca obiect utilizarea tehnicilor de audit în mediu informatizat în cadrul misiunilor de audit public intern aferente administrării fiscale.

În scopul prezentării unei opinii valide și argumentate, dar și pentru a oferi o aplicabilitate practică a cercetării, au fost efectuate atât un studiu teoretic, cât și o simulare practică pe un portofoliu de riscuri selectat ca un eșantion ales din ghidul misiunii de audit pentru activitatea de resurse umane, publicat pe site-ul Ministerului Finanțelor Publice².

Prima etapă în cercetare a fost construirea unui alt model teoretic, care să permită o instrumentare a

Tabel 1

Nr. crt.	Domeniul	Obiecte auditabile	Riscuri semnificative	Criterii de analiză a riscurilor						Punctaj total P_T
				Aprecierea controlului intern (F1)		Aprecierea cantitativă (F2)		Aprecierea calitativă (F3)		
				P_1 50%	N_1	P_2 30%	N_2	P_3 20%	N_3	
I.	Plan strategic	1. Politicile entității publice în domeniul IT	Inexistența unei atitudini favorabile în privința informatizării activității entității publice	0,5	2	0,3	3	0,2	2	2,3

² <http://www.mfinante.ro/audit/index.jsp>.

riscurilor în procesul de audit mai aproape de realitate și care ar oferi posibilitatea compunerii riscului de audit. În acest sens au fost utilizate elemente de teoria portofoliului³.

Fiecare risc a fost considerat ca fiind o variabilă aleatoare, determinată de o anumită distribuție de probabilitate a riscului. Riscul este caracterizat astfel de o anumită distribuție de probabilitate a impactului acestuia.

În a doua etapă a fost efectuată simularea Monte Carlo, utilizând o variantă demonstrativă a produsului informatic Crystall Ball.

În această etapă a cercetării se face practic comparația între metoda clasică a analizei riscurilor prevăzută de lege și cea analizată teoretic utilizând teoria portofoliului.

În final, se formulează concluzii și comparații ce reflectă influența compunerii riscurilor asupra realizării obiectivelor entității auditate.

Considerente teoretice

Analiza teoretică a compunerii riscurilor se poate modela utilizând teoria portofoliului. Astfel, riscurile

vor fi privite ca variabile aleatoare. Se definește impactul riscului ca fiind variabila aleatoare r_i .

Probabilitatea impactului estimat al riscului r_i are valoarea p_i . Putem defini un impact al riscului mediu acceptat, dat de:

$$E(R_i) = \sum p_k \times R_k$$

care ponderează impactul riscurilor cu probabilitatea, utilizând o distribuție statistică a riscului. De asemenea, se poate defini abaterea impactului față de medie, care ar fi dată de dispersia impactului:

$$Var(R_i) = E[(R_i - E(R_i))^2]$$

Punctajul total al riscului poate fi apreciat de impactul riscului mediu acceptat înmulțit cu încrederea în controlul intern al auditorului și este dat de:

$$P_i = c_i \times E(R_i),$$

unde c_i este gradul de încredere al auditorului în controlul intern.

Astfel, practic, se propune o agregare a criteriilor de analiză a riscurilor, bazată pe produsul dintre o constantă și o distribuție de probabilitate a impactului riscului. Dacă am vorbit de agregare va trebui să precizăm faptul că agregarea unor

indicatori a fost de la Condorcet până la Arrow un subiect deschis.

În tabelul 2 este prezentată sintetic concepția unui model de analiză a riscurilor utilizând distribuții de probabilitate.

Reamintim unele dintre proprietățile mediei, respectiv ale varianței unei variabile aleatoare.

Cu litera z vor fi notate variabilele aleatoare, iar cu litera c vor fi notate constantele.

Proprietățile mediei

- $E(c) = c$
- $E(c \times z) = cE(z)$
- $E(z_1 + z_2) = E(z_1) + E(z_2)$

Proprietățile varianței

- $var(c) = 0$
- $var(c \times z) = c^2 var(z)$
- $var(z_1 + z_2) = var(z_1) + var(z_2) + 2cov(z_1, z_2)$

Covarianța a două variabile aleatoare este, prin definiție:

- $\sigma_{12} = cov(z_1, z_2) = E[(z_1 - E(z_1))(z_2 - E(z_2))]$

Studiul compunerii riscurilor trebuie să țină seama de covarianța dintre două variabile aleatoare care

Tabel 2

Nr. crt.	Domeniul	Obiecte auditabile	Riscuri semnificative	Criterii de analiză a riscurilor			Punctaj total P_T
				Aprecierea controlului intern (F1)	Aprecierea cantitativă (F2)	Aprecierea calitativă (F3)	
I.	Plan strategic	1. Politicile entității publice în domeniul IT	Inexistența unei atitudini favorabile în privința informatizării activității publice	c_1 constantă	Distribuție de probabilitate		Distribuție de probabilitate

³ Moisa Altar, *Teoria Portofoliului*, 2002.

cuantifică nivelul „dependenței” dintre cele două variabile.

Astfel, dacă $\rho_{ij} = 0$, atunci rezultă că riscurile evoluează relativ „independent” unul față de celălalt. Dacă $\rho_{ij} > 0$, rezultă că riscurile z_i și z_j evoluează în același sens, iar dacă $\rho_{ij} < 0$ atunci se poate trage concluzia că riscurile evoluează „în sens contrar”.

De exemplu, dacă $cov(R_i, R_j) < 0$, atunci rezultă că dacă impactul R_i al riscului i va crește, impactul riscului j (R_j) va avea tendința de a scădea.

În cazul în care avem o combinație liniară de riscuri, se definește coeficientul de corelație:

$$r_{ij} = cov(z_i, z_j) / \sqrt{Var(z_i) \cdot Var(z_j)}$$

Atunci când riscul dat de variabila aleatoare z_j este o combinație lini-

ară de alte variabile aleatoare, respectiv:

$$z_j = c_1 z_1 + c_2 z_2 + \dots + c_k z_k$$

atunci

$$cov(z_i, z_j) = c_1 cov(z_i, z_1) + c_2 cov(z_i, z_2) + \dots + c_k cov(z_i, z_k)$$

Dacă se consideră mai multe riscuri, nivelul impactului portofoliului este dat de formula:

$$E(R_p) = \sum c_k \times E_{r_k}$$

În concluzie, compunerea riscului va trebui să țină seama, pe lângă distribuția de probabilitate definită, și de covarianță.

Impactul, în cazul unui portofoliu de riscuri, depinde în mare măsură de covarianța între riscuri.

Modelarea compunerii riscului de audit utilizând simularea Monte Carlo

În studiul practic vom analiza un exemplu în care se va compara clasarea riscului folosind metoda clasică prevăzută de Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern și o simulare stohastică utilizând metoda Monte Carlo și produsul informatic Crystal Ball⁴.

Analiza a fost efectuată pe un eșantion de șase riscuri din ghidul editat de Ministerul Finanțelor Publice referitor la o misiune pe resurse umane.

Pentru ușurința definirii modelului au fost considerate distribuții normale ale riscurilor, cu media dată de punctajul total al riscului acor-

Tabel 3

Obiecte auditabile	Riscuri semnificative	Criterii de analiză a riscurilor						Punctaj total
		Aprecierea controlului intern (F1)		Aprecierea cantitativă (F2)		Aprecierea calitativă (F3)		
		P1 50%	N _i	P2 30%	N _i	P3 20%	N _i	
Statul de funcții	1. Statul de funcții nu este actualizat permanent funcție de rezultatele procesului de recrutare	0,5	2	0,3	2	0,2	1	1,8
Corespondența pentru solicitarea organizării concursurilor	2. Adresele pentru solicitarea organizării concursurilor nu îndeplinesc condițiile de conformitate	0,5	2	0,3	1	0,2	1	1,5
	3. Bibliografia este incompletă și/sau neactualizată	0,5	2	0,3	2	0,2	2	2
	4. Avizul ANFP nu a fost solicitat cu 45 de zile înainte de data organizării concursului	0,5	2	0,3	1	0,2	1	1,5
Constituirea comisiilor de concurs	5. Ordinele de constituire ale comisiilor de concurs și de soluționare a contestațiilor nu sunt întocmite cu 30 de zile înainte de data susținerii a concursurilor	0,5	2	0,3	1	0,2	1	1,5
	6. Incompatibilitatea membrilor comisiei de concurs	0,5	2	0,3	1	0,2	1	1,5

4 Charnes, John, Financial Modeling with Crystal Ball and Excel, Wiley, 2007.

dat prin metoda clasică (din ghid) și deviația standard egală cu 1. Riscurile sunt analizate în ghidul mai sus-menționat, conform aprecierilor și criteriilor din tabelul 3. În vederea sintetizării sunt numerotate riscurile analizate de la 1 la 6. În metoda clasică, analiza riscurilor se oprește la acest nivel, după care este efectuată clasarea. Metoda propusă de analiză stohastică a riscurilor ține seama de distribuția de probabilitate și de covarianțele care vor fi definite în etapa inițială a analizei riscurilor.

Etapele modelării riscurilor utilizând distribuții de probabilitate sunt prezentate mai jos și explicitate prin grafice concludente privind operațiunile efectuate. Din lipsă de spațiu nu au putut fi prezentate toate distribuțiile de probabilitate definite, corelațiile și rezultatele simulării Monte Carlo, alegându-se doar imaginile semnificative.

Etapa 1: Definirea distribuțiilor de probabilitate aferente riscurilor.

Sunt definite distribuțiile de probabilitate. Va fi reprezentată, de exemplu, distribuția de probabilitate a riscului „Incompatibilitatea membrilor comisiei de concurs” (Tabel 4):

Etapa 2: Se stabilesc corelațiile între riscuri, conform matricii (Tabel 5).

În forma grafică, corelațiile stabilite de auditor în faza inițială de analiză a riscurilor sunt prezentate în tabelul 6.

Etapa 3: Analiza propriu-zisă a riscurilor prin simularea Monte Carlo efectuată cu 1000 de încercări, cu un grad de încredere de 95 %.

Compunerea între riscul i și riscul j este dată de tabelul ij (de exemplu:

compunerea riscului 1 cu riscul 3 este dată de tabelul 7).

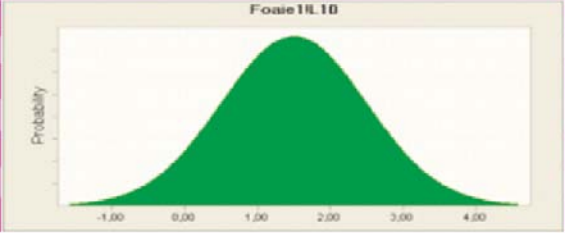
Mai jos este prezentată simularea Monte Carlo pentru compunerea riscurilor.

Etapa 4: În urma simulării Monte Carlo, tabelul de clasare a riscurilor poate fi înlocuit cu un alt model de analiză a riscurilor în care pot fi incluse și riscurile compuse (Tabel 8).

Analizând, de exemplu, realizarea concomitentă a riscului 1 (ca statul de funcții să nu fie actualizat permanent în funcție de rezultatele procesului de recrutare) și a riscului 3 (ca bibliografia să fie incompletă și/sau neactualizată), care au coeficientul de corelație -0,28, se observă că, datorită compunerii acestor două riscuri, impactul poate fi apreciat ca ridicat, ca urmare a relativei independențe a celor două riscuri.

Tabel 4

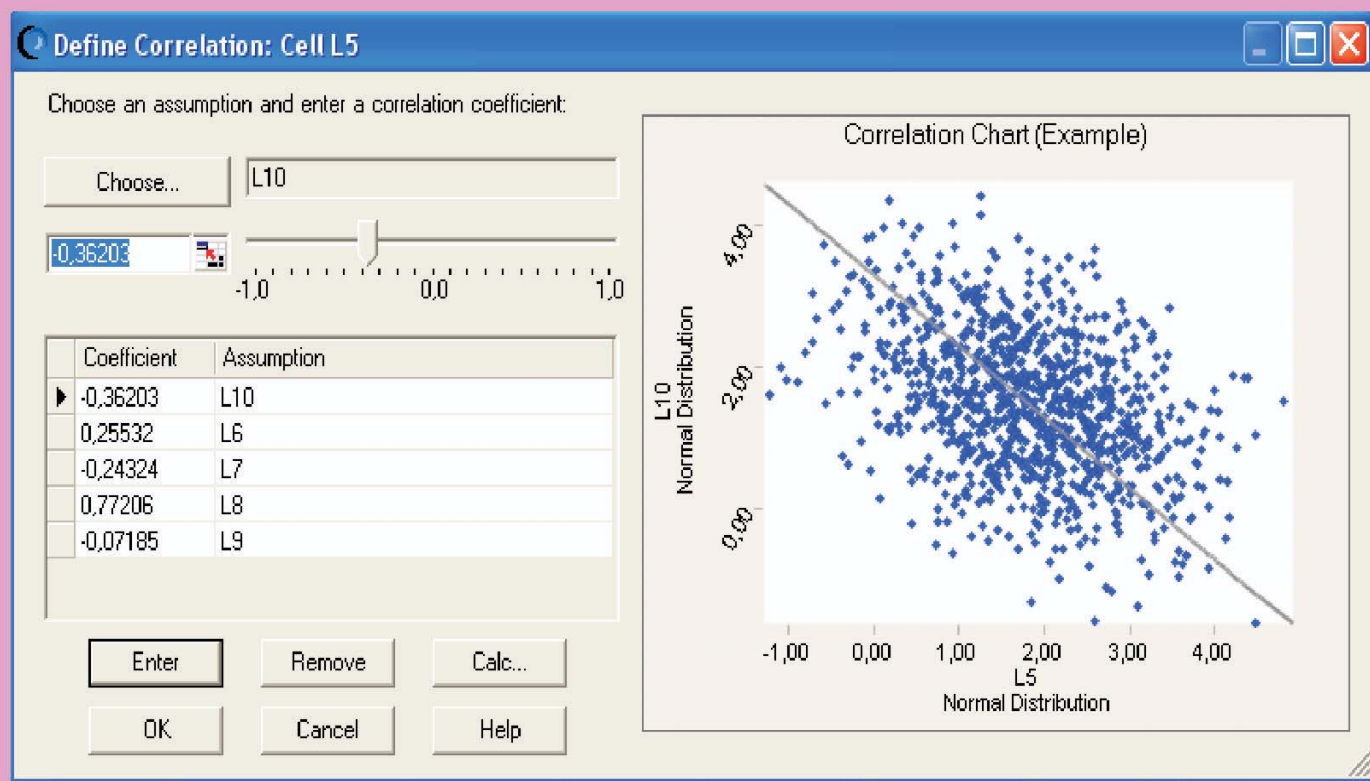
Distribuția	Celula : L10 Risc 6	
Media	1,50	(=K10)
Deviația Standard	1,00	
Corelația cu :	Adjusted	Coefficient
L9 (L9)	0,61	0,86
L7 (L7)	0,01	0,07
L6 (L6)	0,13	0,29
L5 (L5)	-0,36	-0,50
L8 (L8)	0,05	0,07

Tabel 5

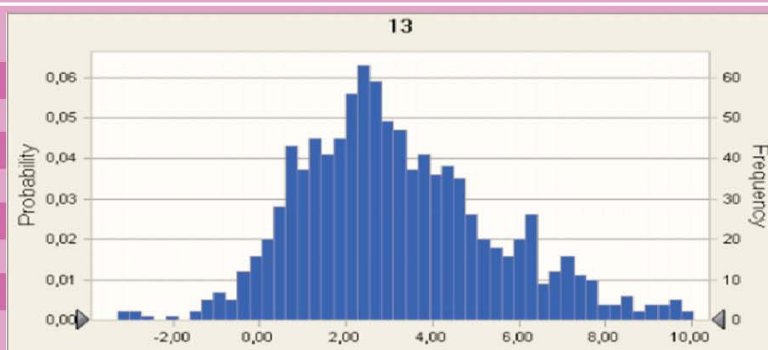
CORELAT CU / RISC	6	5	3	2	1	4
6	X	0,86	0,07	0,29	-0,50	0,07
5	0,86	X	-0,10	-0,70	-0,03	0,29
3	0,07	-0,10	X	-0,56	-0,28	0,04
2	0,29	-0,70	-0,56	X	0,34	0,22
1	-0,50	-0,03	-0,28	0,34	X	0,97
4	0,07	0,29	0,04	0,22	0,97	X

Tabel 6

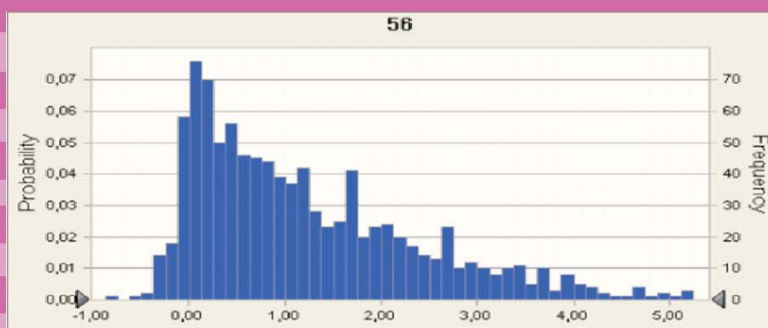

Tabel 7

Încercări	1,000
Media	3,24
Mediana	2,87
Deviația standard	2,43
Varianța	5,89
Skewness	0,6716
Coeficient de boltire	4,15
Minimul	-5,29
Maximul	13,67

Încercări	1,000
Media	1,31
Mediana	0,93
Deviația standard	1,40
Varianța	1,97
Skewness	2,07
Coeficient de boltire	11,04
Minimul	-0,86
Maximul	11,69

Tabel 8

Distribuția de probabilitate	Aprecierea controlului intern %	Punctaj total	Riscuri	1	2	3	4	5	6
	0,7	1,8	1	Yellow	Green	Red	Yellow	Red	Red
	0,7	1,5	2	White	Green	Red	Yellow	Yellow	Green
	0,7	2	3	White	White	Red	Red	Yellow	Yellow
	0,7	1,5	4	White	White	White	Green	Yellow	Green
	0,7	1,5	5	White	White	White	White	Green	Green
	0,7	1,5	6	White	White	White	White	White	Green

În cadrul producerii simultane a riscului ca bibliografia să fie incompletă și/sau neactualizată (riscul 3) și ca avizul ANFP să nu fie solicitat cu 45 de zile înainte de data organizării concursului (riscul 4), probabilitatea obținerii unui impact ridicat al riscului este și mai mare din cauza legăturii slabe dintre cele două riscuri.

În cazul unor covarianțe apropiate de 1, riscul compus se micșorează foarte mult, ca în cazul riscului 5 (ca ordinele de constituire a comisiilor de concurs și de soluționare a contestațiilor să nu fie întocmite cu 30 de zile înainte de data susținerii a concursurilor) și riscului 6 (dat de incompatibilitatea membrilor comisiei de concurs).

Concluzii finale

Din cauza faptului că, în același timp, acționează mai multe riscuri în mod conjugat și a faptului că o parte din evenimentele cu impact ridicat sunt produse prin influența cumulată a mai multor riscuri mici, analiza compunerii riscurilor și utilizarea modelului descris mai sus în clasarea riscului pot duce la o eficacitate mai mare a misiunilor de

audit public intern, prin concentrarea atenției auditorilor asupra riscurilor semnificative.

Avantajul acestui mod de analiză a riscurilor este dat de posibilitatea unei cuantificări mult mai performante a compunerii riscurilor în auditul public intern, ținând seama de covarianțele existente între riscuri.

Se observă că atunci când riscurile nu sunt corelate pot exista valori mari ale riscurilor compuse.

Auditorul are un instrument performant de analiză, nemaiputând ignora riscurile care, deși au un

impact mic, prin compunerea cu alte riscuri pot genera un risc compus ridicat.

Evident, aprecierea auditorului este esențială și în acest model, însă modul de abordare de mai sus poate fi un puternic instrument de analiză. Vor putea fi astfel identificate legăturile între riscuri care pot avea un impact ridicat asupra realizării obiectivelor datorită compunerii acestora.

Acest mod de analiză a riscurilor, pentru a putea fi implementat, trebuie să fie completat, însă, de instrumente software potrivite și de proceduri operaționale adecvate.

Bibliografie

Charnes, John, *Financial Modeling with Crystal Ball and Excel*, Wiley, 2007
 Moisă Altăr, *Teoria Portofoliului*, 2002
 Moșteanu, Tatiana și colectivul, *Finanțe Publice*, Editura Universitară, 2005
 Stancu, Ion, *Finanțe*, Editura Economica București, 2002
 ***-Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern cu modificările și completările ulterioare publicată în Monitorul Oficial nr.953 din 24 decembrie 2002
 ***- Normele generale privind exercitarea activității de audit public intern, aprobate prin OMFP nr.38/2003 cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr.130 din 27 februarie 2003
<http://www.mfinante.ro>
<http://www.oracle.com/technology/products/bi/crystalball/index.html>

Prezentarea imobilizărilor corporale la valoarea justă în situațiile financiare

Monica JULEAN* & Elena IORDACHE**

Abstract

Disclosure of Tangible Assets at Fair Value in Financial Reports

The valuation of tangible assets is an important aspect of the general valuation process of a company.

Current trend for valuation and disclosure of tangible assets is that a larger number of items to be disclosed at market value, that is fair value.

Choosing the right models for determining the fair value for many tangible and intangible elements that are found in the enterprises' financial statements, represents a challenge for economists around the world.

This article propose a reviewing of the general model of evaluation at fair value în terms of tangible assets with a stop on the recoverable value of assets, as a method of determining the fair value, and presents the main elements to be taken into account in determining the recoverable amount.

Key words: tangible assets, fair value, discount rate, CAPM model, discounted cash flows

Cuvinte cheie:

imobilizări corporale, valoare justă, rata de actualizare, modelul CAPM, valoare actualizată a fluxurilor de numerar

Introducere - momentele cheie ale evaluării imobilizărilor

Evaluarea imobilizărilor începe din momentul intrării acestora în întreprindere.

Astfel, dacă modalitatea de *intrare* este *achiziția*, costul unui element de imobilizări corporale este prețul în numerar echivalent la data recunoașterii.

Dacă plata este amânată dincolo de termenele normale de creditare, diferența dintre prețul în numerar echivalent și plata totală este recunoscută ca dobândă pe perioada de creditare, în afară de cazul în care o astfel de dobândă este recunoscută în valoarea contabilă a elementului.

În cazul schimbului de active, unul sau mai multe elemente de imobilizări corporale se pot achiziționa în schimbul unui activ sau al unor active nemonetare sau al unei combinații de active monetare și nemonetare.

Costul unui astfel de element este evaluat la valoarea justă numai dacă tranzacția de schimb nu este de natură comercială sau valoarea justă a activului primit, precum și a celui cedat nu se pot evalua credibil.

Dacă elementul primit nu este evaluat la valoarea justă, costul său este evaluat la valoarea contabilă a activului cedat.

La data *întocmirii situațiilor financiare*, o întreprindere va alege ca politică contabilă de prezentare a imobilizărilor corporale fie **modelul de calculare a costului minus amortizarea cumulată și eventuale pierderi**

* Drd, Consilier Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: monjum06@yahoo.com.

** Drd, Consilier Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: emilia.iordache@mfinante.ro.

din depreciere, fie **modelul de reevaluare** și va aplica acea politică unei întregi categorii de imobilizări corporale.

Oricare dintre cele două politici contabile poate conduce la prezentarea imobilizărilor corporale la valoarea justă, fie direct prin metoda reevaluării, fie în mod indirect prin metoda determinării pierderilor din depreciere.

În situația în care întreprinderea optează pentru **reevaluarea imobilizărilor corporale**, un element de imobilizări corporale a cărui valoare justă poate fi evaluată credibil va fi prezentat la o valoare reevaluată, aceasta fiind valoarea sa justă la data reevaluării minus orice amortizare acumulată ulterior și orice pierderi acumulate din depreciere.

Valoarea justă este determinată pentru un activ individual, de regulă de către evaluatori independenți prin aplicarea unor metodologii de evaluare specifice, prevăzute de Standardele Internaționale de Evaluare.

Unele imobilizări corporale pot suferi modificări semnificative și fluctuante ale valorii juste, necesitând, prin urmare, reevaluări anuale.

Pentru imobilizările corporale ale căror valori juste nu suferă modificări semnificative, ar putea să fie necesar să se reevalueze elementul respectiv numai o dată la trei sau cinci ani.

Metodologia de cercetare

Pentru realizarea acestui articol s-a pornit de la principiile generale de evaluare ale imobilizărilor corporale prezentate în Standardele Internaționale de Raportare Financiară și s-a urmărit aprofundarea metodelor generale de determinare a valorii juste, în vederea realizării unei comparații între valorile obținute prin metode diferite.

Articolul face parte dintr-o cercetare doctorală ce vizează evaluarea elementelor din situațiile financiare la cost sau la valoarea justă.

Metoda utilizată a fost metoda cantitativă, punându-se accent pe studiul literaturii de specialitate și pe analiza unor studii de caz, pentru a pune în lumina

diferențele rezultate în urma aplicării unor principii de evaluare.

Metode de determinare a valorii recuperabile

În cazul determinării valorii recuperabile se ține seama de faptul că de cele mai multe ori valoarea justă pentru active individuale este foarte greu de determinat, întrucât acestea nu ar putea genera venituri dacă ar fi utilizate în mod independent, ci numai în combinație cu alte active.

Astfel, valoarea recuperabilă se determină pentru unitatea generatoare de venit din care activul analizat face parte, iar pierderea din depreciere rezultată, aferentă unității generatoare de numerar, va fi ulterior alocată activelor componente.

Procesul de determinare a valorii la care va fi recunoscută o imobilizare corporală în situațiile financiare¹ se poate împărți în următoarele etape:

- *Analiza existenței indiciilor* că un activ ar putea fi depreciat.

Indiciile că un activ ar putea fi depreciat provin atât din surse externe de informații, cât și din surse interne și sunt prezentate în standardul IAS 36 „Deprecierea activelor”;

- *Determinarea valorii recuperabile* pentru activul sau grupul de active analizat;
- *Recunoașterea pierderilor din depreciere*

Atunci când se constată o pierdere din depreciere pentru un activ, aceasta va fi imediat recunoscută ca și cheltuială în contul de profit și pierdere.

❖ *Valoarea recuperabilă, ca valoare justă a activului minus costurile de vânzare*

Valoarea justă a activului minus costurile de vânzare se determină pentru imobilizările deținute în vederea cedării ulterioare.

Valoarea acestei imobilizări este dată de încasările nete din cedare.

Cel mai bun indiciu pentru valoarea justă a unui activ minus costurile de vânzare este prețul dintr-un angajament ferm de vânzare din cadrul unei tranzacții

1 Ristea, Mihai; Dumitru, Corina Graziella, *Contabilitate aprofundată*, (ed. online), pag. 32.

desfășurate în condiții obiective, mai puțin costurile necesare cedării activului.

Dacă nu există angajamente de vânzare a activului, dar acesta are o piață activă pe care este tranzacționat, valoarea justă minus costurile de vânzare se determină în funcție de prețurile de licitație.

Dacă aceste prețuri de licitație nu sunt disponibile, ca preț de referință se poate utiliza prețul celei mai recente tranzacții ca bază pentru estimarea valorii juste.

În categoria costurilor de cedare care trebuie deduse din valoarea justă a unei imobilizări se includ costurile legale, taxele de timbru și alte taxe similare, costurile aferente îndepărtării activului și costurile aferente scoaterii la vânzare a activului.

❖ *Valoarea recuperabilă, ca valoare de utilizare*

Pentru determinarea valorii de utilizare a unui activ sunt necesare următoarele categorii de elemente:

- fluxurile viitoare de numerar estimate, pe care întreprinderea se așteaptă să le obțină de la activul respectiv;
- așteptări privind posibile variații ale valorii sau frecvenței acelor fluxuri de trezorerie;
- rata de actualizare adecvată pentru a aduce la momentul prezent respectivele fluxuri de numerar;
- lipsa lichidității pe care participanții la piață ar lua-o în calcul la estimarea valorii viitoarelor fluxuri de trezorerie așteptate din utilizarea activului respectiv.

● **Fluxurile viitoare de numerar**

Fluxurile viitoare de numerar asociate utilizării continue a unei imobilizări cuprind: intrările de numerar, ieșirile de numerar necesare pentru funcționarea activului respectiv și utilizarea acestuia în vederea generării viitoarelor fluxuri de încasări și fluxurile de numerar nete care vor fi primite sau plătite pentru a ceda activul la sfârșitul duratei de viață utilă a acestuia.

La estimarea fluxurilor viitoare de numerar trebuie să se țină seama de starea actuală a activului și de condițiile economice în care acționează întreprinderea la acel moment.

În acest sens, dacă pentru imobilizarea respectivă se preconizează viitoare lucrări de îmbunătățire substanțială a performanței activului, fluxurile de numerar estimate în prezent nu vor include nici cheltuielile aferente acestei modernizări dar, în mod similar, nici creșterile de intrări de numerar ce pot rezulta din aceste îmbunătățiri.

Fluxurile de numerar nu pot fi estimate pentru o perioadă prea mare de timp întrucât aceasta înseamnă mai puțină credibilitate a estimărilor efectuate. De aceea, seria de estimări a fluxului de numerar are un punct terminus la un moment dat în viitor, punct la care se determină valoarea reziduală a activului sau a unității generatoare de numerar.

Adeseori, la estimarea fluxurilor de numerar este necesară determinarea *valorii reziduale* a activului la sfârșitul anului n .

Valoarea reziduală reprezintă prețul la care o imobilizare corporală se estimează a fi vândută la sfârșitul duratei de viață utile.

Valoarea reziduală² se poate determina ca: *valoare estimată de vânzare a activului* sau a unității generatoare de numerar în anul n ; *valoare determinată prin aplicarea unor multiplii la valoarea contabilă* sau valoare estimată utilizând un *model de creștere constantă a fluxurilor de numerar*.

Valoarea estimată de vânzare a activului presupune cunoașterea de către conducerea întreprinderii a faptului că imobilizarea sau unitatea generatoare de numerar respectivă va fi vândută într-un final, iar valoarea va fi dată de cea mai bună ofertă de care poate beneficia întreprinderea respectivă.

Valoarea reziduală a activului poate fi determinată pe baza valorii contabile a activului sau activelor componente ale unității generatoare de numerar, ajustată la inflația prognozată pentru perioada cuprinsă între prezent și data vânzării activelor.

La determinarea fluxurilor de numerar pentru perioadele pentru care nu se pot determina veniturile și costurile necesare de operare trebuie luată în calcul o *rată constantă de creștere*³, aleasă astfel încât să ex-

2 Prof.univ.dr. Robu Vasile; Lect.univ.dr. Anghel Ion; Lect.univ.drd. Șerban Claudia; Lect.univ.drd. Țuțui Daniela, *Evaluarea întreprinderii*.

3 Mercer Z. Christopher, Harms Travis W., *Business valuation*, ed a II-a, John Wiley and Sons, 2007, p 21.

prime cel mai bine realitatea economică privind creșterea.

Aceasta are un impact semnificativ asupra valorii finale a activului sau a unității generatoare de numerar, deoarece modificări ne semnificative ale ratei constante de creștere determină diferențe importante în valoarea fluxurilor de numerar estimate pentru perioadele în care se utilizează rata de creștere, precum și asupra valorii reziduale a activului.

La determinarea ratei adecvate de creștere constantă trebuie avuți în vedere următorii factori:

- Rata de creștere constantă a fluxurilor de numerar rezultate din utilizarea unui activ sau a unei unități generatoare de numerar nu poate fi mai mare decât aceea a economiei naționale în care se regăsește activul sau grupul de active respectiv. Aceasta va reprezenta limita superioară a ratei g .
- Trebuie ținut seama dacă evaluarea este realizată în termeni reali sau în termeni nominali. Dacă evaluarea se realizează în termeni nominali atunci rata de creștere constantă a fluxurilor de numerar va fi de asemenea o rată de creștere nominală și va include o componentă ce va reflecta inflația așteptată. În termeni reali, rata de creștere constantă va fi mai mică.
- Un rol important îl are și moneda în care se evaluează fluxurile de numerar. Dacă evaluarea se realizează într-o monedă a unei economii inflaționiste sau hiperinflaționiste, limita superioară a ratei de creștere constantă va fi mai ridicată având în vedere rata inflației (semnificativă) ce va fi adăugată ratei reale. În situația în care evaluarea se realizează într-o monedă stabilă, rata de creștere va fi, desigur, mai mică.

● Rata de actualizare

Rata de actualizare utilizată trebuie să fie o rată preimpozitare care să reflecte evaluările curente de piață cu privire la valoarea în timp a banilor și riscurile specifice activelor pentru care estimările viitoarelor fluxuri de trezorerie nu au fost ajustate.

Nu este adecvată utilizarea unei rate de actualizare bazată pe o rată istorică, cum este rata implicită în momentul dobândirii unui activ.

Rata de actualizare trebuie să fie o rată care să reflecte evaluările curente a valorii în timp a banilor precum și ale riscurilor specifice activului. Aceasta reprezintă rentabilitatea cerută de investitori pentru alegerea unei investiții optime care să genereze fluxuri de numerar similare din punct de vedere al riscului, mărimii și momentului, cu cele generate de activul respectiv.

Având în vedere că valoarea de utilizare este o valoare specifică entității, atât fluxurile de numerar ce urmează a fi estimate, evenimentele care sunt luate în considerare la estimarea acestor fluxuri de numerar, precum și rata de actualizare sunt elemente determinate conform viziunii entității în ceea ce privește cea mai bună utilizare a activului.

Ca punct de plecare în estimarea ratei de actualizare se pot lua în considerare următoarele:

- costul mediu ponderat al capitalului, ce poate fi determinat utilizând modele ca CAPM⁴;
- rata marginală de împrumut a întreprinderii;
- alte rate de împrumut de pe piață.

De cele mai multe ori se alege fie *rata* marginală de împrumut a întreprinderii, fie *costul mediu ponderat al capitalului*.

Ca formula generală, costul mediu ponderat este suma ratelor ce reprezintă costul capitalului propriu și costul datoriilor:

$$CMPC = Rd(1-t) \frac{Db}{Db + Cp} + \frac{Rc Cp}{Db + Cp}$$

unde, $CMPC$ = costul mediu ponderat al capitalului

Rc = rata capitalului

t = rata de impozitare

Db = datoriile bilanțiere

Cp = capitalul propriu al entității

Rd = rata datoriilor (rata de împrumut)

Pentru determinarea ratei capitalului se poate utiliza o rată egală cu:

$$\frac{\text{Dividend anual}}{\text{Valoarea curentă a acțiunilor}} + \text{rata de creștere a dividendelor}$$

⁴ Mercer Z. Christopher, Harms Travis W, op. cit., p 154.

Rata datoriilor trebuie să fie apropiată ca valoare de rata dobânzii pe care deținătorii de capital ar cere-o pentru a finanța proiectele cu structura capitalului similară.

Valoarea de utilizare este dată de formula:

$$\text{Valoarea activului (unități generatoare de numerar)} = \sum_{i=1}^n \frac{FN_i}{(1+r_a)^i} + \frac{\text{Valoarea reziduală}}{(1+r_a)^n}$$

unde: FN_i = fluxul de numerar estimat în anul i
 r_a = rata de actualizare

Valoarea reziduală se poate determina fie pornind de la valoarea contabilă, fie ca *valoare actualizată a fluxului de numerar estimat pentru anul ce urmează ultimului an*.

$$\text{Valoarea reziduală}_n = \text{Valoarea contabilă estimată}_n (1+r_i)^n$$

unde: r_i = rata inflației

Inconvenientul acestei metode este că ține cont de valoarea contabilă prezentă și nu reflectă potențialul de a genera venituri al activului sau al unității generatoare de numerar.

O altă metodă de estimare a valorii reziduale este cea bazată pe capacitatea activelor componente ale unității generatoare de numerar de a genera venituri în viitor pentru o perioadă de timp nedeterminată.

Această valoare se determină ca *valoare actualizată a fluxului de numerar estimat pentru anul ce urmează ultimului an* din perioada pentru care s-au calculat fluxurile de numerar, determinat cu ajutorul unei rate constante de creștere a fluxurilor de numerar.

Factorul de actualizare utilizat pentru calcularea valorii reziduale este diferența dintre rata de actualizare utilizată pentru actualizarea fluxurilor de numerar din cadrul perioadei analizate și rata constantă de creștere a fluxului de numerar luată în considerare la estimarea fluxului de numerar pentru anul respectiv.

$$\text{Valoarea reziduală} = \frac{\text{Flux numerar}_{n+1}}{(r_a - g)}$$

unde: r_a = rata de actualizare

g = rata constantă de creștere a fluxurilor de numerar

Acest model de estimare a valorii reziduale pornește de la premisa că întreprinderea va utiliza activul respectiv sau unitatea generatoare de numerar pentru o perioadă îndelungată de timp, oricum mai mare decât durata de viață estimată a acestuia.

Metoda aleasă pentru estimarea valorii reziduale a unui activ trebuie să țină seama de intențiile viitoare ale întreprinderii și de specificul activității sale.

Valoarea activului ca valoare actualizată a fluxurilor de numerar asociate activului sau unității generatoare de numerar

Ani	1	2	3	4	n-1	n	N+1	N+2	N+i
Flux numerar	FN_1	FN_2	FN_3	FN_4	FN_{n-1}	FN_n	FN_{n+1}	FN_{n+2}	FN_{n+i}
Valoare actualizată a fluxului de numerar	FN_1	$\frac{FN_2}{(1+r_a)}$	$\frac{FN_3}{(1+r_a)^2}$	$\frac{FN_4}{(1+r_a)^3}$	$\frac{FN_{n-1}}{(1+r_a)^{n-2}}$	$\frac{FN_n}{(1+r_a)^{n-1}}$	$\frac{FN_{n+1}}{(1+r_a)^n}$	$\frac{FN_{n+2}}{(1+r_a)^{n+1}}$	$\frac{FN_{n+i}}{(1+r_a)^{n+i-1}}$
Valoarea totală a fluxului de numerar actualizat	$FN_1 + \frac{FN_2}{(1+r_a)} + \frac{FN_3}{(1+r_a)^2} + \frac{FN_4}{(1+r_a)^3} + \frac{FN_{n-1}}{(1+r_a)^{n-2}} + \frac{FN_n}{(1+r_a)^{n-1}} + \frac{FN_{n+1}}{(1+r_a)^n} + \frac{FN_{n+2}}{(1+r_a)^{n+1}} + \frac{FN_{n+i}}{(1+r_a)^{n+i-1}}$								
Valoarea reziduală	Valoarea reziduală = $\frac{FN_{n+i+1}}{(r_a - g)}$								
Valoarea actualizată a valorii reziduale	$\frac{\frac{FN_{n+i+1}}{(r_a - g)}}{(1+r_a)^{n+i+1}}$								
Valoarea totală a imobilizării	$FN_1 + \frac{FN_2}{(1+r_a)} + \frac{FN_3}{(1+r_a)^2} + \frac{FN_4}{(1+r_a)^3} + \dots + \frac{FN_{n-1}}{(1+r_a)^{n-2}} + \frac{FN_n}{(1+r_a)^{n-1}} + \frac{FN_{n+1}}{(1+r_a)^n} + \frac{FN_{n+2}}{(1+r_a)^{n+1}} + \frac{FN_{n+i}}{(1+r_a)^{n+i-1}} + \frac{\frac{FN_{n+i+1}}{(r_a - g)}}{(1+r_a)^{n+i+1}}$								

Fluxurile de numerar ulterioare anului n au fost obținute prin multiplicarea cu rata constantă de creștere g a elementelor implicate în calcul.

Rata de actualizare r_a a fost determinată ca și cost mediu ponderat al capitalului (metoda CAPM).

Concluzii

Valoarea justă a imobilizărilor corporale poate fi exprimată ca: valoare de înlocuire, valoare de lichidare, suma actualizată a fluxurilor viitoare de numerar.

Metoda aleasă va depinde de specificul activității întreprinderii de numărul de active, de gruparea acestora în unități generatoare de numerar, dacă în momentul evaluării întreprinderea se bazează pe active sau pe fluxuri viitoare de numerar.

Valoarea de lichidare se va folosi numai atunci când pentru o unitate generatoare de numerar, valoarea

de piață a acestuia scade sub valoarea sa contabilă, iar aceasta devine atractivă pentru potențialii cumpărători.

În general această metodă se folosește atunci când se intenționează vânzarea activelor sau a unităților generatoare de numerar și se constată că nu se mai aplică principiul continuității activității (Tabel 1).

Valoarea de înlocuire constă în suma la care s-ar putea înlocui activele întreprinderii fără datoriile aferente. Valoarea este dată tot de valoarea de piață practică pentru active (Tabel 2).

Valoarea actualizată a fluxurilor de numerar așteptate permite evaluarea separată a diferitelor faze pe parcursul duratei de viață și este sensibilă la orice modificare a parametrilor luați în calcul la estimare.

Variațiile aparent ne semnificative la nivelul ratei de actualizare sau a ratei constante de creștere, conduc la modificări importante în valoarea totală estimată (Tabel 3).

Tabel 1

Situație	Valoare justă imobilizare	Diferență	Tratament contabil
$V_{cnic} > V_{lic}$	Valoarea justă = V_{lic}	$\Delta_I = V_{cnic} - V_{lic}$	Cheltuială
$V_{cnic} < V_{lic}$	Valoarea justă = V_{cnic}	$\Delta_I = V_{lic} - V_{cnic}$	Venit pentru reluarea cheltuielii anterioare

Unde: V_{cnic} = valoare contabilă netă imobilizări corporale
 V_{lic} = valoare de lichidare imobilizări corporale

Tabel 2

Situație	Valoare justă imobilizare	Diferență	Tratament contabil
$V_{cnic} > V_{iic}$	Valoarea justă = V_{iic}	$\Delta_I = V_{cnic} - V_{iic}$	Diminuare rezervă reevaluare Cheltuială
$V_{cnic} < V_{iic}$	Valoarea justă = V_{iic}	$\Delta_I = V_{iic} - V_{cnic}$	Rezerva din reevaluare Venit

Unde: V_{cnic} = valoare contabilă netă imobilizări corporale
 V_{iic} = valoarea de înlocuire a imobilizărilor corporale

Tabel 3

Situație	Valoare justă imobilizare	Diferență	Tratament contabil
$V_{cnic} > V_{fnic}$	Valoarea justă = V_{fnic}	$\Delta_I = V_{cnic} - V_{fnic}$	Cheltuială ajustări de valoare
$V_{cnic} < V_{fnic}$	Valoarea justă = V_{cnic}	$\Delta_I = V_{fnic} - V_{cnic}$	Venit reluare ajustare de valoare

Unde: V_{cnic} = valoare contabilă netă imobilizări corporale
 V_{fnic} = valoarea actualizată a fluxurilor de numerar

În multe cazuri, diferențele dintre valoarea contabilă și valoarea justă determinată vor fi semnificative având în vedere că valoarea contabilă se referă numai la prețul original de cumpărare al activului și poate genera o subevaluare dacă activitatea întreprinderii nu se bazează pe active, ci pe veniturile viitoare generate de acestea, iar valoarea contabilă nu ia în considerare veniturile viitoare.

Alegerea unei politici contabile de prezentare a imobilizărilor corporale la valoarea justă conduce la modificări semnificative ale valorii totale ale imobilizărilor din bilanț, ale activului bilanțier și, implicit, ale tuturor indicatorilor ce au la bază unul din aceste elemente.

Pe de altă parte, menținerea imobilizărilor corporale la valoarea contabilă nu oferă o imagine fidelă a realității economice, a mișcărilor ce au loc în cadrul sectorului economiei din care afacerea respectivă face parte.

Prezentarea imobilizărilor corporale la valoarea justă nu înseamnă întotdeauna prezentarea la o valoare mai mare a acestora. În multe cazuri poate fi nevoie de o depreciere a acestora pentru a le aduce la valoarea justă.

Prezentarea la valoarea contabilă poate conduce la supraevaluarea afacerii în acele domenii unde nu se înregistrează fluxuri de numerar și nici posibilitatea viitoare de realizare a acestora.

Bibliografie

- Ristea, Mihai, *Bază și alternativă în contabilitatea întreprinderii*, ed. Tribuna economică, 2005
- Ristea, Mihai, *Contabilitatea financiară a întreprinderii*, ed. Universitară, 2005
- Ristea, Mihai; Dumitru, Corina Graziella, *Contabilitate aprofundată*, ed. Universitară, 2007
- Bunget, Ovidiu Constantin, *Contabilitatea românească între reformă și convergență*, ed. Economică, 2005
- King, A.M., *Fair Value for Financial Reporting*, ed. John Wiley & Sons Inc, 2006
- Mercer, Z. Christopher; Harms, Travis W, *Business valuation*, ed a II-a, ed. John Wiley and Sons, 2007
- Robu, Vasile; Anghel, Ion; Șerban, Claudia; Țuțui, Daniela, *Evaluarea întreprinderii*
- Langendijk, Henk; Swagerman, Dirk; Verhoog, Willem, *Is fair value fair? Financial Reporting în an Internațional Perspective*, ed. John Wiley & Sons, 2003
- Standarde Internaționale de Raportare Financiară – ghid practic, traducere autorizată de Banca Mondială, ed. IRECSO, 2006
- Directiva a IV-a a CEE privind conturile anuale ale anumitor tipuri de societăți comerciale 78/660/EEC (FOD)
- Standardele Internaționale de Raportare Financiară, ed. 2007, editura CECCAR
- Standardele Internaționale de Evaluare, publicate de ANEVAR, ed. a 8-a, 2007.

A apărut lucrarea **Reglementări Internaționale de Audit, Asigurare și Etică: Audit Financiar 2008**

Lucrarea - editată de CAFR împreună cu IRECSO – include standardele și prevederile internaționale de audit, asigurare, etică și servicii conexe emise de Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB) al Federației Internaționale a Contabililor (IFAC) - organismul internațional responsabil de normalizare în domeniul auditului.

Performanța entităților sectorului public, între actualitate și perspectivă

Eugeniu ȚURLEA & Aurelia ȘTEFĂNESCU***

Abstract

The Profitability of the Public Sector Entities, Between Present and Future

The complex activity into the public sector entities, nature of service delivery, limits of public resources together with increased various demands on quality services are the prerequisites for the definition and measurement of performance within the public sector entities.

By the undertaken study, were systematized the definition, measurement and dissemination of performance into the public sector entities at national and international levels. There have been identified the assertions of performance concept into literature, according to national and international regulations, the view upon this concept. The authors propose a new vision of performance into the public sector entities in Romania.

The research is based on a synthesis of materials, published by national and international accounting regulators, by professional accounting bodies, into works proposed for debate upon this theme.

The information on the performance of public sector entities is getting more and more interesting taking into account the current context, characterized by a slow-down in economic growth, together with an appreciation of income disparity, as a result of economic recession deeply felt worldwide and at national level, too. The state (and its entities) must meet the requirements of guarantee of the service quality delivered to the public during financial resources limitation, fact which demands financing alternatives and partnerships with private sector entities, both at internal and external levels. It is a real necessity that the public sector entities should supply relevant, credible and comparable information regarding their performance. Thus, the International Accounting Standards for the Public Sector will be both a performance reporting base and reference norms for statutory audit. This is the way to consolidate the good public governance, further control and also, the trust between the public entities and the resource suppliers, and various users.

Key words: performance, result, commitment accounting, credibility, International Accounting Standards for the Public Sector

Cuvinte cheie:
performanță, rezultat,
contabilitate de angajamente,
credibilitate,
Standarde Internaționale
de Contabilitate pentru
Sectorul Public

Introducere

Definirea conceptului de performanță în entitățile sectorului public, preocupare majoră a teoreticienilor, dar și a profesioniștilor și normalizatorilor contabili, se dovedește a fi un proces dificil.

Raportarea pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate pen-

tru Sectorul Public și reforma procesului bugetar bazat pe principii identice elimină dificultățile evaluării performanței și descriu efectiv și transparent procesul de evaluare a politicilor publice bazate pe analiza rezultatelor, prin raportarea la obiectivele specifice clar identificate și cuantificate.

* Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: eturlea@yahoo.com.

** Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: stefanescu.aura@gmail.com.

În acest sens, prin cercetarea efectuată identificăm aserțiunile conceptului de performanță în literatura de specialitate, în viziunea normalizatorilor naționali și internaționali perspectivele conceptului și propunem un model global de abordare a performanței entitățile sectorului public, care include: performanța financiară, performanța socială, performanța economică și eco-performanța.

Menținerea și îmbunătățirea *performanței globale* trebuie să aibă la bază un model eficient de gestiune, care presupune definirea clară a conceptului de performanță și a responsabilităților, motivare solidă prin raportare la performanță, raportări frecvente și de calitate.

Metodologia cercetării

Cercetarea noastră are ca obiectiv să dezvolte conceptul de performanță și modelele de măsurare a acesteia în entitățile sectorului public din România, în contextul economic actual și al tendințelor europene și internaționale în domeniu.

Demersul cercetării are în vedere o sinteză a ideilor publicate pe această temă în literatura de specialitate, a reglementărilor elaborate de normalizatorii contabili naționali și internaționali, de organisme ale profesiei contabile.

Pentru atingerea obiectivelor propuse vom utiliza o metodologie de cercetare constructivă pentru identificarea aserțiunilor conceptului de

performanță, analiza critică a modului de abordare a performanței în entitățile sectorului public din România, identificarea bazei de raportare și a modelelor de măsurare a performanței la nivel internațional.

Aserțiuni privind conceptul de performanță în entitățile sectorului public

Complexitatea sectorului public caracterizat prin elaborarea și implementarea politicilor publice și prin furnizarea de servicii, care adesea sunt invers proporționale cu resursele disponibile și calitatea solicitată, generează dificultăți în definirea conceptului de performanță.

Natura serviciilor furnizate de către entitățile sectorului public și actorii care interacționează în cadrul acestui sistem, respectiv, finanțatorii, cumpărătorii, furnizorii consumatorii, reprezintă elemente fundamentale în explicarea conceptului de performanță.

Bouckaert & Balk¹ s-au întrebat dacă este într-adevăr posibil, oportun sau chiar necesar să se măsoare performanța entităților sectorului public. Aceeași opinie este susținută de Jones & Pendlbury² și argumentată prin dificultatea măsurării rezultatului, dar și prin absența acestuia, ca indicator de măsurare a performanței.

Likierman³ propune măsurarea performanței în sectorul public

prin intermediul indicatorilor. În opinia sa, aceștia reprezintă instrumente manageriale de valoare numai dacă sunt utilizate corect; astfel, valoarea indicatorilor garantează că resursele nu sunt irosite, iar acțiunile manageriale nu sunt denaturate.

Contrar acestor afirmații, Meyer & Gupta⁴ consideră că indicatorii de măsurare a performanței își pierd, în timp, valoarea de instrument de măsurare și argumentează prin definirea a patru procese. **Primul proces** este denumit *învățarea pozitivă*, conform căruia, pe măsură ce performanța se îmbunătățește, indicatorii își pierd capacitatea de a detecta performanța slabă. Potrivit celui de-al doilea proces, *învățarea greșită*, entitățile au învățat ce aspecte ale performanței sunt măsurate (și care nu) și pot folosi acele informații pentru a manipula evaluarea. **Al treilea proces**, *selectia*, se referă la înlocuirea elementelor ne semnificative cu unele relevante, ceea ce reduce diferențele privind performanța. *Ascunderea*, **ultimul proces**, apare atunci când diferențele referitoare la performanță sunt ignorate.

Pentru a preveni această situație, Meyer & Gupta propun entităților să adopte un model de evaluare cu indicatori de performanță multipli, necorelați, care, deși variază, sunt comparabili, dar și utilizarea target-urilor și a comparațiilor de-a lungul timpului, între entități și/sau între entitățile din cadrul aceluiași grup.

Jones & Pendlbury abordează performanța și evaluarea performan-

1 Bouckaert, G., Balk, W., *Public productivity measurement: Diseases and cures*, Public Productivity & Management Review, 15(2), 1991

2 Jones, R., Pendlbury, M., *Public Sector Accounting*, 5th ed., FinancialTimes/Prentice Hall, London, 2000

3 Likierman, A., *Performance indicators: 20 early lessons from managerial use*, Public Money and Management 13(4), 1993

4 Meyer, M., V., Gupta, V., *The performance paradox. Research in Organizational Behavior*, 1994

ței, ca parte componentă a procesului de planificare managerială și control a entităților sectorului public. În acest sens, ei investighează măsurarea performanței prin prisma trinomului economie-eficiență-eficacitate. Prin cercetările întreprinse ei ajung la concluzia că măsurile de economie sunt relative și privesc intrările. La polul opus se situează Rudman⁵ care afirmă că accentul este pus pe intrări legate de ieșiri și propune completarea măsurilor de economie cu cele de eficiență și eficacitate, argumentând că măsurile de economie sunt insuficiente pentru a măsura performanța economică. Pentru a utiliza măsurile de eficiență, Rudman precizează că intrările și ieșirile trebuie să fie în formă cantitativă și clasifică măsurile de eficiență în două categorii: eficiența contabilă bazată pe performanța entității și eficiența economică bazată pe obținerea unei alocări pareto-optime de resurse.

Analizând complexitatea activității entităților sistemului public, Demeestère⁶ poziționează conceptul de performanță la intersecția următoarelor trei abordări: implementarea strategiilor încredințate entităților de către autoritățile politice; aportul de valoare pentru publicul, utilizatorii, cărora entitatea se adresează; controlul resurselor care le-au fost încredințate pentru a-și îndeplini misiunea.

Examinarea acestei ultime abordări identifică următoarele modalități de a defini și măsura conceptul de performanță în entitățile sectorului public: Sunt politicile aplicate pentru atingerea obiectivelor propuse? Serviciile aduse publicului sunt de

o calitate satisfăcătoare? Resursele entităților publice sunt utilizate în condiții optime?

Robert & Colibert⁷ sunt adepții măsurării performanței în sectorul public pe baza contabilității de angajamente. În viziunea lor, conceptul de performanță semnifică simplu că veniturile curente ale entității trebuie să fie comparate cu cheltuielile curente nu numai pentru a putea fi acoperite cheltuielile, ci pentru a rezulta un mic excedent. Autorii consideră contabilitatea de angajamente instrumentul cel mai cert și mai fiabil de măsurare a performanței, deoarece, contabilitatea de angajamente este cea care recunoaște cheltuielile exercițiului în corelație cu veniturile corespunzătoare. Argumentul cel mai elocvent îl reprezintă Noua Zeelandă, prima țară care a optat pentru adoptarea Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS) și, implicit, pentru contabilitatea de angajamente. Dacă înainte de implementarea IPSAS, performanța se măsura prin intermediul excedentului bugetar (bazat pe contabilitatea de casă), care a înregistrat valoarea de 1 miliard de dolari, după adoptarea IPSAS, rezultatul, bazat pe contabilitatea de angajamente, a fost de zece ori mai mic.

Cercetarea aserțiunilor privind conceptul de performanță existente în literatura de specialitate evidențiază că, la nivelul entităților sectorului public, acesta este dificil de definit, deoarece implică indicatori care nu sunt numai de natură financiară.

În *România*, înscrierea contabilității publice în tendințele europene și

În viziunea contabilă, conceptul de rezultat economic este mult mai cuprinzător decât acela de rezultat reflectat de contul de rezultat patrimonial

internaționale, caracterizate de adoptarea Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS) este încă timidă. Prin urmare, nici conceptul de performanță nu este suficient conturat.

În prezent, performanța entităților sectorului public este explicitată numai din punct de vedere financiar și măsurată de rezultatul patrimonial, pe baza contabilității de angajamente. Deși nu oferă o definiție comprehensivă a acestui concept, reglementările naționale precizează că rezultatul patrimonial, care este un rezultat economic, exprimă performanța financiară a instituției, respectiv, deficit sau excedent patrimonial.

În accepțiunea teoriei economice, rezultatul economic reprezintă diferența dintre veniturile totale și oportunitățile tuturor factorilor de producție (intrărilor) utilizați într-o anumită perioadă de timp. Rezultatul patrimonial, deși este considerat de normalizatorii contabilizaționali un rezultat economic, considerăm că nu este perceput cu adevăratul său sens economic.

În viziunea contabilă, conceptul de rezultat economic este mult mai cuprinzător decât acela de rezultat

5 Rudman, R., *Performance Planning and Review*, Pitman, Long Acre, London, 1995

6 Demeestère, R., *Le contrôle de gestion dans le secteur public*, 2e édition Ed. LGDJ, Paris, 2005

7 Robert, F., R., Colibert, J., *Les normes IPSAS et le secteur public*, Ed. Dunod, Paris, 2008

Măsurarea performanței pe baza economiei, eficienței și economicității implică elaborarea și implementarea unui sistem de monitorizare a performanțelor

reflectat de contul de rezultat patrimonial, deoarece include elemente nerealizate, constatate în capitalurile proprii, dar care nu tranzitează contul de rezultat patrimonial.

Examinarea componentelor situațiilor financiare care reflectă performanța, evidențiază existența și a altor indicatori:

- Rezultatul de trezorerie explică modul în care entitatea se finanțează și își asigură durabilitatea; el este determinat de mișcările de numerar rezultate din activitatea entității.
- Rezultatul economic (global) explică modul cum se formează performanța.
- Rezultatul execuției bugetare, determinat pe baza contabilității de casă, ca diferență dintre veniturile încasate și cheltuielile plătite, în structura în care a fost aprobat bugetul.

Prin cercetarea celor patru dimensiuni ale performanței am identificat următoarele deficiențe în definirea și măsurarea acestora: coexistența rezultatului patrimonial și a rezultatului execuției; coexistența rezultatului execuției și a fluxurilor de trezorerie; confuzia conceptelor rezultat patrimonial-rezultat economic.

Economia, eficiența și economicitatea reprezintă o altă modalitate

de abordare a performanței, însă, raportată la timpul prezent, numai din perspectiva auditului performanței. Măsurarea performanței pe baza economiei, eficienței și economicității implică elaborarea și implementarea unui sistem de monitorizare a performanțelor care se dezvoltă permanent ca entități care învață în procesul de obținere a unui nivel cât mai bun de performanță.

În entitățile sectorului public, performanța se definește și pe baza relației eficacitate-eficiență, atribute ale controlului de gestiune. Prin cercetarea reglementărilor în domeniu am identificat o astfel de inițiativă a normalizatorilor, care nu are ca finalitate pilotajul performanței. Reglementările naționale abordează controlul de gestiune sub apelativul „control financiar de gestiune”, reprezentând o formă a controlului financiar propriu. Normalizatorii naționali nu au adoptat conceptul de control de gestiune, nici ca titulatură, dar nici ca definiție. Au optat pentru o variantă originală, control financiar de gestiune, un mix control de gestiune-control financiar-control intern care, în opinia noastră, nu răspunde nevoilor reale ale entităților sectorului public. Aceasta demonstrează, o dată în plus, că performanța entităților sectorului public este un concept încă ambiguu.

Mediul dinamic în care entitățile operează, trendul descendent al resurselor publice, lipsa de transparență în utilizarea acestora, obiectivele insuficient definite, neîncrederea publicului în calitatea serviciilor oferite și performanța scăzută a managementului impun o nouă abordare a performanței în entitățile sectorului public.

La nivel *internațional*, definirea conceptului de performanță se circum-

scrie Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS). În acest sens, situațiile financiare trebuie să ofere utilizatorilor informații agregate, utile în evaluarea performanței entității în termeni de costuri ale serviciilor, eficiență, respectiv realizări.

Studiile efectuate au demonstrat că introducerea raportării pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public și reforma procesului bugetar bazat pe aceleași principii au permis descrierea efectivă și transparentă a procesului de evaluare a politicilor publice bazate pe analiza rezultatelor, prin raportarea la obiectivele specifice clar identificate și cuantificate. Dacă înainte, cadrul bugetar se elabora în funcție de nevoile anului precedent și eventual pe baza creșterii economice, noul sistem, permite, pe de o parte, identificarea sumei totale cheltuite, resursele alocate și, așadar, performanța administrării, iar, pe de altă parte, stabilirea legăturii dintre obiectivele politice, buget și rezultatele așteptate și obținute.

Raportarea performanței entităților sectorului public pe baza IPSAS are ca obiectiv să furnizeze informații relevante și să demonstreze răspunderea entității pentru resursele încredințate ei. Pentru atingerea acestui obiectiv, oferă informații privind:

- sursele, alocarea și utilizările resurselor financiare;
- modul în care entitatea și-a finanțat activitățile și și-a acoperit necesarul de numerar;
- evaluarea capacității entității de a-și finanța activitățile și de a-și onora angajamentele;

- evaluarea performanței entității în termeni de costuri ale serviciilor, eficiență, realizări;
- obținerea și utilizarea resurselor în conformitate cu bugetul legal adoptat;
- previzionarea resurselor necesare pentru continuarea activității, resursele ce ar putea fi generate de activitatea continuă, dar și riscurile și incertitudinile asociate.

Modelele de prezentare a performanței sunt recomandate de IPSAS 1 *Prezentarea situațiilor financiare* și includ: o situație a performanței financiare, o situație a modificărilor activelor nete/capitalurilor proprii, o situație a fluxurilor de trezorerie. Respectând principiul dereglementării, pe lângă informațiile minime pe care trebuie să le prezinte, modelele pot avea și titlaturi diferite.

Situația performanței financiare/Contul de profit și pierdere/ Situația de exploatare/ Situația veniturilor - dezvăluie performanța financiară a entității publice prin intermediul excedentului/surplusului, determinat ca diferență între venituri și cheltuieli. Entitățile pot opta pentru clasificarea cheltuielilor după natură sau funcționalitate; opțiunea are la bază tipul entității, relevanța și credibilitatea. Deși analiza cheltuielilor pe natură prezintă avantajul simplității, nefiind necesară o alocare a cheltuielilor pe clasificările funcționale, analiza funcțională oferă informații mai relevante utilizatorilor.

Analiza funcțională clasifică cheltuielile după programul sau scopul pentru care sunt efectuate, însă, alocarea costurilor pe destinații poate necesita alocări arbitrare și implică utilizarea raționamentului profesional.

Alegerea uneia dintre metodele de clasificare a cheltuielilor depinde de factori istorici și de reglementare, dar și de natura entității.

În format listă, situația performanței financiare trebuie să prezinte o subclasificare a veniturilor totale, grupate corespunzător pentru activitățile entității, precum și o analiză a cheltuielilor fie pe natura acestora, fie pe destinația lor.

Situația modificărilor activelor nete/capitalurilor proprii - reflectă creșterea sau reducerea avuției entității în cursul perioadei, conform principiilor specifice de evaluare adoptate și prezentate în situațiile financiare. Prezentat într-o manieră matriceală, modelul de prezentare a rezultatului economic/global cuprinde:

- Informații *obligatorii*: surplusul sau deficitul net al perioadei; fiecare element de venit și cheltuială care, conform IPSAS, este recunoscut direct în activele nete/capitalurile proprii și totalul acestora; efectul cumulat al modificărilor politicilor contabile și al corecțiilor erorilor fundamentale abordate în tratamentele de referință recomandate de IPSAS 3 *Surplusul sau deficitul net al perioadei, erori fundamentale și modificări ale politicilor contabile*.
- Informații *opționale* (dar obligatoriu prezentate în note): contribuțiile proprietarilor și distribuiri către proprietari; soldul surplusurilor și deficitelor acumulate la începutul perioadei și la data raportării, precum și mișcările pe parcursul perioadei; o reconciliere între valoarea contabilă a fiecărei componente de active nete/capitaluri proprii la începutul și sfârșitul perioadei,

dei, prezentând distinct fiecare modificare, în situația prezentării separate a componentelor de active nete/capitaluri proprii.

Situația fluxurilor de trezorerie - identifică sursele intrărilor de numerar, elementele pentru care numerarul a fost cheltuit în perioada de raportare, precum și soldul numerarului la data raportării. Fluxurile de trezorerie sunt clasificate în funcție de activitățile de exploatare, investiții, finanțare. Acest model permite utilizatorilor compararea diferitelor entități prin eliminarea efectelor utilizării diferitelor metode contabile pentru aceleași tranzacții și evenimente.

Reglementările internaționale încurajează entitățile să prezinte informații suplimentare, pentru a sprijini utilizatorii în evaluarea performanței entității și a deciziilor privind alocarea resurselor. Informațiile suplimentare includ detalii privind realizările și rezultatele entității sub forma indicatorilor de performanță, situațiile performanței activității, informații privind programul acesteia, respectarea reglementărilor și alte rapoarte ale managementului. Informațiile privind neconformitatea sunt utile destinatarilor în evaluarea performanței entității, a traiectoriei tranzacțiilor viitoare, precum și în adoptarea deciziilor referitoare la resursele alocate în viitor entității.

Dezvoltarea modelelor de măsurare a performanței financiare și non financiare a entităților sectorului public, care să răspundă nevoilor reale de informare, reprezintă o preocupare permanentă a Comitetului IFAC pentru Contabili Profesioniști Angajați (PAIB). Acesta a efectuat în anul 2008, un sondaj la care au răspuns 250 de entități din sectorul public de la toate nive-

lurile guvernamentale, din sectoare variate, respectiv, consilii municipale, servicii publice și diverse ministere din țări din întreaga lume. Rezultatele sondajului evidențiază că repondenții sunt categoric mai mulțumiți de structurile de măsurare a performanței în entitățile sectorului public, care cuprind următoarele elemente:

- o combinație echilibrată a obiectivelor financiare și non financiare relevante prin indicatori de măsurare specifici;
- aplicarea contabilității de angajamente în cadrul procesului bugetar și de raportare financiară;
- capacitatea de a obține, dezvolta și comunica informații utile prin elemente noi financiare și non financiare;
- o examinare externă independentă și raportarea finală a constatărilor privind performanța financiară și non financiară;
- o structură expresă de măsurare și evaluare a riscurilor și elaborarea strategiilor de control conexe;
- examinarea regulilor pentru a asigura că structura de măsurare a performanței rămâne eficientă și eficientă.

Dimensiunea raportării performanței entităților sectorului public pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS)

În contextul actual, caracterizat prin încetinirea creșterii economiei,

concomitent cu creșterea disparității veniturilor, ca efecte ale recesiunii economice profund resimțite la nivel mondial și național, informațiile privind performanța entităților sectorului public prezintă interes tot mai mare.

Îndeplinirea obligației statului (și entităților sale) de garant al calității serviciilor oferite publicului pe fondul limitării resurselor financiare impune alternative de finanțare și parteneriate cu entități din sectorul privat atât la nivel intern, cât și extern.

Necesitatea ca entitățile sectorului public să furnizeze informații relevante, credibile și comparabile, referitoare la performanța lor, devine o realitate.

Raportarea performanței pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public favorizează buna guvernare publică, deoarece reprezintă modalitatea de a dispune de un cadru unic de informare și analiză a performanței statului și a entităților sale, comprehensibil pentru toate entitățile partenere.

De asemenea, Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public reprezintă și norme de referință pentru auditul statutar, care, aplicate, vor consolida atât controlul ulterior, cât și credibilitatea între entitățile publice, furnizorii de resurse și diferiți utilizatori.

La nivel internațional, adoptarea Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public nu este obligatorie până în anul 2010, deoarece Consiliul pentru Standarde Internaționale pentru Sectorul Public (IPSASB) nu dispune de modalități de impunere. Instituțiile europene și internaționale

reprezentate de Comisia Europeană, Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială încurajează însă adoptarea IPSAS pentru finanțarea programelor de reformă contabilă aflate în derulare sau, coercitiv, ca o condiție pentru continuarea programelor de asistență tehnică a țărilor respective.

Analiza adoptării Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public la nivel internațional evidențiază următoarele stadii de aplicare:

- **Stadiul 1** include țări precum: Albania, Algeria, Argentina, China, Salvador, India, Fidji, Maroc, Slovacia, Uruguay, care au adoptat IPSAS sub presiunea Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale, ca etapă a programului impus de reforma contabilității publice, dar și ca o condiție pentru continuarea susținerii lor financiare, raportarea pe baza IPSAS fiind creditată cu cel mai mare grad de transparență financiară.
- **Stadiul 2** este reprezentat de țări precum: Afganistan, Cipru, Indonezia, Letonia, Mongolia, Pakistan, Vietnam, Olanda, care și-au adaptat reglementările la IPSAS și au început să-și elaboreze propriile norme inspirate din Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public.
- **Stadiul 3** reunește țări ca Franța, Italia, Japonia, Israel, care au adoptat în anul 2006 noile lor standarde inspirate din IPSAS și au implementat mai târziu contabilitatea publică guvernamentală.
- **Stadiul 4** include Noua Zeelandă, Australia, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie,

țări care sunt mai avansate, deoarece normele lor de contabilitate publică au fost deja aliniate la IPSAS, iar reformele în domeniul contabilității publice au demarat de peste șase ani.

Examinarea programului de aplicare a Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public evidențiază că, cel puțin până în anul 2010, România nu își va alinia reglementările în domeniul contabilității publice la aceste coordonate. Prin urmare, noile valențe cognitive ale conceptului de performanță și modelele de raportare ale acesteia nu vor putea aduce un plus de transparență, relevanță, credibilitate și comparabilitate informațiilor raportate de entitățile publice.

Menținerea unui sistem contabil al anilor 2005, insuficient dezvoltat și pentru acea perioadă, ridică următoarele probleme:

- Coexistența a patru modalități de măsurare a performanței ex-

clusiv financiare, deși trei neexplicitate, va permite managerilor să se axeze pe rezultate și pe strategiile adecvate pentru a le obține sau va genera un exces de informații care va crea dificultăți managementului?

- Raportarea financiară a performanței pe baza relației contabilitate de casă - contabilitate de angajamente, contrar principiilor procesului bugetar va asigura claritatea, relevanța și transparența informației necesare utilizatorilor?
- Numărul redus /absența informațiilor non financiare privind performanța va asigura evaluarea și relevanța performanței entității?

Concluzii

Cercetarea efectuată evidențiază că în literatura de specialitate nu există o definiție exhaustivă și unanim acceptată a conceptului de

performanță în entitățile sectorului public. Absența unei definiții nu reflectă interesul scăzut al cercetătorilor pentru conceptul de performanță, ci, dimpotrivă, preocuparea majoră pentru a identifica modalitățile prin care entitățile asigură publicul de continuitatea furnizării serviciilor și de o bună gestionare a banilor publici.

La polul opus, normalizatorii contabili internaționali definesc performanța prin recurgerea la Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS), un cadru unic de informare și analiză a performanței statului, inteligibil, credibil și relevant pentru utilizatori.

Considerăm că abordarea performanței entităților sectorului public din România pe baza IPSAS va asigura furnizarea unor informații de înaltă calitate, transparența alocării fondurilor, eliminarea suspiciunilor de utilizare inefficientă a resurselor și a neîncrederii în calitatea serviciilor oferite.

Bibliografie

Angelescu, C., Ciucur, D., Niță D., Dinu, M., Gavrilă, I. (coordonatori), *Dicționar de economie*, ediția a doua, Ed. Economică, București, 2001

Bérting, E., *Audit interne*, Ed. Eyrolles, Paris, 2007

Demeestère, R., *Le contrôle de gestion dans le secteur public*, 2eme édition Ed. LGDJ, Paris, 2005

Laville, É., *Le entreprise verte*, 2eme édition, Ed. Village Mondial, Paris, 2004

Likierman, A., *Performance indicators: 20 early lessons from managerial use*, Public Money and Management, Vol. 13 No.4, 1993

Robert, F., R., Colibert, J., *Les normes IPSAS et le secteur public*, Ed. Dunod, Paris, 2008

Ștefănescu, A., *Performanța financiară a întreprinderii între realitate și creativitate*, Ed. Economică, București, 2005

Ștefănescu, A., Țurlea, E., Dudian, M., Gherghina, R., Duca, I., *La performance financière des entités du secteur*

public roumain – difficultés et alternatives pour la mesurer, Supliment Journal, Accounting and Management Information Systems, indexată în baza de date internațională Ulrich's Periodicals Directory, 2008, www.ulrichsweb.com, www.cig.ase.ro

IPSASB, *Standarde Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public*, traducere, Ed. CECCAR, București, 2005

Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 1917/2005 pentru aprobarea Normelor metodologice privind organizarea și conducerea contabilității instituțiilor publice, Planul de conturi pentru instituțiile publice și instrucțiunile de aplicare a acestuia, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 1.18 bis din 29.12.2005.

www.ifac.org/store

Modelul RiskMetrics de evaluare a riscului de portofoliu

Bogdan DIMA* & Ștefana CRISTEA**

Abstract

The RiskMetrics Model for Portfolio Evaluation

The present article focuses on the analysis of existing correlations among the financial assets included in the structure of a portfolio and their sensitivity in comparison with the global conditions of the trading environment, since these play an essential role in establishing the subsequent level of specific risks. A unitary approach is represented by the methodology RiskMetrics elaborated within the financial institution J.P.Morgan. The core objective of the proposed analysis is to highlight the multiple development possibilities of such a framework and its highly applicative nature.

Key words: RiskMetrics, Value at Risk, portfolio

Cuvinte cheie:

RiskMetrics, Value at Risk, portofoliu

Introducere

Pentru ansamblul unui portofoliu, gradul de diversificare joacă un rol critic în determinarea nivelului riscului specific. În scopul „obiectivizării” analizei riscurilor de portofoliu, de-a lungul timpului au fost elaborate o serie de modele care încearcă să surprindă intercorelațiile existente între activele financiare incluse și sensibilitatea acestora în raport cu evoluția de ansamblu a pieței. În cadrul acestora se distinge setul de modele *RiskMetrics*, elaborat în 1994 în cadrul instituției financiare de investiții J.P.Morgan și revizuit succesiv (1996, 2001, 2006).

Metodologia cercetării

Analiza avansată este una „mediană”, combinând tratarea descriptivă a aspectelor definitorii specifice cadrului intrinsec al *RiskMetrics* cu ilustrarea posibilităților de aplicare ale acestuia chiar în cazul unei economii de piață emergente, cum este cea a României. Obiectivul central este acela de a pune în evidență posibilitățile multiple de dezvoltare ale unui astfel de cadru general și natura sa pronunțat aplicativă. Rezultatele obținute pe baza unei astfel de abordări se pot concretiza într-o abordare sistematică și unitară a evaluării riscurilor subsumate structurării și gestionării unui anumit portofoliu de active financiare.

Considerații teoretice privind abordarea RiskMetrics de evaluare a riscului de portofoliu

Principalele elemente specifice metodologiei avansate în cadrul setului de modele elaborat de J.P.Morgan vizează¹:

- **Procesul de măsurare a riscului.** Derularea acestui proces se realizează în două etape. În prima dintre acestea se realizează o modelare a factorilor de piață susceptibili să afecteze valoarea portofoliului. Se remarcă necesitatea ca această modelare să fie suficient de detaliată pentru a permite reevaluarea valorii portofoliului pe baza informațiilor degajate. În cea de-a doua etapă se obțin măsuri

* Prof.univ.dr., Universitatea de Vest Timisoara, bogdandima2001@gmail.com.

** Lector univ.dr., Universitatea Lucian Blaga, Sibiu, stefana_cristea@yahoo.it.

¹ Morgan J.P., *RiskMetrics Methodologies-The Standard for Financial Risk Management*, RiskMetrics Group; 1994, 1996, 2001, 2006. Pafka S., Kondor I., *Evaluating the RiskMetrics Methodology in Measuring Volatility and Value-at-Risk in Financial Markets*, March, 2001, <http://arxiv.org/abs/cond-mat/0103107>.

ale nivelului riscului pe baza funcțiilor de distribuție care caracterizează evoluția „profitului/pierderii”. Astfel, se poate remarca faptul că există mai mulți estimatori ai riscului global de portofoliu, dar printre cei mai frecvent utilizați avem:

- Deviația standard (SD) - este cea mai comună măsură a riscului. Principala sa limitare constă în faptul că respectiva măsură nu operează o distincție între „risc” și „incertitudine”;
- VaR (Value at Risk) - reprezintă o modalitate de estimare a nivelului probabil al pierderii care poate afecta valoarea portofoliului;

Așa numita Expected Shortfall (ES) (Conditional Value at Risk - CVaR sau Expected Tail Loss - ETL) poate fi privită drept o alternativă la metodologia VaR. Reprezintă randamentul așteptat al portofoliului în cele mai proaste $q\%$ dintre cazurile de observație. ES măsoară riscul într-o manieră „conservatoare”, fiind focalizată asupra rezultatelor cel mai puțin favorabile. Pentru valori mari ale parametrului q această metodologie ignoră cele mai profitabile, dar mai puțin probabile rezultate, în timp ce pentru valori reduse ale acestui parametru pune în evidență cele mai importante pierderi. În același timp, ES nu reflectă o valoare unică reprezentând cea mai redusă performanță, ci un set de valori situate în zona acesteia (o valoare tipic uzitată în practică a parametrului q este de 5%). Recurgerea la ES necesită determinarea unei cuantile a lui q : deoarece aceasta este definită ca fiind diminuarea probabilă a valorii portofoliului, asociată cu faptul că o pierdere se manifestă la nivelul sau sub cuantila acestuia. Din punct de vedere formal: $ES_q = E(x | x < \gamma)$ unde γ este determinat de $Prob(x < \gamma) = q$ cu q - un prag dat.

- **Factorii de risc. RiskMetrics** încorporează sisteme de management a riscului bazate pe surprinderea corelațiilor existente între valoarea portofoliului și potențialii factori care pot afecta evoluția sa. Acești factori se structurează în „blocuri” care formează funcțiile de estimare a dinamicii prețurilor. În rândul factorilor de risc cel mai frecvent utilizați intră: prețurile acțiunilor, cursurile de schimb, prețurile activelor reale „de bază” sau „strategice”, componentele sistemului de rate ale dobânzii, corelații și

volatilități. Prin generarea de „scenarii” pentru fiecare factor individual de risc se poate evidenția valoarea „potențială” a portofoliului pentru fiecare status al mediului de tranzacționare.

Pentru exemplificare, să considerăm cazul unui portofoliu cu o valoare inițială de 100 u.m. și cu următoarele valori probabile la sfârșitul perioadei de analiză (valori estimate de către analist pe baza datelor istorice disponibile care permit o apreciere cu grade diferite de probabilitate a nivelului valorii finale a portofoliului și a profitului / pierderii asociate acesteia):

Probabilitate	Valoare finală a portofoliului	Profit / pierdere
10%	0	-100
30%	80	-20
40%	100	0
20%	150	+50

Pe această bază poate fi estimat nivelul ES pentru unele valori arbitrare fixate în mod exogen ale parametrului q :

q	ES_q
5%	-100
10%	-100
20%	-60
40%	-40
100%	-6

De pildă, pentru calculul $ES_{20\%}$ (probabilitatea pentru 20 de cazuri de evoluție nefavorabilă a valorii portofoliului din 100 de cazuri) vom avea:

$$\frac{\left[\left(\frac{10}{100} \right) * (-100) + \left(\frac{10}{100} \right) * (-20) \right]}{\left(\frac{20}{100} \right)} = -60$$

Similar, pentru $ES_{40\%}$ va rezulta:

$$\frac{\left[\left(\frac{10}{100} \right) * (-100) + \left(\frac{30}{100} \right) * (-20) \right]}{\left(\frac{40}{100} \right)} = -40$$

ș.a.m.d.

Se observă că pentru un portofoliu cu o structură dată, $ES_{q\%}$ este inferior sau cel mult egal cu $VaR_{q\%}$.

2 q% este un prag presetat de către analist în funcție de aversiunea sa față de risc.

- **VaR marginal** - Pentru o poziție deschisă pe un activ financiar încorporat într-un anumit portofoliu, VaR marginal reprezintă contribuția suplimentară a acestui activ la riscul global al portofoliului. Formal, poate fi definit ca reprezentând diferența dintre VaR-ul portofoliului calculat prin includerea activului financiar și VaR-ul estimat în absența acestuia;
- **Riscul „incremental”** - furnizează informații despre sensibilitatea riscului de portofoliu în raport cu mărimea pozițiilor deschise pe activele financiare componente; suma pozițiilor riscurilor incrementale este egală cu riscul global al portofoliului. Această proprietate are importante aplicații în stabilirea mecanismelor de alocare pe diversele active financiare individuale, urmărindu-se păstrarea nivelului total al riscului la un anumit prag. Deoarece metodologia **RiskMetrics** ia în considerare trei estimatori ai riscului, se apelează la trei forme ale **riscului incremental: Incremental VaR (IVaR), Incremental Expected Shortfall (IES), și Incremental Standard Deviation (ISD)**. Aceste forme pot fi utilizate nu numai în cadrul mecanismelor de alocare, ci și, mai general, pentru optimizarea structurii portofoliului.

Estimatorii riscului de portofoliu trebuie să îndeplinească în mod minimal următoarele condiții:

1. **Subaditivitate** - pentru orice portofoliu cu o structură dată, riscul global este mai mic sau cel mult egal cu suma riscurilor a două sub-portofolii componente „A” și „B”, oricum ar fi acestea selectate. **SD** și **ES** sunt măsuri subaditive ale riscului, în timp ce **VaR** nu este o astfel de măsură. Această condiție este relevantă atunci când portofoliile sunt organizate pe „programe investiționale”/ „centre de profit”, iar investitorul urmărește estimarea unui nivel global al riscurilor diverselor plasamente efectuate;
2. **Invarianța translativă** - sporirea volumului de lichidități din cadrul unui portofoliu determină o reducere a riscului global aferent acestuia cu aceeași amplitudine;
3. **Omogenitate pozitivă de grad 1** - multiplicarea uniformă a volumului expunerii pe toate activele financiare incluse în portofoliu conduce la multiplicarea în aceeași proporție a riscului global aferent acestuia;
4. **Monotonicitate** - dacă pierderile pe care le poate

suferi portofoliul „A” sunt mai mari decât pierderile care pot interveni în cazul portofoliului „B” pentru „toate” scenariile evolutive posibile, atunci riscul aferent portofoliului „A” este mai mare decât riscul portofoliului „B”.

De pildă, pentru acțiunile „BIOFARM” cotate la categoria I pe Bursa de Valori București, evoluția **VaR** pentru perioada de analiză 28.01.2003-29.08.2008 se prezintă ca în graficul de la pagina 27. Din analiza proprietăților statistice de bază ale **VaR** aferente se remarcă faptul că:

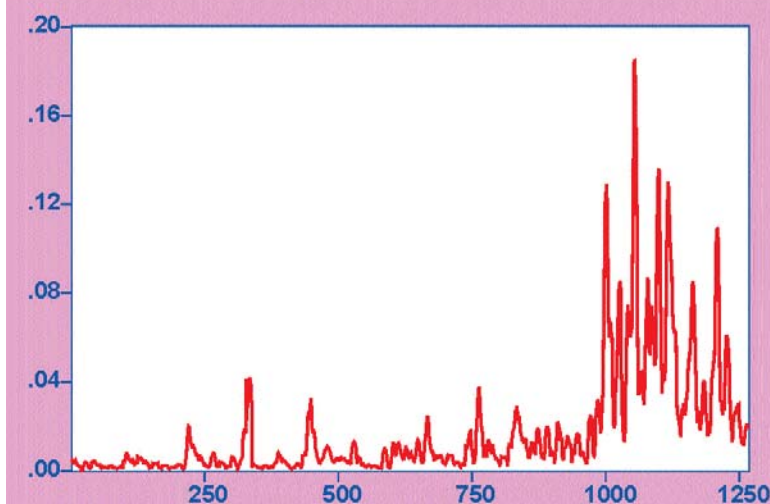
- distribuția acesteia este non-normală, prezentând o importanță „alungire la stânga” (efectul de *fat tails*) și un grad de „alungire” semnificativ mai mare decât cel specific distribuției normale;
- volatilitatea acestei măsuri a riscului este pronunțată și se pot identifica, pentru perioada de analiză considerată, diverse puncte de „ruptură structurală”, marcând modificările survenite în mecanismele pieței.

Trebuie astfel menționat faptul că toți acești estimatori ai riscului sunt afectați de un anumit nivel de imprecizie. În consecință, o strategie corespunzătoare de estimare a riscului constă în folosirea lor comparativă și în determinarea intervalelor de încredere pentru fiecare dintre acestea.

RiskMetrics ia în considerare trei tipuri de modele desemnate să surprindă riscurile specifice de piață, așa numitele **modele de piață**:

- **Modelul bazat pe covarianță** - este asemănător modelului Markowitz „medie-covarianță” și presupune că factorii de risc care acționează pe piață au covarianța observabilă. Acești factori pot fi reflectați de serii de timp care redau nivelul și volatilitatea prețurilor activelor financiare sau a activelor reale, cursurile de schimb și componentele sistemului de rate ale dobânzii. Riscul de portofoliu este prezumat a fi o combinație liniară a acestor factori de risc;
- **Modelul bazat pe simulări pe date istorice** - se întemeiază pe postulatul că piața are un număr finit de posibilități evolutive care pot fi deduse pe baza distribuției randamentelor pe un set dat de date. În aceste condiții, este posibilă realizarea unei simulări prin analiza distribuției rezultatelor anterioare și aplicarea concluziilor derivate la nivelul curent al factorilor de risc pentru a obține scenariile evo-

Figura 1 - VaR pentru acțiunile BIOFARM (simbol BIO)

Medie	0.017609
Mediană	0.007121
Maximum	0.185339
Minimum	1.25E-17
Deviație standard	0.025656
Parametru de distribuție Skewness	2.835561
Parametru de distribuție Kurtosis	12.54974
Jarque-Bera	6517.480
Probabilitate	0.000000
Sumă	22.32839
Suma deviațiilor pătratică de la trend	0.833994
Observații	1268

lutive pentru prețurile curente și, respectiv, pe baza acestora, realizarea estimărilor pentru evoluția probabilă a profitului/pierderii. Acest model are avantajul simplității, dar are o capacitate redusă de-a surprinde modificările semnificative din evoluția pieței și, în consecință, necesită reevaluări frecvente;

- **Modelul bazat pe simulări Monte Carlo** - pornește de la ipoteza că valorile logaritmice ale dinamicii factorilor de risc au o distribuție normală și, de asemenea, că în ansamblu aceștia au o distribuție (log)normală multivariată (distribuție Gaussiană multivariată).

Modelul generează scenarii (pseudo)random privind evoluția pieței, deduse pe baza acestor ipoteze. Pentru fiecare scenariu se calculează „profitul/pierdere” pentru ansamblul portofoliului, obținându-se astfel un set care poate servi la calcularea diversilor estimatori ai riscului.

Implementarea modelului RiskMetrics de evaluare a riscului de portofoliu

Pentru a ilustra modul în care metodologia RiskMetrics poate fi implementată, vom lua în conside-

rare un *cadru analitic simplu în care pot fi realizate simulările implicate*³. Astfel, în cadrul acestuia, sistemul financiar este descris de:

- structura sistemului de rate ale dobânzii aferente activelor financiare autohtone la termen în funcție de calitatea acestora (obligațiuni publice și obligațiuni private clasificate „AAA” ... „B” ... „CCC”);
- structura sistemului de rate ale dobânzii aferente activelor financiare străine (rate ale dobânzii semnificative pentru piețele de capital din Statele Unite, Marea Britanie și Japonia);
- cursurile de schimb ale monedei autohtone în raport cu principalele monede ale sistemului monetar internațional (dolarul SUA, euro și yenul);
- un set de indici reprezentativi pentru diversele sectoare ale pieței de capital autohtone;
- un set de prețuri reprezentative pentru piața ipotecară din diversele regiuni ale economiei de referință;
- prețul aurului;
- rata internă a inflației.

Pe baza luării în considerare a unor astfel de variabile, **valoarea „netă” de piață** a activelor investitorului este descrisă drept:

³ Pentru aplicarea unui astfel de model a se vedea, de pildă, Barnhill T.M., Papanagiotou P., Scumacher L., *Measuring Integrated Market and Credit Risks in Bank Portfolios: An Application to a Set of Hypothetical Banks Operating in South Africa*, International Monetary Fund Working Papers, WP/00/212, 2000

$$VNP_t = \sum_{i=1}^n A_{i,t} - \sum_{j=1}^m P_{j,t}$$

unde:

VNP_t - reprezintă valoarea „netă” de piață a activelor estimată în perioada t ;

$A_{i,t}$ - valoarea de piață a activului i în perioada t ; valoare care reflectă influențele exercitate de către variabilele financiare considerate (rate ale dobânzii, cursuri de schimb, prețuri de piață ale diverselor categorii de active financiare, prețuri pe segmentele pieței ipotecare etc.);

$P_{j,t}$ - valoarea de piață a datorii și situației nete i în perioada t , valoare care reflectă de asemenea influențele stării sistemului financiar.

Se presupune că structura activelor rămâne nemodificată de-a lungul perioadei de analiză, astfel încât modificările în valoarea de piață a acestuia sunt generate exclusiv de variațiile valorilor activelor și datorii și situației nete subsumate. Obiectivul urmărit de simulările făcute, prin prezumarea diverselor scenarii evolutive pentru elementele definitorii ale sistemului financiar, constă în deducerea distribuției raportului dintre valoarea „netă” de piață a datorii și situației nete și valoarea totală a activelor deținute:

$$\frac{VNP_t}{\sum_{i=1}^n A_{i,t}}$$

distribuție caracterizată de medie, deviație standard, nivelurile minime și maxime, precum și de către **VaR** aferentă care reflectă numărul de cazuri în care acest raport (nivelul potențial al pierderilor de valoare suferite de către activele deținute de către investitor) se situează sub un anumit nivel.

Modelarea **variabilelor „de mediu”** (a variabilelor ce descriu sistemul financiar) poate fi realizată astfel:

A. Modelarea ratelor dobânzii se poate face formal presupunând că evoluția acestora este descrisă de un proces de „întoarcere la medie” dependent de timp:

$$\Delta r = a \left(\frac{\theta(t)}{a} - r \right) \Delta t + \sigma \Delta z$$

unde:

Δr reprezintă dinamica ratelor dobânzii supusă modelării;

a este „viteza de ajustare la medie” (rapiditatea cu care nivelul dobânzii revine la tendința sa „pe termen lung”);

$\theta(t)$ este o funcție de timp astfel aleasă încât modelul să rămână consistent cu structura la termen inițială a sistemului de rate ale dobânzii;

σ este deviația standard „intrinsecă” a dobânzilor prezumată a fi constantă;

Δz este un proces Wiener care descrie modificările survenite în structura la termen a dobânzilor cu z corelat cu Δt prin relația:

$$\Delta z = \varepsilon \sqrt{\Delta t}$$

unde ε este o variabilă *random* (cu distribuție normală).

Cu acest model formal, strategia de simulare a diferențelor dintre diversele componente ale sistemului de rate ale dobânzii se poate face pornind de la modelarea dobânzilor aferente activelor financiare „fără risc” încorporate în patrimoniu. Odată ce acestea sunt simulate, se estimează dobânzile aferente activelor financiare private de calitate superioară („AAA”), considerând că *spread*-ul acestora față de dobânzile activelor „fără risc” este un proces stohastic (log)normal. În continuare, dobânzile activelor de tip „AA” sunt modelate cu *spread* stohastic (log)normal față de dobânzile activelor „AAA” etc.

Modelarea variațiilor indicilor sectoriali, a prețurilor din sectorul ipotecar, a cursurilor de schimb și a ratei inflației. Aceste variabile sunt simulate ca variabile stohastice drept:

$$S + \Delta S = Se \left[\left(\mu - \frac{\sigma^2}{2} \right) \Delta t + \sigma \varepsilon \sqrt{\Delta t} \right]$$

unde:

S este prețul la vedere al activului i ;

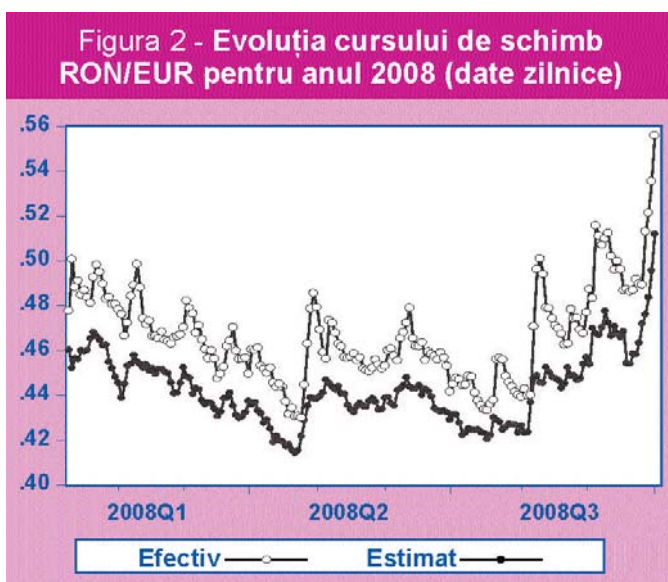
μ - rata așteptată de creștere;

σ - volatilitatea;

ε - o variabilă stohastică normal distribuită.

Această relație implică ipoteza că evoluția prețurilor este descrisă de către o mișcare geometrică browniană, în care rata așteptată de creștere (diferența dintre randamentul global așteptat și rata de randament generată de către dividend) și volatilitatea sunt presupuse a fi constante.

Spre exemplu, evoluția cursului de schimb RON/EUR pentru anul 2008 (date zilnice) estimată pe baza acestei relații se prezintă ca în Figura 2. Se poate observa faptul că modelul generează o anumită „supraevaluare” sistematică a nivelului cursului de schimb, ca urmare a incompletitudinii mecanismelor de corecție postulate.

O remarcă specială trebuie făcută despre variabilele individuale. În condițiile în care aceste variabile sunt multi-corelate este necesar să se țină cont de interdependențele bivariate dintre acestea, astfel încât pentru o variabilă i avem:

$$\varepsilon_i = \rho\varepsilon_j + \varepsilon_j\sqrt{1-\rho^2}$$

unde ρ reflectă corelația dintre variabilele i, j .

Modelul poate fi extins prin luarea în considerare a randamentelor/activ specifice emitenților diverselor active financiare considerate:

$$K_i = R_f + \beta_i(R_m - R_f) + \sigma\Delta z$$

unde:

K_i - randamentul / activ pentru emitentul i ;

R_f - rata dobânzii specifice activelor „fără risc” (în practică poate fi luată în considerare rata dobânzii specifice titlurilor publice, ținând desigur cont de faptul că termenul „fără risc” vizează în fapt un singur tip de risc și anume acela de insolvabilitate a debitorului, alte tipuri de risc, cum ar fi de pildă „riscul-valoare” de diminuare a valorii portofoliului care încorporează astfel de active ca urmare a variației prețului lor de piață, neputând fi excluse);

β_i - riscul „sistematic” specific emitentului i ;

R_m - randamentul pieței estimat pe baza variațiilor unui indice reprezentativ de piață;

ρ - volatilitatea randamentului / activ;

Δz - este un proces Wiener z corelat cu Δt prin relația:

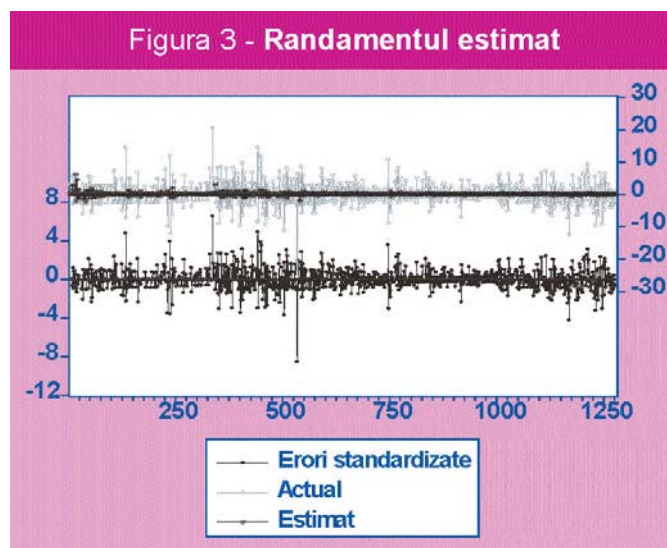
$$\Delta z = \varepsilon\sqrt{\Delta t}$$

O problemă specială conexasă cu această extensie rezidă în faptul că dacă randamentul prezintă un caracter autoregresiv semnificativ atunci evoluția acestuia tinde să fie deconexată de cea a pieței, iar șocurile uni-periodice care generează abaterea sa de la trend nu mai pot fi explicitate prin modificările survenite în condițiile generale ale acesteia.

Spre exemplificare, dacă randamentul este calculat făcând abstracție de dividendele distribuite doar pe baza variațiilor zilnice ale prețurilor de închidere („CLOSE”), atunci pentru perioada menționată evoluția sa specifică acțiunilor BIOFARM modelată conform unui proces autoregresiv de forma:

$$CLOSE_t = \alpha_t CLOSE_{t-6} + \varepsilon_t; \varepsilon_t = \beta_t + \varepsilon_{t-1}$$

se prezintă astfel:

Se remarcă faptul că deviațiile de la trendul autoregresiv au în general un caracter nesistematic, ceea ce sugerează că ajustarea la condițiile globale presupusă de deviația randamentului pieței de la randamentul activului „fără risc” are un caracter mai puțin relevant.

În acest cadru analitic se pot realiza simulările implicate prin *calibrarea* corespunzătoare a parametrilor modelelor menționate. Problema calibrării corespunzătoare este una critică, modul de alegere a parametrilor fiind esențial pentru calitatea rezultatelor obținute. În legătură cu această calibrare, pot fi evidențiate, în mod minimal, următoarele probleme⁴:

- Problema distribuțiilor extreme (*fat tails*) - constă în posibilitatea apariției unor valori „extreme” în valorile variabilelor stohastice implicate. O posibilă soluție constă în luarea în considerare a unui număr cât mai ridicat de stări alternative ale mediului financiar și în recurgerea la modele stohastice diferite (cum ar fi modelele de *jump diffusion*);
- Tendința corelațiilor existente între variabilele stohastice de a deveni mai intense „pe termen lung”, ceea ce reduce într-o manieră sistematică beneficiile diversificării patrimoniului. O modalitate de a reduce impactul acestei tendințe constă în estimarea structurilor de corelații în condiții „normale” și, respectiv, de „stres financiar”. De asemenea, alternativ, o abordare fructuoasă constă în tratarea structurilor de corelație ca fiind dependente de factori exogeni de mediu semnificativi și modelarea acestor structuri ca funcții de variațiile survenite în nivelul acestora;

- Efectele exercitate de către variabilele exogene implicate se realizează sub diverse *lag*-uri neuniforme. În consecință, este preferabilă modelarea prin luarea în considerare a acestora și selectarea celor mai semnificative *lag*-uri pe date istorice;
- Cadrul analitic prezentat permite modelarea evoluțiilor probabile ale activelor unui singur investitor, fără a lua în considerare posibilele interacțiuni cu alți investitori și simularea unor strategii de piață distincte.

De pildă, variația VaR asociată portofoliului unui investitor care „cumpără cele mai lichide active” (încorporează în acest portofoliu ansamblul celor 10 acțiuni incluse în cadrul indicelui BET al Bursei de Valori București într-o structură care constituie o replică a compoziției indicelui), pentru perioada de analiză 1.05.2000-12.05.2008 se prezintă ca în figura de mai jos.

Se remarcă faptul că distribuția acestor variații este „alungită la stânga”, confirmând prezența efectelor de *fat tails* și mai „ascuțită” (*leptocurtică*) decât cea normală.

De asemenea, corelograma acestor valori permite evidențierea unor autocorelații semnificative statistic, sub diverse *lag*-uri care indică o transmisie non-uniformă a efectelor exercitate de către șocurile survenite în perioadele anterioare în dinamica valorii portofoliului asupra nivelului curent al acesteia (tabelul din pagina următoare).

Un astfel de exemplu permite ilustrarea relevanței problemelor menționate care se concretizează în unele limitări ale metodologiei prezentate.

⁴ Pritzker M., „The Hidden Dangers of Historical Simulation”, Board of Governors of the Federal Reserve System, *Finance and Economics Discussion Series*, 2001.

Autocorelație		Corelație parțială		AC	PAC	Q-Stat	Prob	
***		***		1	0.408	0.408	371.32	0.000
*				2	0.126	-0.049	406.61	0.000
				3	-0.010	-0.053	406.85	0.000
*		*		4	-0.090	-0.073	424.79	0.000
*				5	-0.120	-0.061	457.01	0.000
*		*		6	-0.158	-0.098	512.97	0.000

Ca atare, este necesară o extindere a acestui cadru pentru a permite evaluarea impactului diverselor strategii investiționale și a gradului de risc aferent acestora.

Concluzii

În concluzie, putem afirma că metodologia **Risk-Metrics** permite o abordare globală a diverselor categorii de riscuri ce pot afecta calitatea managementului de portofoliu, într-un cadru unitar și complex - care reflectă atât consecințele deciziilor de adoptare a unei anumite structuri de portofoliu, cât și influențele exercitate de către mediul financiar în care se realizează implementarea acestora.

Această metodologie poate fi aplicată nu numai în cazul în care sistemul economic este dotat cu un sistem financiar-bancar dezvoltat, cu o gamă extinsă de active financiare cu grad ridicat de lichiditate și cu mecanisme complexe de tranzacționare, ci și în cadrul sistemelor economice cu o infrastructură financiară emergentă, așa cum este cazul României. Unul dintre avantajele sale specifice în contextul aplicării sale în medii economice caracterizate prin profunde transformări structurale și instituționale îl reprezintă capacitatea sa de surprindere a volatilității intrinseci ce caracterizează dinamica funcțională a acestora. Astfel, recurgerea în cadrul acesteia la VaR permite nu numai cuantificarea modului în care piața evaluează un anumit set de active, ci și a frecvenței modificărilor survenite la nivelul acestei evaluări în cadrul unei perioade de referință. Or, în cadrul unei piețe de capital emergente este plauzibilă prezumarea unei frecvențe ridicate a acestor modificări, ca expresie a schimbărilor frecvente ale raportului cerere / ofertă sub impactul instabilității anticipațiilor privind valoarea viitoare a diverselor categorii de active. De pildă, analiza proprietăților statistice ale estimării variațiilor survenite la nivelul VaR, estimate pentru portofoliul format prin copierea structurii indicelui BET pentru o perioadă de 5 ani, pune în evidență faptul că această

estimare prezintă un coeficient de variație global (raportul aparametric dintre deviația standard și medie) supraunitar (fiind egală cu 436), fapt care reflectă o volatilitate intrinsecă multianuală relativ pronunțată.

În același timp, studierea unui portofoliu care „copiază” piața permite reliefaarea unor limitări constitutive ale metodologiei prezentate. În pofida, însă, unor astfel de limitări, modelul **RiskMetrics** reprezintă un instrument analitic util în managementul de portofoliu, a cărui relevanță sporește în perioadele de instabilitate financiară pronunțată.

Bibliografie

- Barnhill T.M., Papanagiotou P., Scumacher L., *Application to a Set of Hypothetical Banks Operating in South Africa*, 2000, International Monetary Fund Working Papers WP/00/212,
- Berkowitz J., O'Brien J., "How Accurate Are Value-at-Risk Models at Commercial Banks?", *Journal of Finance*, 2002, Vol. 57, 3: 1093-1111
- Butler K.C., Joaquin D.C., "Are the Gains from International Portfolio Diversification Exaggerated? The Influence of Downside Risk in Bear Markets", *EFMA 2002 London Meetings*
- Cazzulani L., Ceci V., Lotti L., *A Front Office and Risk Management Tool for Pricing OTC Derivatives*, 2001, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=283729
- Morgan J.P., *RiskMetrics Methodologies-The Standard for Financial Risk Management*, RiskMetrics Group, 1994, 1996, 2001, 2006
- Pafka S., Kondor I., *Evaluating the RiskMetrics Methodology in Measuring Volatility and Value-at-Risk in Financial Markets*, March, 2001, <http://arxiv.org/abs/cond-mat/0103107>
- Phelan M.J., *Probability and Statistics Applied to the Practice of Financial Risk Management: The Case of JP Morgan's RiskMetrics*, Chapman University, 1998
- Pritzker M., "The Hidden Dangers of Historical Simulation", Board of Governors of the Federal Reserve System, *Finance and Economics Discussion Series*, 2001

Proceduri specifice de auditare a plasamentelor de capital

Tatiana DĂNESCU* & Ovidiu Ioan SPĂTĂCEAN**

Abstract

Specific Audit Procedures Performed for Capital Investments

Equity investments in financial instruments traded on a regulated capital market have a significant share in total assets managed by investment firms acting as institutional investors. From this perspective, the risks associated with financial investments are material in the audit approach and misstatements of financial statements generated by misappropriate recognition or valuation of these financial assets leads most often to the expression of qualified opinions from financial auditors. The paper deals with specific procedures for the identification and assessment of control risk associated with capital investment and describes substantial tests for capital investments in response to auditors' assessed risks, to ensure an efficient performance of audit engagements within investment companies.

Key words: investment companies, capital investments, financial instruments, control risk, internal control, accounting policies, substantive tests

Cuvinte cheie:

societăți de investiții, plasamente de capital, instrumente financiare, risc de control, control intern, politici contabile, teste substanțiale

Introducere

Evoluțiile recente manifestate în domeniul piețelor financiare internaționale accentuează încă o dată, dacă mai era cazul, rolul și importanța profesiei de auditor financiar în servirea interesului public.

Scăderile înregistrate de indicii bursieri pe piața autohtonă de capital în cursul anului 2008 s-au concretizat în deprecieri semnificative ale plasamentelor de capital administrate de societățile de investiții¹, testând competențele și rigorile profesionale ale auditorilor financiari în conceperea și aplicarea unor teste adecvate pentru a răspunde obiectivelor generale și specifice în procesul de auditare a plasamentelor de capital. Gradul ridicat de complexitate al tranzacțiilor cu instrumente financiare impune din partea auditorilor financiari exigențe privind aprecierea gradului de adecvare a politicilor contabile adoptate de către conducerea societăților de investiții în materie de recunoaștere și evaluare a investițiilor financiare.

În contextul actual, dominat de pierderi semnificative înregistrate în industria administrărilor de portofolii, recursul la scepticism profesional justifică o abordare de audit bazată pe evaluări adecvate ale riscurilor inerente și de control asociate investițiilor financiare, asigurând realizarea cu succes a misiunilor de audit la nivelul societăților de investiții.

Metodologia de cercetare

Metodologia de cercetare avută în vedere a făcut apel la resurse de

* Prof.univ.dr., Universitatea "Petru Maior" Tg Mureș, email: tatiana_danescu@yahoo.com.

** Lect. univ. drd., Universitatea "Petru Maior" Tg. Mureș, email: spatacean_ioanovidiu@yahoo.com.

1 Pentru societate de investiții financiare s-au utilizat în prezentul material și termenii de „entitate”, „client de audit”.

documentare relevante din literatura străină de specialitate, fiind bazată pe inventarierea și analiza comparativă a experiențelor, procedurilor și practicilor uzuale în materie de auditare a plasamentelor de capital de către firme de audit angrenate în domeniul pieței de capital. În etapa de obținere a informațiilor relevante, au fost revizuite registre contabile, situații și rapoarte ale comitetelor de plasament din cadrul entităților auditate, confirmări externe și alte documente specifice operațiunilor de plasamente financiare, cu scopul de a creiona teste de detaliu adecvate pentru aserțiunile managementului în legătură cu instrumentele financiare. Rezultatele obținute se fundamentează pe activități de informare, documentare și preluare a informațiilor culese prin tehnica observării, interviuării sau chestionării.

Proceduri de identificare și evaluare a riscului de control asociat plasamentelor de capital

Activitățile curente referitoare la realizarea de plasamente de capital de către societățile de investiții fac referire în principal la înregistrarea tranzacțiilor privind achiziții și înstrăinări de instrumente financiare de capitaluri proprii (acțiuni) sau de datorie (obligațiuni), a tranzacțiilor privind încasări de dividende sau de dobânzi asociate acestora, a

tranzacțiilor privind rambursări sau plăți de dividende către acționari. În mod corespunzător, aceste operațiuni impun abordări distincte în activitățile de control intern ale unei societăți de investiții care nu sunt lipsite de riscuri specifice ce își pun amprenta asupra procesului de recunoaștere, evaluare și prezentare în situațiile financiare a plasamentelor de capital.

Tranzacțiile cu instrumente financiare reprezintă mijloacele de efectuare a plasamentelor de capital de către societățile de investiții care, potrivit legislației reglementatorii, impun auditare pe baza unei strategii substanțiale care vizează conturile specifice. O astfel de abordare este justificată prin pragul de materialitate asociat fiecărei tranzacții, chiar în condițiile în care numărul de tranzacții este redus.

Pentru dovedirea fidelității declarațiilor conducerii cuprinse în situațiile financiare, pentru fundamentarea opiniei de audit, auditorul financiar utilizează diferite proceduri prin care obține probe de audit². Procedurile specifice (testele de detaliu) planificate și derulate de către auditorul extern independent pentru a realiza obiectivele de auditare a instrumentelor financiare trebuie anticipate de teste (proceduri) pentru evaluarea riscului de control, cu referire la:

- cunoașterea și înțelegerea politicilor, regulilor și procedurilor compartimentului de control intern în legătură cu procesarea și înregistrarea în sistemul con-

tabil a tranzacțiilor cu instrumentele financiare și prezentarea efectelor acestora în situațiile financiare; Auditorul documentează evaluarea riscului de control într-o succesiune logică (schema 1³).

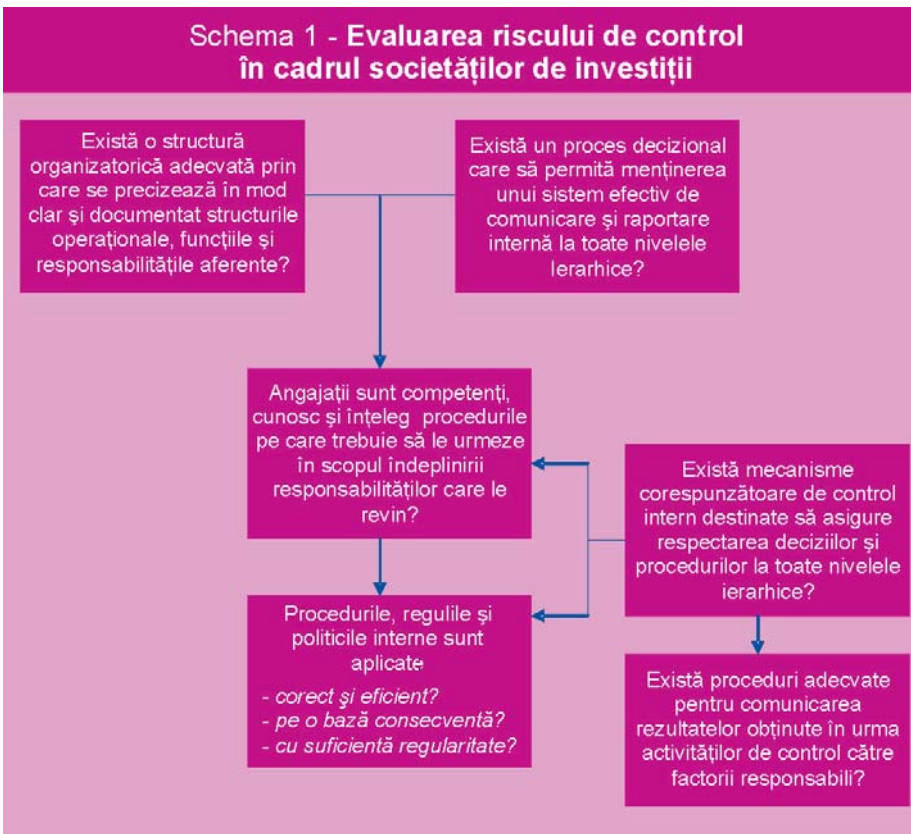
- selectarea prin tehnici de eșantionare și urmărirea modului de procesare și înregistrare a tranzacțiilor de achiziții și vânzări de instrumente financiare în cadrul sistemului informatic al entității;
- inspectarea rapoartelor periodice întocmite de către reprezentantul compartimentului de control intern⁴ și de auditorul intern în urma verificărilor realizate de către aceștia;
- revizuirea verificărilor efectuate de către compartimentul de control intern în legătură cu instrumentele financiare.
- utilizarea unor chestionare⁵ care includ aspecte referitoare la: existența unor politici de investiții care să reflecte într-o manieră adecvată strategiile de management al riscurilor, segregarea controlului asupra instrumentelor financiare, securizarea accesului la registre care evidențiază operațiuni cu instrumente financiare, implicarea unui agent custode extern, competența personalului implicat în contabilizarea derivatelor financiare, autorizarea operațiunilor de achiziții și vânzări de instrumente financiare (în mod deosebit derivate financiare) de

2 Dănescu, Tatiana, *Proceduri și tehnici de audit*, Editura Irecson, București, 2007, pag. 136.

3 Schema logică a fost concepută prin raportarea la cerințele organizatorice pe care trebuie să le respecte firmele de investiții potrivit art. 63 din Regulamentul CNVM nr. 32/2006 privind serviciile de investiții financiare.

4 Art. 41 din Regulamentul CNVM nr. 15/2004 privind autorizarea și funcționarea societăților de administrare a investițiilor, a organismelor de plasament colectiv și a depozitarilor.

5 Whittington, O. Ray; Pany, Kurt, *Principles of auditing and other assurance services – Fifteenth Edition*, ed. McGraw-Hill Irwin, 2008, pag. 409;

către persoanele responsabile și revizuirea acestor operațiuni de către comitetul de plasament, evaluarea sistematică a expunerilor la risc, existența unei piețe active pentru investițiile clasificate în portofoliul de tranzacționare, stabilirea unor plafoane maximale pentru operațiunile de plasament corelat cu nivelul de risc asumat⁶ etc.

Teste de detaliu aplicabile plasamentelor de capital

Auditorul extern independent, după ce a realizat o cunoaștere și înțelegere a societății de investiții financiare, a sistemului de control

intern a acesteia, după ce a evaluat riscul de control își planifică activitățile de auditare a plasamentelor financiare potrivit cerințelor standardelor internaționale de audit, procedând la⁷:

❖ **Obținerea sau pregătirea unor analize a conturilor de instrumente financiare, precum și a conturilor de venituri, câștiguri și pierderi asociate acestora și reconcilierea cu registrele contabile**

Procesul de documentare și analiză a plasamentelor în instrumente financiare se va baza pe informații preluate sau prelucrate din documentele și registrele contabile revizuite în cadrul misiunii de audit extern, precum⁸:

- balanțele de verificare întocmite la începutul și sfârșitul perioadei auditate, pentru verificarea soldurilor inițiale și a soldurilor finale;
- situația achizițiilor și a vânzărilor de instrumente financiare. Dacă în cursul exercițiului financiar auditat au avut loc numeroase achiziții și cesiuni de instrumente financiare, o situație separată, completă și detaliată a acestor tranzacții poate veni în sprijinul muncii realizate de către auditor, analiza acestor tranzacții realizându-se mai eficient pe baza unor situații analitice, detaliate a tranzacțiilor decât pe baza unei situații centralizate;
- situația veniturilor din investiții (a dobânzilor și a dividendelor obținute), precum și situația câștigurilor și a pierderilor realizate sau nerealizate;
- jurnalul cu înregistrările zilnice detaliate ale tranzacțiilor cu instrumente financiare din portofoliu și registrele cu încasările și plățile în numerar etc. Pentru fiecare tranzacție, registrele conțin o serie de informații referitoare la: tipul și cantitatea de instrumente financiare, prețul de achiziție și valoarea totală a tranzacției, comisioanele plătite intermediarilor financiari, piața pe care s-a încheiat tranzacția, data încheierii și data decontării tranzacției, denumirea intermediarului (casei de brokeraj) prin care se efectuează tranzacția, instrumente financiare achiziționate în marjă (cu titlu de împrumut), active folosite cola-

6 Rittenberg, L.E., Schwieger, B.J., *Auditing. Concepts for a Changing Environment*, ed. Thomson South Western, 2005, pag. 492

7 Whittington, O. Ray, Pany, Kurt, Op. cit., pag. 410.

8 Ghilic – Micu, Bogdan, *Strategii pe piața de capital*, ed. Economică, București 2002, pag. 136.

teral la împrumuturi, dividende și dobânzi primite sau acordate, valori mobiliare restricționate sau slab lichide etc.

❖ Inventarierea valorilor mobiliare la locul de depozitare a acestora și revizuirea acordurilor ce au ca obiect instrumente financiare derivate

Utilizând tehnica observației ca procedură specifică, auditorii participă la inventarierea instrumentelor financiare deținute de către client la sfârșitul perioadei auditate, verificând în mod deosebit dacă acestea există și sunt înregistrate pe numele clientului de audit.

Dacă înregistrările efectuate de către entitate scot în evidență faptul că anumite instrumente financiare sunt deținute din exercițiul financiar precedent, auditorii pot recurge la utilizarea procedurilor analitice pentru a compara seria și numărul de înregistrare pentru instrumentele financiare existente cu cele înregistrate în foile de lucru aferente exercițiului financiar precedent auditat.

Asemenea proceduri vor permite auditorilor să identifice valorile mobiliare care au fost vândute în cursul exercițiului financiar curent fără o autorizare corespunzătoare.

Auditorii vor revizui și vor analiza, de asemenea, instrumentele financiare derivate și alte angajamente financiare care ar putea conține derivate încorporate, în scopul de a determina dacă toate instrumentele financiare derivate sunt adecvat înregistrate în contabilitate, respec-

tiv corect evaluate și prezentate în situațiile financiare.

❖ Obținerea confirmărilor de la terți în legătură cu valorile mobiliare și instrumentele financiare derivate deținute de clientul de audit

Valorile mobiliare deținute de către clientul de audit și alte instrumente financiare vor fi plasate adesea în custodia brokerilor sau a instituțiilor specializate de depozitare, pentru a fi păstrate în siguranță. În aceste cazuri auditorii expediază scrisori de confirmare, în numele clientului de audit, către cei care păstrează aceste valori mobiliare, pentru a determina existența și dreptul de proprietate asupra acestora.

De asemenea, auditorii trebuie să solicite confirmări privind instrumentele financiare derivate deținute de către client de la celelalte părți obligate potrivit angajamentului, spre exemplu de la o casă de compensare a tranzacțiilor derulate pe piața derivatelor financiare.

❖ Verificarea garanțiilor aferente unui eșantion de achiziții și vânzări de instrumente financiare realizate în cursul exercițiului financiar auditat

Pentru a determina dacă instrumentele financiare achiziționate și/sau vândute în cursul perioadei sunt înregistrate corespunzător, auditorii verifică garanțiile aferente unui eșantion de tranzacții pe baza informațiilor primite de la brokeri și pe baza tranzacțiilor înregistrate în numerar.

Uneori, vânzările au loc la o perioadă scurtă de timp înainte de sau după data bilanțului, dar sunt înregistrate în perioada imediat următoare sau anterioară acesteia, în momentul în care instrumentele financiare sunt transmise brokerului, respectiv numerarul este încasat (operațiuni de genul „window-dressing”⁹). De asemenea procedurile de inventariere și confirmare vor ajuta la verificarea respectării principiului independenței exercițiului.

❖ Revizuirea rapoartelor și a minutilor comitetului de plasament

Întrucât fiecare tranzacție poate comporta un caracter semnificativ, majoritatea operațiunilor de plasament de capital trebuie aprobată de către un comitet de plasament din cadrul consiliului de administrație¹⁰. Revizuirea rapoartelor și a minutilor comitetului de plasament ar putea dezvălui tranzacții cu instrumente financiare neautorizate sau neînregistrate. Această procedură este foarte importantă în cazul în care clientul de audit realizează tranzacții cu instrumente financiare derivate deoarece tranzacțiile în urma cărora piața evoluează favorabil pozițiilor asumate, poate să nu implice plata suplimentară sau încasarea de numerar.

❖ Realizarea unor proceduri analitice sau a unor calcule independente

Auditorul financiar poate utiliza proceduri analitice pentru a testa corectitudinea înregistrării tuturor veniturilor din dividende și din dobânzi sau poate verifica acest

9 Tranzacții sau inginerii financiar-contabile prin care se urmărește o îmbunătățire a situației în exercițiul curent și care urmează a fi revărsate la începutul perioadei următoare.

10 Arens, Alvin A., Elder, Randal J., Beasley, Mark S., *Auditing & Assurance Services. An Integrated Approach*, Pearson Prentice Hall, 2006, pag. 736.

lucru prin realizarea unor calcule independente.

Dividendele care trebuiau să fie obținute și înregistrate în cursul exercițiului pot fi verificate și calculate pe baza registrelor de înregistrare publicate de către societățile cotate la bursă în cadrul rapoartelor curente cerute de către organismul de reglementare și supraveghere.

Aceste registre conțin informații referitoare la dividendele declarate și aprobate spre distribuire, valoarea acestora și data achitării pentru toate acțiunile tranzacționate pe piața de capital.

Dobânzile obținute din investițiile în obligațiuni și în alte instrumente financiare cu venit fix pot fi calculate în mod independent de către auditor și pot fi comparate cu înregistrările efectuate de către clientul de audit.

Aceste comparații oferă dovezi asupra faptului că: veniturile din plasamente nu au fost deturnate, clientul de audit deține efectiv instrumentele financiare și acestea sunt corect înregistrate, evaluate și prezentate în situațiile financiare, respectiv nu există instrumente financiare derivate neînregistrate.

❖ **Inspekția documentelor pe baza cărora managementul entității clasifică tranzacțiile cu instrumente derivate ca fiind operațiuni de hedging**

Pentru a clasifica un instrument derivat ca fiind un contract de hedging al unui activ sau a unei datorii financiare, conducerea entității trebuie să stabilească:

- inițial, intenția de a utiliza respectivul contract de hedging;
- metoda care va fi folosită pentru a aprecia eficacitatea contractului de hedging;
- exhaustivitatea abordărilor pentru a scoate în evidență partea ineficientă a contractului de hedging.

Din această perspectivă, revizuirea proceselor verbale ale consiliului de administrație sau ale comitetului de plasament este esențială pentru auditarea instrumentelor financiare derivate.

❖ **Evaluarea sistemului contabil, axată în special pe examinarea și aprecierea politicilor contabile și a metodelor de evaluare utilizate de către entitate**

Potrivit IAS 39 *Instrumente financiare: recunoaștere și evaluare*, valorile mobiliare, atât cele deținute în scopul tranzacționării, cât și cele disponibile pentru vânzare, sunt evaluate la valoarea curentă de piață a acestora. Orice câștiguri sau pierderi nerealizate din tranzacțiile efectuate cu valorile mobiliare din portofoliul de tranzacționare sunt înregistrate în contul de profit și pierdere, în timp ce câștigurile sau pierderile din tranzacțiile efectuate cu valorile mobiliare clasificate ca disponibile pentru vânzare sunt excluse din veniturile nete și sunt prezentate distinct de partea din capital deținută de către acționari, respectiv de capitalurile proprii, până când aceste câștiguri sau pierderi sunt realizate.

Pentru a audita valoarea justă a valorilor mobiliare cotate sau a instrumentelor financiare derivate,

prețurile curente de piață pot fi obținute de la brokerii autorizați sau de la instituțiile acreditate în acest sens.

Dacă un instrument financiar nu este tranzacționat pe o piață activă, entitatea poate obține o evaluare a valorii juste cu ajutorul unei terțe părți, de regulă un evaluator autorizat.

În asemenea cazuri, auditorul trebuie să ia în considerare prevederile standardului de audit ISA 620 *Utilizarea serviciilor unui expert*, care presupune faptul că auditorul trebuie să aprecieze pregătirea profesională și independența evaluatorului și să înțeleagă metodele și supozițiile utilizate de către acesta.

Dacă entitatea are intenția pozitivă și abilitatea de a deține valori mobiliare până la maturitate, atunci acestea ar putea fi clasificate ca fiind deținute până la scadență și evaluate la cost. Când se utilizează metoda de evaluare pe baza costului, auditorii determină valoarea pornind de la achiziția inițială și recalculând orice discount neamortizat sau orice primă. Pentru a determina faptul că nu există o depreciere permanentă de valoare a investiției efectuate, auditorii vor obține informații despre valoarea curentă de piață a titlurilor din portofoliu, având în vedere de asemenea factori precum¹¹:

- valoarea de piață este semnificativ mai mică decât costul investițiilor;
- scăderea valorii de piață este atribuită unor condiții specifice care afectează negativ o anumită categorie de investiții financiare;

11 Messier, W.F., Jr., Glover, S.M., Prawitt, D.F., *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, ed. McGraw-Hill Irwin, 2008, pag. 579.

- scăderea valorii de piață este atribuită unor condiții specifice într-o anumită industrie sau zonă geografică;
- managementul nu deține atât intenția, cât și capacitatea de a păstra investițiile o perioadă suficient de îndelungată, pentru a permite o recuperare a valorii de piață;
- un emitent de instrumente financiare a fost retrogradat de către o agenție de rating;
- poziția și performanțele financiare ale unui emitent s-au deteriorat;
- scăderea valorii de piață s-a păstrat o perioadă îndelungată;

Tabel 1 - Teste substanțiale asupra tranzacțiilor și soldurilor referitoare la instrumentele financiare

Aserțiuni referitoare la tranzacții	Teste substanțiale ale tranzacțiilor
<i>Apariție</i>	<ul style="list-style-type: none"> - examinarea registrelor privind deținerile de instrumente financiare; - examinarea minutelor comitetului de plasament pentru autorizarea tranzacțiilor de achiziție.
<i>Exhaustivitate</i>	<ul style="list-style-type: none"> - revizuirea politicilor de recunoaștere și înregistrare a veniturilor din dobânzi asociate instrumentelor financiare; - revizuirea graficelor de rambursare pentru evaluarea încasărilor de principal, în scopul determinării unor active financiare neînregistrate la data bilanțului.
<i>Autorizare</i>	<ul style="list-style-type: none"> - examinarea minutelor întocmite de conducere sau de comitetul de plasament; - revizuirea înregistrărilor aprobate în cadrul strategiilor de investiții și a instrucțiunilor emise de administratorii de portofoliu, pentru a obține probe de audit referitoare la autorizarea corespunzătoare a achizițiilor de instrumente de datorie.
<i>Alocarea</i>	<ul style="list-style-type: none"> - revizuirea înregistrărilor referitoare la politicile de investiții aplicate în preajma datei bilanțului pentru a se determina dacă tranzacțiile privind instrumentele financiare de datorie sunt evidențiate în perioada corespunzătoare.
<i>Clasificarea</i>	<ul style="list-style-type: none"> - examinarea datelor de maturitate asociate instrumentelor financiare pentru evaluarea corectei clasificări a activelor financiare în curente sau non-curente.
Aserțiuni referitoare la solduri existente la data bilanțului	Teste detaliate ale soldurilor conturilor
<i>Existența</i>	<ul style="list-style-type: none"> - confirmarea directă a certificatelor/extraselor de cont care atestă deținerile de instrumente financiare de datorie cu depozitarul sau emitentul acestora.
<i>Drepturi și obligații</i>	<ul style="list-style-type: none"> - examinarea documentelor care atestă deținerile de instrumente financiare de datorie (spre exemplu, prospectele de emisiune); - examinarea angajamentelor, a clauzelor restrictive sau a activelor colaterale care intervin în legătură cu emisiunea sau achiziția instrumentelor financiare de datorie.
<i>Exhaustivitate</i>	<ul style="list-style-type: none"> - obținerea unei situații privind stadiul rambursărilor de principal și a veniturilor din dobânzi acumulate; - interviuarea conducerii și revizuirea minutelor cu privire la existența unor operațiuni sau tranzacții extrabilanțiere.
<i>Evaluare și alocare</i>	<ul style="list-style-type: none"> - examinarea politicilor și a metodelor de evaluare a instrumentelor financiare de datorie, pentru a se obține asigurarea că acestea au fost înregistrate la valori adecvate; - confirmarea soldurilor contabile la data bilanțului și reconcilierea cu valorile existente la ultima dată la care s-au făcut rambursări de capital sau încasări de dobânzi; - recalcularea veniturilor din dobânzi acumulate.
<i>Prezentări de informații</i>	<ul style="list-style-type: none"> - chestionarea și obținerea de declarații din partea managementului; - examinarea prezentărilor de informații financiare și reconcilierea cu sumele reflectate în conturile contabile; - calcularea ratelor de structură și a soldurilor în veder ea reconcilierii cu clauzele din documentele de emisiune a instrumentelor financiare de datorie.

- dividendele au fost reduse sau eliminate, plățile de dobânzi pentru instrumentele de datorie nu au fost efectuate.

❖ Evaluarea modului de prezentare în situațiile financiare a instrumentelor financiare

Auditorul trebuie să obțină dovezi asupra faptului că investițiile sunt corespunzător separate și prezentate ca fiind investiții pe termen lung sau pe termen scurt.

Principiile contabile general acceptate solicită prezentarea metodelor și politicilor contabile folosite la contabilizarea investițiilor pe termen lung sau scurt.

De asemenea, entitatea trebuie să prezinte toate câștigurile și pierderile realizate și nerealizate, precum și scăderea valorii de piață a investițiilor pe termen lung și scurt.

Tabelul 1 redă exemple de teste substanțiale pe care auditorul le aplică asupra tranzacțiilor și soldurilor conturilor pentru a evalua acuratețea principalelor aserțiuni referitoare la deținerea de instrumente financiare de datorie:

Concluzii

Tranzacțiile cu instrumente financiare realizate de societățile de investiții generează structuri bilanțiere aferente investițiilor financiare recunoscute ca active non-curente (plasamente) și investițiilor financiare pe termen scurt, cu implicații și abordări distincte în materie de recunoaștere, evaluare și prezentare în situațiile financiare.

Auditarea instrumentelor financiare deținute sub forma plasamentelor de capital de către societățile de investiții este un proces complex, în virtutea faptului că aceste entități realizează un volum apreciabil de tranzacții, iar amploarea și frecvența acestora sunt factori decisivi pentru apariția unor denaturări semnificative în situațiile financiare.

Un nivel adecvat de calitate a misiunii de auditare a plasamentelor de capital, în special pentru societățile de investiții care se regăsesc în postura de entități implicate în industria serviciilor financiare, reprezintă o condiție imperativă pentru asigurarea credibilității informațiilor financiare destinate utilizatorilor externi și pentru prevenirea apariției unor șocuri în peisajul piețelor financiare internaționale.¹²

Bibliografie

- Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M.S., *Auditing & Assurance Services. An Integrated Approach*, ed. Pearson Prentice Hall, 2006;
- Arens, A. A., Loebbecke, J. K., Elder, R. J., Beasley, M.S., *Audit. An Integrated Approach*, ed. Arc Publishing House, 2003;
- Dănescu, Tatiana, *Proceduri și tehnici de audit*, ed. Irecson, București, 2007;
- Ghilic-Micu, Bogdan, *Strategii pe piața de capital*, ed. Economică, București 2002;
- Messier, W.F., Jr., Glover, S.M., Prawitt, D.F., *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, ed. McGraw-Hill Irwin, 2008;
- Rittenberg, L.E., Schwieger, B.J., *Auditing. Concepts for a Changing Environment*, ed. Thomson South Western, 2005;
- Whittington, O. Ray, Pany, Kurt, *Principles of auditing and other assurance services – Fifteenth Edition*, ed. Mc Graw – Hill / Irwin, New York 2006;
- *** *Audit Financiar 2006. Standarde. Codul Etic*, Federația Internațională a Contabililor (IFAC) & Camera Auditorilor Financiar din România, ed. IRECSO, București, 2007;
- *** *Standardele Internaționale de Raportare Financiară – 2007*, International Accounting Standards Board (IASB) & Corpul Experților Contabili și al Contabililor Autorizați din România, ed. C.E.C.C.A.R., București, 2007;
- *** Regulamentul Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare nr. 15/2004 privind autorizarea și funcționarea societăților de administrare a investițiilor, a organismelor de plasament colectiv și a depozitarilor.
- *** Regulamentul Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare nr. 32/2006 privind serviciile de investiții financiare.

12 Este cazul unor grupuri financiare (bănci, societăți de asigurare și fonduri de investiții) multinaționale precum: Bear Stearns, Lehman Brothers, Merrill Lynch, Morgan Stanley, Fannie Mae, Freddie Mac, American International Group, Washington Mutual.

Impactul performanței economice asupra poziției financiare

Ana MORARIU* & Cornel Dumitru CRECANĂ**

Abstract

The Impact of Economic Performance on the Financial Position

This paper intends to prove the importance of capital structure optimization concerning economical performance. The surest way for financing the exploitation cycle is using the benefits of leverage ratio.

Also, the optimization of current assets and following their dynamics, in correlation with entity net turnover is offering the possibility to make a correct choice of financial sources.

The actual financial structure is giving by the justice or injustice of past decisions, the optimization of financial structure must count relevant past mistakes, constraints which the scarcity of money is giving to the exploitation cycle, in the context of global financial crisis.

Finally, any entity must analyze the profitability and make good choices concerning optimal use of equity capital and borrowed capital.

Key words: economic performance, capital structure, leverage ratio, equity capitals

Cuvinte cheie:

performanță economică, structura capitalului, rata levierului, capitaluri proprii

Introducere

Structura financiară a unei entități, reflectată prin bilanțul contabil, variază în funcție de domeniul de activitate în care funcționează aceasta¹.

În industrie, structura variază în funcție de natura și durata proceselor tehnologice, optimizarea fluxurilor productive fiind capitală.

Cu cât ciclul de producție este mai lung cu atât entitatea trebuie să dispună de fonduri mai importante pentru marile investiții necesare, pentru stocajul important, fondul ei de rulment fiind absorbit de importantele cheltuieli pe care le presupune acest ciclu (mai ales cheltuieli de personal).

În comerț și distribuție imobilizările din activ sunt mai puțin importante, însă stocurile sunt semnificative, iar apelarea la creditul furnizor este utilizată frecvent, fiind deosebit de facilă pentru trezoreria afacerii.

În principiu, nu există structuri-șablon ale bilanțului unor entități economice, particularitățile activității fiecăreia dintre ele sau situația particulară în care se poate regăsi o entitate imprimând variații semnificative ale acestor bilanțuri de la caz la caz.

De asemenea, o anumită conjunctură economică (creștere economică sau recesiune) poate denatura modul în care structura bilanțului reflectă realitatea obiectivă la nivelul afacerii analizate.

*Prof. univ.dr., Academia de Studii Economice București, ana.morariu@gmail.com.

** Lector univ.dr., Academia de Studii Economice București, cornelcrecana@yahoo.com.

1. Crecană Cornel Dumitru, *Analiză economico-financiară*, Ed. Economică, București, 2006.

Recurgerea la împrumuturi poate comporta riscuri pentru entitate și acționarii săi. Acest mod de finanțare poate produce totuși destule avantaje acționarilor entității, din simplul motiv că au posibilitatea de a deține un activ mai important decât valoarea capitalurilor proprii, sporind puterea lor economică

De aceea este bine ca interpretarea structurii financiare să fie coroborată cu mediile de sector sau ramură existente la nivelul statisticii naționale.

Analiza structurii financiare a unei afaceri permite: **determinarea compoziției** activului și pasivului bilanțier; **raportarea marilor mase** de posturi bilanțiere pentru aprecierea echilibrului financiar.

Ratele de structură se determină prin raportarea unui post sau a unei grupe de posturi din bilanț (având ca apartenență activul sau pasivul bilanțier) la totalul bilanțului.

Din acest punct de vedere vom determina rate de structură ale activului și rate de structură ale pasivului, utilizând informațiile furnizate de bilanțul exercițiului financiar trecut.

Ratele de structură ale **activului** reflectă:

- compoziția patrimoniului economic al unei entități;
- nivelul tehnologiilor utilizate în procesul productiv;
- constrângerile de ordin tehnic și juridic.

Ratele de structură ale pasivului reflectă:

- structura finanțărilor firmei;
- gradul de autonomie și de stabilitate a entității.

Metodologia de cercetare

Acest articol este rezultatul cercetărilor efectuate în perioada 2006-2008 de către autori, privind performanța economică a unor importante entități economice românești. Subiectul articolului face parte din diversele proiecte de cercetare în care autorii au fost implicați în aceeași perioadă.

Elaborarea unor concluzii pertinente și general valabile are la bază o documentare riguroasă în literatura de specialitate privind domeniul abordat, respectiv creșterea performanței economice a entităților românești.

Tema de cercetare este de actualitate, rezultatele cercetării vor folosi atât în scop didactic, dar mai ales specialiștilor din domeniu.

Scopul final asociat acestui demers științific este utilizarea informațiilor oferite de către managerii financiari în vederea luării unor decizii fundamentate științific, pe baza rigorii oferite de matematica financiară.

Structura financiară și efectul de levier

Influența **structurii** financiare asupra performanțelor unei entități este cunoscută în teoria economică sub denumirea de efect de levier.

Efectul de levier exprimă impactul îndatorării asupra capitalului propriu al entității, proporția dintre finanțările externe și cele interne (resurse proprii).

Efectul de levier crește pe măsură ce rentabilitatea economică (randamentul activului) înregistrată la nivelul unei entități este superioară ratei dobânzii aferente capitalurilor împrumutate de către aceasta.

Pentru exprimarea efectului de levier se utilizează relația²:

$$R_f = R_e + (R_e - d) \cdot \frac{D}{K_p}$$

R_f - rentabilitatea financiară (ROE)

R_e - rentabilitatea economică (ROA)

d - rata dobânzii

2. Vâlceanu Gheorghe; Robu Vasile, *Analiză economico-financiară*, Ed. Economică, București, 2005.

D - datoriile totale

K_p - capitaluri (fonduri) proprii

Structura financiară a unei entități se exprimă chiar prin raportul dintre datoriile totale și capitalurile proprii:

$$s_f = \frac{D}{K_p}$$

Acest raport (*leverage ratio*) reflectă proporția dintre finanțările pe bază de împrumuturi și finanțările pe bază de resurse proprii. Expresia următoare se întâlnește în literatura de specialitate sub numele de efect de levier al îndatorării:

$$(R_e - d) \cdot \frac{D}{K_p}$$

Efectul de levier al îndatorării are la bază următoarea axiomă³: „Rata rentabilității financiare urmează tendința de creștere a s_f (*leverage ratio*).”

Cu privire la diferența $R_e - d$ se pot exprima trei ipoteze:

1.	$(R_e = d)$	$(R_e - d) = 0$	$R_f = R_e$
2.	$(R_e > d)$	$(R_e - d) > 0$	$R_f > R_e$
3.	$(R_e < d)$	$(R_e - d) < 0$	$R_f < R_e$

1.	$(R_e = d)$	$(R_e - d) = 0$	$R_f = R_e$
----	-------------	-----------------	-------------

Această ipoteză semnifică următoarele:

Când costul datoriilor este egal cu rata de randament a activului, structura financiară a unei afaceri devine indiferentă, ea neputând influența creșterea sau descreșterea ratei rentabilității financiare.

2.	$(R_e > d)$	$(R_e - d) > 0$	$R_f > R_e$
----	-------------	-----------------	-------------

Această ipoteză semnifică următoarele:

Recursul la îndatorare apare ca un mijloc de ameliorare a rentabilității capitalurilor proprii, deoarece R_f este o funcție crescătoare de D/K_p .

3.	$(R_e < d)$	$(R_e - d) < 0$	$R_f < R_e$
----	-------------	-----------------	-------------

Costul datoriilor fiind superior ratei de randament a activelor, îndatorarea va micșora rata de rentabilitate a capitalurilor proprii, deoarece R_f este o funcție descrescătoare de D/K_p .

În formulă poate fi introdusă și influența impozitului (cota de impozit pe profit), sensul indicațiilor furnizate nefiind afectat.

Recurgerea la împrumuturi poate comporta riscuri pentru entitate și acționarii săi. Acest mod de finanțare poate produce totuși destule avantaje acționarilor entității, din simplul motiv că au posibilitatea de a deține un activ mai important decât valoarea capitalurilor proprii, sporind puterea lor economică.

Profiturile posibil de realizat de către o entitate sunt influențate în mod direct de mărimea resurselor de care aceasta dispune, orice resursă suplimentară crescând șansele de profit ale afacerii.

În general, creditorii și acționarii privilegiați au dreptul la o remunerare fixă (excepția o constituie împrumuturile cu rată a dobânzii variabilă și acțiunile privilegiate participative)⁴.

Investirea unor fonduri cu remunerare fixă în activele unei afaceri oferă un randament superior costului de remunerare a acestor capitaluri, operațiunea financiară degajând un excedent care va crește randamentul acțiunilor sale.

Acesta este fenomenul de efect de levier financiar, al cărui nivel poate fi pozitiv sau negativ.

În condițiile existenței unui efect de levier financiar negativ, costurile de remunerare a altor surse de finanțare este superior randamentului activului. Interpretarea efectului de levier financiar negativ se face în funcție de caracterul temporar sau cronic al acestuia.

În cazul existenței unor cauze temporare care au determinat înregistrarea unui efect de levier financiar negativ, managementul financiar al entității va trebui să acționeze în direcția remedierii situației constatate.

Entitățile care înregistrează un efect de levier financiar negativ într-un mod cronic sunt nevoite să apeleze la tehnica dezinvestirii⁵.

3. Stancu Ion, *Finanțe, ediția a IV-a*, Ed. Economică, București, 2007

4. Massie, Joseph L., *Essentials of Management*, Prentice Hall Inc., Toronto, 1964

5. Crecană, Cornel Dumitru, *Analiză economico-financiară*, Ed. Economică, București, 2006

O altă modalitate de acțiune poate fi majorarea capitalului deținut sub formă de acțiuni ordinare, pentru a fi capabile să ramburseze datoriile contractate.

Totuși, această ultimă modalitate de redresare este extrem de dificilă, entitatea neputând oferi acționarilor săi ordinari un randament atractiv.

Menținerea unei entități pe piață este puțin probabilă în condițiile în care, pe termen lung, ea nu poate să-și remunereze capitalurile în funcție de rata de dobândă aferentă acestei piețe.

Concluzii

Ipotezele anterioare și analiza aferentă permit demonstrarea faptului că îndatorarea constituie un „levier” care permite creșterea ratei de rentabilitate degajate la nivelul unei afaceri.

Când diferența:

$$(R_e - d) > 0$$

este favorabilă, îndatorarea ameliorează rata rentabilității financiare, iar întreprinderea dorește maximizarea raportului D/K_P .

Când diferența:

$$(R_e - d) < 0$$

este nefavorabilă, îndatorarea deteriorează rata de rentabilitate financiară și întreprinderea dorește minimizarea raportului D/K_P .

Bibliografie

Crecană, Cornel Dumitru, *Analiză economico-financiară*, Ed. Economică, București, 2006;

Gibson, James L., *Organizations*, Irwin Homewood, Illinois, 1988.

Massie Joseph L., *Essentials of Management*, Prentice Hall Inc., Toronto, 1964

Stancu Ion, *Finanțe, ediția a IV-a*, Ed. Economică, București, 2007;

Șerban Elena-Claudia, *Strategii de prevenire a riscurilor din activitatea economico-financiară a întreprinderilor*, Ed. Universitară, București, 2003;

Vâlceanu Gheorghe, Robu Vasile, *Analiză economico-financiară*, Ed. Economică, București, 2005.

La o rată a îndatorării dată, rentabilitatea financiară a unei afaceri variază direct proporțional cu diferența dintre rentabilitatea economică și costul capitalurilor împrumutate.

În concluzie:

1.	dacă randamentul activului > costul capitalurilor împrumutate
	<i>Efectul de levier al îndatorării este pozitiv.</i>
2.	dacă randamentul activului < costul capitalurilor împrumutate
	<i>Efectul de levier al îndatorării este negativ.</i>

Recursul excesiv la îndatorare pune în pericol supraviețuirea unei entități, datoriile antrenând cheltuieli cu dobânzi și rambursări de capitaluri, momentul adevărului fiind scadența, când entitatea nu se poate sustrage de la obligațiile asumate fără asumarea propriului faliment.

Capitalurile investite de către acționari (ordinari sau privilegiați) nu impun constrângeri asemănătoare împrumuturilor contractate.

Explicația acestui fapt rezidă în faptul că entitatea nu este obligată legal să le plătească dividende (în absența profitului), iar titlurile deținute de către aceștia nu au caracter de rambursabilitate.

Această sursă de finanțare lasă o mare flexibilitate entității, ea neasumându-și riscurile finanțării prin datorii.

Gradul de îndatorare evoluează în funcție de talia entităților, cele mici au de cele mai multe ori capitaluri proprii puțin importante și se îndatorează mai ales pe termen scurt; cele mari au tendința de a se autofinanța și se adresează frecvent pieței de obligațiuni.

Din punctul de vedere al creditorului, riscul asumat este în funcție de partea cu care finanțează activul acționarii entității: o proporție mică de finanțare din partea acționarilor crește riscul creditorului, el putând pierde definitiv în condițiile lichidării forțate a afacerii.

Exigențele controlului calității activității de audit financiar în contextul actualelor reglementări europene și naționale (II)

Urania MOLDOVANU*

Abstract

The Requirements of the Quality Control of the Financial Audit Activity in the Context of the Current National and European Regulations (II)

In the first part of the article, representing the speech held on the occasion of the professional seminar "Audit approaches" - Râmnicu Vâlcea, on 14th February 2009, which was published in "Audit Financiar" review no.4/2009, the conclusions of the quality controls inspections have been presented, inspections performed by the specialized Department within the CFAR, which pointed out the main errors identified during these inspections.

In the second part, the article will reveal the errors identified in the audit documentation, audit evidence and audit files, errors related to the audit opinion (audit report) and some errors regarding the qualified audit opinion, in order to reveal and to point out that there is a must to strengthen and respect all professional requirements and legal regulations, and of the International standards on auditing, as they were fully adopted by the Chamber.

Key words: audit documentation, audit evidence, audit file, audit opinion, qualified opinions

Cuvinte cheie:

documentarea auditului, probe de audit, dosare de audit, raportul auditorului, rezerve exprimate în raport

Introducere

În prima parte a articolului, care reprezintă comunicarea făcută la seminarul profesional **Abordări ale auditului financiar** – Râmnicu Vâlcea, 14 februarie 2009, au fost prezentate concluziile unor inspecții de calitate făcute de Departamentul de resort al Camerei Auditorilor Financiarî din România, care au scos în evidență câteva categorii de erori constatate cu acele prilejuri.

În partea a doua, lucrarea se oprește asupra erorilor depistate în documentarea auditului, în fundamentarea probelor de audit și în întocmirea dosarelor de audit, în întocmirea raportului auditorului și în fundamentarea rezervelor exprimate în raport, spre a atrage atenția, punctual, asupra necesității respectării riguroase, întocmai a normelor legale și profesionale, a standardelor internaționale de audit adoptate în întregime în România.

* Auditor financiar, Coordonator al Departamentului de Monitorizare și Competență Profesională, CAFR, e-mail: monitorizare@cafr.ro.

Metodologia de cercetare a fost descrisă în prima parte a articolului, în care au fost prezentate și referințele bibliografice.

Erori în documentarea auditului, în fundamentarea probelor de audit și în întocmirea dosarelor de audit

1. Constatările și rezultatele inspecțiilor de calitate efectuate în anul 2008

a) Potrivit art. 24 din Normele privind controlul calității activității de audit, atribuirea calificativelor se efectuează de către echipa de inspecție în raport cu gradul de realizare a obiectivelor de verificare, care exprimă modul în care auditorul a răspuns cerințelor Normelor de Audit și Standardelor Internaționale de Audit (ISA) relevante.

Comparativ cu perioadele corespunzătoare din anii anteriori, calificativele acordate la 31 decembrie 2008 denotă creșterea calității activității desfășurate de către auditorii financiari - membri ai Camerei, prin eliminarea aproape în totalitate a calificativului D și diminuarea calificativului C, prin creșterea corespunzătoare a numărului calificativelor A și B atribuite auditorilor inspecțiați.

Ca urmare a inspecțiilor efectuate în anul 2008, s-a constatat un grad mediu de respectare a obiectivelor selectate dintre Procedurile de control al calității activității de audit financiar și a celor conexe acestuia, aprobate prin Hotărârea 73/20.09.2006, care se prezintă, pe

categorii de calificative, conform tabelului 1.

Din totalul de 298 auditori financiari inspecțiați, s-au atribuit calificative profesionale unui număr de 291 membri, iar unui număr de 7 membri cu sediul în București nu li s-a evaluat activitatea, întrucât:

- 5 firme de audit și un auditor financiar - persoană fizică au raportat activități care nu intră în sfera auditului financiar, respectiv:
 - consultanță în management,
 - consultanță și evidență contabilă,
 - contabilitate și cenzorate;
 - certificări de situații financiare;
- un auditor financiar nu a avut activitate.

Numărul auditorilor cărora nu li s-au atribuit calificative în 2008 este mai mic cu 5% decât la 31 decembrie 2007, respectiv cu 25% față de 2006, la aceasta contribuind elaborarea de proceduri pentru toate naturile de misiuni de audit și conexe acestuia, precum și maturizarea auditorilor financiari în ceea ce privește aplicarea reglementărilor Camerei.

b) **Modul în care auditorii verificați au documentat testele** pe care inspectorii DMCP le-au avut în vedere la efectuarea inspecției de calitate atestă că documentarea activității propriu-zise de audit financiar s-a îmbunătățit. Totuși, unele obiective și teste specifice continuă să fie documentate într-o proporție nesatisfăcătoare. Acestea sunt prezentate în tabelul 2.

Erori în ceea ce privește întocmirea raportului auditorului și fundamentarea rezervelor exprimate în raport

1. Înscriserea, în rapoartele de audit, de referiri eronate cu privire la cadrul legal de raportare a situațiilor financiare și identificarea acestora

Exemplificări (extrase din unele rapoarte):

- „Situațiile financiare sunt întocmite în conformitate cu OMF 1752 și Standardele Internaționale de Contabilitate” – incorect. OMF 1752 aprobă reglementările contabile conforme cu directivele europene;
- „Situațiile financiare sunt întocmite în conformitate cu OMF nr. 94/2001” - ordin abrogat;
- „Situațiile financiare compuse din bilanț și contul de profit și pierdere (...)”:

Abordare corectă: ori se precizează structura integrală în conformitate cu cadrul de raportare financiar-contabil aplicabil (OMF, IFRS), ori se utilizează precizarea generică „situații financiare întocmite în conformitate cu (...)”.

2. Înscriserea de referiri eronate cu privire la aria de aplicabilitate a auditului

„Auditul a fost derulat în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit și în conformitate cu Normele Minimale, OMF XXX (...)”

3. Erori ce se datorează necunoașterii standardelor de audit emise de IAASB și a legislației specifice

Exigențele controlului calității activității de audit financiar (II)

Tabel 1

Calificativ	Firme de audit		Persoane fizice		Total 2008		Realizat 2007		Realizat 2006	
	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%
A	147	62%	24	38%	171	57%	120	34%	58	21%
B	63	27%	25	40%	88	90%	152	43%	57	21%
C	19	8%	12	19%	31	10%	52	15%	72	26%
D	0	0%	1	2%	1	0%	2	1%	14	5%
Subtotal	229	97%	62	99%	291	98%	326	93%	201	73%
Fără calific	6	3%	1	1%	7	2%	24	7%	75	27%
Total	235	100%	63	100%	298	100%	350	100%	276	100%

Tabel 2

Denumirea procedurii	Natura misiunii	2008/2007 %
<ul style="list-style-type: none"> Documentarea aspectelor legate de independență, conform testelor din cadrul secțiunii E1 „Acceptarea /reînnoirea mandatului” 	Audit financiar Audit intern Audit cu scop special Proceduri convenite Consultanță financ.	82/75% 67/43% 68/97% 63/46% 57/50%
<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea sistemului contabil și de control intern al clientului 	Audit financiar	60/61%
<ul style="list-style-type: none"> Evaluarea riscului de audit și a componentelor sale, riscul inerent general, riscul inerent specific, de control și nedetectare 	Audit cu scop special	45/18%
<ul style="list-style-type: none"> Determinarea în cadrul secțiunii F „abordarea auditului” a bugetului de timp al misiunii 	Proceduri convenite Cursuri de pregătire Audit cu scop special Audit financiar	75/50% 92/50% 80/83% 94/87%
<ul style="list-style-type: none"> Examinarea stornărilor de cheltuieli efectuate după închiderea exercițiului financiar și impactul asupra contului de profit și pierdere 	Audit financiar	71/81%
<ul style="list-style-type: none"> Existența foilor de lucru pentru toate obiectivele aplicabile din Procedurile de audit 	Audit financiar Audit cu scop special Proceduri convenite	89/84% 64/45% 76/50%
<ul style="list-style-type: none"> Determinarea duratei de viață utilă a imobilizărilor corporale; 	Audit financiar	39/36%
<ul style="list-style-type: none"> Verificarea existenței tranzacțiilor cu părțile afiliate 	Audit financiar	53/57%
<ul style="list-style-type: none"> Aplicarea principiului independenței exercițiului financiar 	Audit financiar	84/66%
<ul style="list-style-type: none"> Testarea valorii realizabile nete 	Audit financiar	58/63%
<ul style="list-style-type: none"> Documentarea secțiunii A „Lista de verificare a finalizării angajamentului” 	Audit financiar Audit cu scop special	78/61% 29/37%
<ul style="list-style-type: none"> Documentarea supervizării misiunii 	Audit intern	70/40%
<ul style="list-style-type: none"> Documentarea întâlnirii finale cu conducerea clientului pentru discuțiile finale (secțiunea D) 	Audit financiar Audit cu scop special Proceduri convenite Audit intern Consultanță	82/77% 62/61% 58/80 % 78/53% 71/85%
<ul style="list-style-type: none"> Compararea sintezei erorilor neajustate cu pragul de semnificație 	Audit financiar Audit cu scop special	81/73% 86/50%
<ul style="list-style-type: none"> Analiza punctelor de vedere asupra proiectului de raport 	Audit intern	44/53%
<ul style="list-style-type: none"> Documentarea secțiunii B „Revizuirea generală a situațiilor financiare”, B1 „Verificarea evenimentelor ulterioare” și B2 „Revizuirea principiului continuității activității” 	Audit financiar	78/82%

a) În majoritatea rapoartelor de audit pentru situațiilor financiare încheiate la 31.12.2006, auditorii au emis rapoartele de audit în conformitate cu fostul ISA 700 „Raportul auditorului independent asupra situațiilor financiare”.

Începând cu situațiile financiare la 31.12.2006, Raportul de audit trebuia emis pe baza ISA 700 (R) „Raportul auditorului independent cu privire la un set complet de situații financiare cu scop general”, conform căruia, potrivit paragrafului 46 și următoarele (paragrafe noi), auditorul poate avea responsabilități adiționale de a raporta alte aspecte suplimentare față de exprimarea opiniei cu privire la situațiile financiare.

Aceste responsabilități de raportare trebuie tratate într-o secțiune distinctă a raportului, după paragraful de opinie.

OMFP 1752/2005, spre exemplu, cere ca auditorul să exprime o opinie privind gradul de conformitate a raportului administratorilor cu situațiile financiare anuale pentru același exercițiu financiar.

În majoritatea situațiilor în care se emit rapoarte de audit asupra situațiilor financiare la 31.12.2006 ale entităților cotate sau de pe piețe reglementate, auditorii au pierdut din vedere auditarea Raportului administratorilor sau a oricăror alte declarații ale conducerii, asociate situațiilor financiare publicate/emise.

Auditorul trebuie să citească și celelalte informații din documentele cuprinzând situații financiare auditate, pentru a identifica inconsecvențele semnificative față de situațiile financiare auditate, în conformitate cu ISA 720 „alte infor-

mații din documentele cuprinzând situații financiare anuale”.

b) Conform reglementărilor specifice, unele jurisdicții cer auditorului să aplice proceduri specifice unor informații suplimentare. De exemplu, CNVM solicită auditorilor financiari ai situațiilor financiare emise de entitățile cotate sau de pe piețe reglementate, analize și *informații financiare interimare*.

Exemplificare: O echipă de inspecție din cadrul CAFR a investigat aspectele sesizate Camerei de către CNVM, în legătură cu unele evenimente ulterioare auditului statutar efectuat de către o firmă de audit asupra situațiilor financiare ale unei societăți de investiții financiare, pentru exercițiul încheiat la 31 decembrie 2007.

În speță, AGEA a aprobat repartizarea profitului exercițiului anterior, care fusese repartizat inițial la rezerve, după semnarea raportului auditorului.

În consecință, administratorul societății a ridicat o sumă semnificativă cu titlu de dividend, pentru care CNVM a solicitat auditorului verificarea sub aspectul legalității și realității.

Auditorul financiar a aplicat proceduri suplimentare, conform ISA 720 „alte informații din documentele cuprinzând situații financiare anuale” și a confirmat către CNVM legalitatea operațiunii, în condițiile în care OMFP 1752/2006, cu modificările ulterioare, interzice revenirea asupra repartizării profitului.

Așa cum se cunoaște, ISA 560 „Evenimente ulterioare” stabilește că pentru evenimentele apărute după emiterea situațiilor financiare, care sunt în responsabilitatea

conducerii societății, auditorul nu mai are nici o obligație de a face cercetări în ceea ce privește acele situații financiare.

Această obligație intervine, conform ISA 560, „atunci când, după emiterea situațiilor financiare, auditorul ia la cunoștință un fapt care a existat la data raportului și care, dacă era cunoscut la acea dată, putea determina auditorul să-și modifice raportul de audit, acesta va hotărî dacă situațiile financiare necesită a fi revizuite, va discuta problema cu conducerea entității și va lua măsurile adecvate în circumstanțele respective”.

Pentru acest motiv, Consiliul Camerei a hotărât ca auditorul financiar să nu fie sancționat.

Menționăm că, totuși, s-au reținut neajunsuri imputabile auditorului financiar (nedocumentarea în suficientă măsură a secțiunii N „capital rezerve și registre cerute de lege”, din Normele de audit, precum și necunoașterea actelor normative).

4. Întocmirea unor așa-zise rapoarte de audit care nu răspund cerințelor standardului aplicabil, ori de către persoane neautorizate în acest sens.

a) Camera a fost sesizată asupra unor deficiențe în activitatea unui auditor financiar, manifestate cu ocazia întocmirii unui **raport de audit privind calcularea prețului apei reci** furnizate de către Regia locală de apă.

Raportul s-a întocmit pe fondul unor litigii, inclusiv penale, desfășurate între petent, în calitate de reclamant și conducerea entității auditate, ca urmare cărora petentului i-a fost desfăcut contractul de muncă, în timp ce Inspectoratul de Poliție local a propus neînceperea urmăririi penale a directorului

entității.

Auditorul financiar a renunțat la statutul de „inactiv” prin plata cotizației fixe și încheierea poliței de asigurare profesională, în preziua acceptării misiunii.

Contractul de prestări servicii nu conține principalele clauze prevăzute de Standardul Internațional de Audit (ISA) 210 „Termenii angajamentelor de audit”.

Contractul conține, în schimb, referiri la un caiet de sarcini, cuprinzând 7 obiective, potrivit uzanțelor privind lucrările de expertiză, la care face referire și auditorul, în explicațiile scrise prezentate echipei de inspecție.

Auditorul nu a întocmit dosar de audit, care să conțină documentarea, în cadrul foilor de lucru, a probelor de audit structurate pe cele trei etape (planificare, activitate de audit și finalizarea misiunii), în forma și conținutul în care sunt prevăzute de :

- ISA 230 „Documentarea auditului”
- ISA 500 „probe de audit”
- ISA 501 „probe de audit – considerații suplimentare pentru elemente specifice”
- ISA 505 „Confirmări externe”
- ISA 520 „Proceduri analitice” și alte standarde relevante.

Forma de prezentare a raportului de audit este asemănătoare expertizelor contabile, cuprinzând introducerea, desfășurarea expertizei pe fiecare obiectiv în parte și concluziile acesteia.

De altfel, raportul „de audit” se constituie exact într-o expertiză cerută în clarificarea litigiilor menționate mai sus.

Raportul de audit nu este întocmit conform vreunui standard specific misiunilor de asigurare:

- 700 (R) „Raportul auditorului independent cu privire la un set complet de situații financiare cu scop general” sau
- 800 „Raportul de audit asupra misiunilor de audit cu scop special”.

De asemenea, nu este invocat vreun standard aplicabil serviciilor conexe (4400 „Misiuni pentru efectuarea procedurilor convenite”).

În Raportul întocmit de auditor este exprimată o opinie fără rezerve legată de formarea tarifului apei potabile în municipiul de reședință al auditorului, fapt ce transmite utilizatorilor un nivel de asigurare, atrăgând după sine responsabilitatea auditorului financiar. Această responsabilitate nu este menționată în cadrul contractului de prestări servicii.

Având în vedere că în așa-intitulatul „Raport de audit”, încheiat ca urmare a executării contractului, auditorul financiar a uzat de calitatea de auditor financiar și de ștampila purtând însemnele CAFR, în condițiile existenței numeroaselor neconformități enunțate mai sus, Consiliul Camerei a hotărât sancționarea auditorului financiar, fiind în curs soluționarea contestației acestuia.

b) O autoritate fiscală a solicitat Camerei luarea de măsuri în legătură cu realitatea și legalitatea unui „Raport de audit contractual”. Echipa de inspecție a constatat că acesta *nu întrunește condițiile pentru a putea fi considerat un raport de audit financiar*, întrucât:

- Persoana juridică emitentă, ca și persoana fizică care a reprezentat firma atât la încheierea contractului, cât și la semnarea raportului nu figurează în registrul auditorilor financiari, neavând deci calitatea de auditor financiar. De altfel, autorul se prezintă în raportul semnat, drept „expert contabil - administrator”;
- Contractul de prestări servicii are ca obiect verificarea legalității documentelor contabile ale unei societăți comerciale, predate cu ocazia încetării mandatului fostului administrator și exprimarea unei opinii asupra acestor documente, în cadrul unui Raport care să fie remis noului administrator.
- În această formă de redactare, contractul menționat mai sus nu reprezintă un angajament de audit financiar, neîndeplinind condițiile de prezentare, de formă și de fond, prevăzute de Standardul Internațional de Audit (ISA) 210 „termenii angajamentelor de audit”.
- Așa-numitul „Raport de audit contractual” nu conține elementele de bază ale raportului de audit, prevăzute de ISA 700 (R) „raportul auditorului independent cu privire la un set complet de situații financiare cu scop general” sau alt standard aplicabil.

Aspectele de mai sus au fost comunicate autorității respective, care a fost îndrumată către CECCAR.

5. Erori în fundamentarea rezervei, exprimate în raportul de audit

a) În cazul primului an de auditare a clientului de audit o eroare

fundamentală a auditorilor este neauditarea comparativelor.

Potrivit datelor statistice, gradul mediu de realizare, calculat la 31 decembrie 2008 la procedura A 11 „Solduri de deschidere” este de 86%.

Totuși, majoritatea testelor efectuate de auditori se referă la auditarea situațiilor financiare la 31 decembrie a anului curent și se pierde din vedere auditarea informațiilor financiare de la 31 decembrie al anului precedent.

Nu sunt respectate astfel, cerințele ISA 510 „Misiuni inițiale - solduri de deschidere”, potrivit cărora, pentru misiuni inițiale auditorul trebuie să obțină probe de audit adecvate și suficiente pentru a constata dacă:

- soldurile inițiale nu conțin denaturări care afectează semnificativ situațiile financiare ale exercițiului curent;
- soldurile finale ale exercițiului financiar precedent au fost corect reportate în perioada curentă sau retratate, după caz;
- politicile contabile sunt aplicate în mod consecvent, iar eventualele modificări au fost corectate și dezvăluite în mod adecvat.

ISA 710 „Date comparative” obligă, de asemenea, auditorul financiar să obțină probe de audit care să ateste că cifrele corespondente îndeplinesc cerințele cadrului general de raportare financiară

Dacă, după efectuarea procedurilor specifice, auditorul nu poate obține suficiente probe de audit adecvate cu privire la soldurile inițiale, raportul de audit trebuie să includă o

opinie cu rezerve, sau, după caz, una contrară (exemplu: modificarea politicilor contabile).

b) Situații financiare aferente perioadei anterioare auditate de un alt auditor

- ISA 510 prevede revizuirea documentelor de lucru ale auditorului precedent, luarea în considerare a competenței sale profesionale, acordându-se atenție deosebită aspectelor care au avut ca efect modificarea raportului. În situația în care auditorul precedent nu răspunde, normele prevăd efectuarea de teste de audit alternative.
- Deși gradul mediu de realizare, calculat la 31 decembrie 2008 la procedura A 17 „Consultarea auditorului financiar precedent” este de 90%, s-au constatat cazuri de neaplicare a acestor cerințe.
- ISA 710 prevede ca atunci când opinia noului auditor asupra datelor comparative diferă față de cea exprimată anterior de auditorul precedent, auditorul trebuie să prezinte motivele esențiale pentru această diferență, într-un paragraf de evidențiere în Raportul de audit.

c) Situații financiare neauditare aferente perioadelor anterioare.

În cazul în care situațiile financiare aferente perioadei anterioare nu sunt auditate, noul auditor trebuie să menționeze în cadrul raportului său că cifrele corespondente sunt neauditare

Prin această declarație din raportul auditorului, ISA 710 nu îl scutește pe auditor să efectueze proceduri

corespunzătoare în ceea ce privește soldurile de deschidere ale perioadei curente.

d) Fundamentarea opiniei cu rezerve pentru neparticiparea auditorului la inventariere,

Conform cerințelor ISA 501 „Probe de audit - considerații suplimentare pentru elemente specifice”, atunci când stocurile sunt semnificative auditorul trebuie să obțină probe de audit adecvate și suficiente cu privire la existența și starea acestora, prin participarea la inventariere.

Dacă participarea la inventariere nu este posibilă, auditorul trebuie să observe unele inventarieri ulterioare și să efectueze teste ale tranzacțiilor care au intervenit între timp.

Există tendința, din partea auditorilor, de a emite cu ușurință o opinie cu rezerve pentru cazurile de neparticipare la inventariere, fără a se documenta unele proceduri alternative, prevăzute de secțiunea I „stocuri și contracte pe termen lung”.

Exemple de deficiențe:

- Nu sunt prezentate în rezerva formulată în raport cele trei elemente de bază ale acestor active: existența, apartenența și evaluarea stocurilor (la data inventarului: valoarea de piață; la data bilanțului: valoarea cea mai mică dintre cost și valoarea realizabilă netă).
- Se formulează opinie cu rezervă la stocuri în cadrul unor misiuni recurente, fapt nejustificat.
- Nu se documentează testarea valorii realizabile nete (procedura B 13) la care gradul de rea-

lizare mediu este de 58%, față de 90%- participarea la inventariere (procedura B6);

- Nu se formulează rezervă în raportul auditorului, dar se extinde paragraful privind responsabilitatea societății asupra organizării inventarierii și evaluării stocurilor.
- Nu se efectuează propuneri de înregistrare de ajustări pentru depreciere, cu ocazia discuțiilor finale și nici rezervă în raport, dar se înscrie în Nota 6 privind politicile contabile, la paragraful despre stocuri, opinia auditorului cu privire la efectuarea acestor ajustări.

Această abordare este incorectă, „Notele” fiind parte din situațiile financiare.

e) Paragraf de evidențiere a aspectelor semnificative referitoare la continuitatea activității

Conform ISA 710 „Modificarea raportului auditorului”, Raportul unui auditor poate fi modificat prin adăugarea unui paragraf de evidențiere a unor aspecte, pentru a sublinia un aspect ce afectează situațiile financiare și care este inclus și prezentat mai pe larg într-o notă la situațiile financiare.

Acest paragraf va fi inclus după paragraful referitor la opinie, dar înainte de secțiunea referitoare la orice alte responsabilități de raportare.

Paragraful de evidențiere a unor aspecte va face referire la faptul că opinia auditorului nu este o opinie cu rezerve în această privință.

Nu în toate cazurile auditorii au modificat raportul prin adăugarea unui paragraf pentru a sublinia aspecte semnificative privind con-

tinuitatea activității, deși în Notele la situațiile financiare sunt prezentate aspecte precum:

- Exercițiul curent s-a încheiat cu o pierdere curentă, la care se adaugă una reportată,
- Activul net al societății s-a diminuat la mai puțin de jumătate din valoarea capitalului social subscris. Legea 31/90 prevede în astfel de cazuri convocarea AGA pentru a hotărî completarea capitalului, reducerea lui sau dizolvarea societății.

Aceste condiții, împreună cu alte aspecte explicate în nota X, indică existența unei incertitudini semnificative cu privire la capacitatea societății de a-și continua activitatea, fapt pentru care se impune includerea în Raport a unui paragraf de atenționare.

Încălcarea obligației de a da acces echipelor de inspecție pentru efectuarea controlului activității de audit financiar

Hotărârea Consiliului Camerei nr. 69/2006 privind modul de programare și desfășurare a inspecțiilor de calitate a activității de audit financiar prevede obligația membrilor CAFR de a permite accesul echipelor de inspecție, în scopul efectuării controlului de calitate.

Auditorii financiari pot solicita de cel mult două ori decalarea inspecțiilor programate, iar în cazurile repetării acestor solicitări sau al netransmiterii în scris a confirmării/infirării vizitei programate de CAFR aceștia sunt pasibili de

sanționare în conformitate cu art. 03 din Regulamentul de organizare și funcționare al Camerei.

Prin Hotărârile nr. 3 și 4/25.11.2008 Consiliul CAFR a dispus sancționarea cu suspendarea calității de membru pe o perioadă de 6 luni, conform art. 34(1) lit. c) din ROF, a doi auditori financiari care nu au permis accesul echipei de inspecție de la data primirii certificatului (2000 și, respectiv, 2002) și până în prezent.

Concluzii

În urma procesului de adaptare a normelor și a regulilor de exercitare a auditului financiar, inclusiv a Ordonanței 75/1999, determinat de unele reglementări aduse prin adoptarea în legislația românească a Directivei Europene 2006/43, activitatea de monitorizare a auditului financiar efectuată de către Cameră va crește în exigență și în capacitate de inspecție, în strânsă legătură și cu intrarea în atribuții a Consiliului de Supraveghere a Auditului.

Camera Auditorilor Financiari din România a oferit și până acum și va oferi, cu atât mai mult de acum înainte, sprijin membrilor săi în pregătirea profesională continuă, în exercitarea misiunilor de audit în condiții de deplină independență și la un nivel calitativ corespunzător.

În același timp, însă, în interesul prestigiului breslei și al celor controlați până la urmă, Camera va întări calitatea și relevanța inspecțiilor, astfel încât abaterile de la cerințele standardelor internaționale de audit și de la principiile Codului etic să devină cât mai puține.

Activele toxice, factorul declanșator al crizei economice mondiale

Bob RYAN*

Abstract

Toxic Assets, Triggering Factor of the World Economic Crisis

In this article there will be presented in brief information on the bank crisis and on the factors which led to the outbreak of the global financial crisis in 2008.

To understand the roots of this crisis we need to look back at the various attempts made by successive US administrations to enhance the availability of credit for home loans across all levels of income, geographical locations, and social groups.

When banks lend through mortgages, credit cards, car loans or other forms of credit, they invariably move to 'lay off' their risk by a process of securitisation.

In the case of sub-prime mortgages, the high levels of risk called for a different type of securitisation, achieved by the creation of derivative-style instruments known as 'collateralised debt obligations' or CDOs.

CDOs are, therefore, a mechanism whereby losses are transferred to investors with the highest appetite for risk (such as hedge funds), leaving the bulk of CDOs' investors (mainly other banks) with a low risk source of cash flow. When the sub-prime mortgages were issued no one knew which ones would eventually default, but the issuers recognised (or, in the case of the US market, presumed) that the overwhelming majority of borrowers would repay their interest and their debt on the due date. The banks also faced another problem - how to value CDOs. Taking into account the complexity of each economy, the professional auditors and accountants must work together in order to identify the best solutions for the financial crisis which swept the entire world.

Key words: toxic assets, collateralised debt obligations, mortgage, depository institution

Cuvinte cheie:

active toxice, obligațiuni de datorie colateralizată, ipotecă, instituții de atragere a depunerilor

Introducere

În acest articol sunt prezentate, pe scurt, informații cu privire la criza bancară și la factorii care au determinat declanșarea crizei financiare în anul 2008.

Sunt prezentate, de asemenea, detalii cu privire la principalele active toxice și la rolul pe care acestea l-au jucat în declanșarea crizei bancare, încercându-se în același timp formularea unor posibile soluții pentru a ieși din criză, cu trimitere implicită spre rolul activ,

pozitiv pe care îl pot juca în acest proces profesioniștii contabili în general și îndeosebi auditorii financiari.

Sunt activele *tipii de treabă* din bilanțul financiar contabil? Ei bine, doar când nu sunt toxice. „Activ toxic” este termenul pe care presa internațională îl folosește pentru a descrie registrul de produse financiare comercializate de bănci și alte instituții financiare pentru a câștiga venituri și a diminua riscul. Deci ce sunt activele toxice și cum sunt ele implicate în criza financiară care a cuprins lumea în octombrie 2008?

* Examiner ACCA, e-mail: info@ro.accaglobal.com.

Rădăcinile crizei

Pentru a înțelege cauzele acestei crize trebuie să privim retrospectiv diversele încercări efectuate de ultimele administrații ale SUA pentru a face mai accesibile creditele pentru achiziționarea de locuințe, indiferent de nivelul de venit, locație geografică sau apartenență la vreun grup social.

Din anii '70, Community Reinvestment Act (CRA)/ Actul de Reinvestire în Comunități - ARC (și diversele amendamente aduse acestuia) a încercat să elimine practicile discriminatorii de acordare a împrumuturilor de către băncile din SUA. ARC a acordat autorităților federale puterea de a urmări instituțiile financiare care delimitau abuziv cartiere din zonele mai sărace din interiorul orașului.

Băncile și alte „instituții de atragere a depunerilor” au fost investigate foarte amănunțit pentru a se asigura că iau măsuri în vederea creșterii gradului de accesibilitate la credit pentru toate sectoarele din societate. Cei doi mari furnizori de credite ipotecare din SUA, Federal Home Loan Mortgage Corporation/Corporația Federală de Acordare a Împrumuturilor Ipotecare pentru Locuințe și Federal National Mortgage Association/ Asociația Națională Federală pentru Acordarea Creditelor Ipotecare (poreclite „Freddie Mac” și respectiv „Fannie Mae”) și alte bănci au început să ofere credite ipotecare oamenilor care, conform criteriilor bancare uzuale, prezentau un grad ridicat de risc de a nu duce la îndeplinire obligațiile asumate. Acestea au fost numite „ipotecă sub-standard (sub-prime)”.

Au existat foarte multe discuții referitoare la influența ARC în crearea a ceea ce ulterior a devenit criza sub-standard. Cu toate acestea, există opinia că multe bănci au fost forțate să intre în secțiunea pieței de creditare cu risc ridicat, pe care nu ar fi luat-o în considerare dacă ar fi folosit criteriile comerciale uzuale.

Prin urmare, începând cu anii '90 a existat un val de vânzări agresive de finanțări ipotecare sub-standard, adesea către indivizi care nu aveau o nici perspectivă realistă de a putea vreodată să-și ramburseze datoriile.

Securitzarea prin obligațiuni de datorie colateralizată (ODC)

Atunci când băncile acordă împrumut prin intermediul ipotecilor, al cărților de credit, al împrumuturilor pentru mașini sau al altor forme de creditare, ele se îndreaptă invariabil spre „reducerea” riscului lor printr-un proces de garantare. Asemenea împrumuturi reprezintă un activ în bilanțul financiar contabil, reprezentând un flux de numerar care va fi încasat de bancă în anii viitori prin plățile dobânzilor și prin eventuala rambursare a sumei împrumutate. Prin securitzarea împrumuturilor, banca înlătură riscul atașat viitoarelor sale încasări și retransformă împrumutul în numerar pe care poate să îl împrumute din nou. Și așa mai departe, într-un ciclu extins de creare de credit.

Securitzarea este obținută prin transferarea împrumutului către companii special create numite „vehicule cu scop special” (VSS). În cazul creditelor ipotecare convenționale, VSS achiziționează efectiv registrul de ipotecă al unei bănci prin intermediul numerarului rezultat din emiterea de obligațiuni susținute de fluxul de numerar care este obținut de la proprietarul ipotecilor.

În cazul ipotecilor sub-standard, nivelurile ridicate de risc au necesitat un tip diferit de securizare, obținut prin crearea unor instrumente de tip derivat, cunoscute sub numele de „obligațiuni de datorie colateralizată” sau ODC.¹

ODC-urile sunt o modalitate de a prezenta diferit riscul existenței unui număr mare de active riscante, cum ar fi ipotecile sub-standard.

Spre deosebire de emiterea unei obligațiuni, unde riscul este distribuit în proporții mici între toți deținătorii de obligațiuni, ODC-urile concentrează riscul pe niveluri de investiții sau „tranșe”, astfel încât unii investitori își asumă proporțional un risc cu atât mai mare cu cât veniturile care urmează a fi obținute sunt mai mari, iar alții își asumă un risc redus sau deloc pentru un profit mult mai mic.

1 N. red.: Autorul se limitează în acest articol la prezentarea ODC-urilor, deși în rândul activelor toxice pot figura și obligațiunile de credit garantate (CLO) și swap pe risc de credit (CDS). De asemenea, nu este detaliat mecanismul prin care activele toxice au ajuns la masa critică. Pentru cititorii interesați, recomandăm ca material bibliografic suplimentar lucrarea lui **George Soros** – *Noua paradigmă a piețelor financiare – criza creditelor din 2008 și implicațiile ei*, Ed. Litera Internațional, București, 2008.

... există opinia că multe bănci au fost forțate să intre în secțiunea pieței de creditare cu risc ridicat, pe care nu ar fi luat-o în considerare dacă ar fi folosit criteriile comerciale uzuale. Prin urmare, începând cu anii '90 a existat un val de vânzări agresive de finanțări ipotecare sub-standard, adesea către indivizi care nu aveau o nici perspectivă realistă de a putea vreodată să-și ramburseze datoriile

Fiecare tranșă de ODC este securitizată și „evaluată” la emitere pentru a da profitul potrivit investitorilor. Tranșa de investiție graduală a ODC-urilor va fi cea mai populară, dând un profit scăzut, dar cu un risc atașat redus.

Pe de cealaltă parte, tranșa „de capital” comportă un risc mare – va fi foarte puțin populară, dar cu un potențial mare de a avea profitul ridicat. Mai multe detalii referitoare la această situație vor fi prezentate în secțiunea următoare.

Prin urmare, ODC-urile sunt un mecanism prin intermediul căruia pierderile sunt transferate către investitorii cu cel mai ridicat apetit pentru risc (cum ar fi fondurile hedge), lăsând majoritatea investitorilor în ODC-uri (în principal alte bănci) cu o sursă de numerar cu un risc scăzut.

Structura ODC-urilor

Structura tipică a ODC-urilor este prezentată în cele ce urmează.

Pentru fiecare portofoliu de ipoteci preluat de VSS, sunt create trei tranșe de ODC:

- **Tranșa 1** (cel mai mare risc) cunoscută drept tranșa „de capital”, care - în mod normal - cuprinde 5-10% din valoarea ipotecii din portofoliu. De-a lungul existenței ODC-urilor, tranșa de capital va absorbi orice pierderi provocate de orice ne-

chitare din partea contractorilor de ipoteci, până la punctul în care capitalul de la temelia tranșei este epuizat. În această situație, investiția este lipsită de valoare.

- **Tranșa 2** (risc intermediar sau tranșa „mezanină”) constă în aproximativ 10% din capital și va absorbi orice pierderi care nu au fost absorbite de tranșa 1 până la punctul în care capitalul său este de asemenea epuizat.
- **Tranșa 3** (AAA sau tranșă „principală”) constă în echilibrarea valorii portofoliului și va absorbi orice pierderi reziduale.

Proporția capitalului deținut în fiecare tranșă este cunoscută drept „structura” ODC și, dacă se consideră că există un risc mic de neachitare, atunci procentajul de valoare în portofoliul de ipoteci care formează tranșele de capital și tranșa „mezanină” va fi destul de redus. Totuși, dacă riscul este ridicat, atunci ODC-urile vor fi create cu o proporție mai mare de capital în tranșele: de capital și mezanină și cu o proporție relativ mai mică în tranșa principală.

Atunci când sunt primite de la debitorii fluxuri de trezorerie sub forma plăților de dobânzi și a rambursărilor de împrumuturi, aceste plăți sunt achitate mai întâi la tranșa 3, până când obligația lor este îndeplinită, apoi la tranșa 2 și ce a rămas se plătește la tranșa de capital. Orice neachitare lovește mai întâi tranșa 1, apoi tranșa 2 și așa mai departe.

Rambursările reprezintă o „cascadă” de numerar cu investitorii deținând tranșele ca pe niște găleți. Tranșele principale sunt alimentate primele, urmează alimentarea tranșelor mezanine și orice rămâne cade în tranșele de capital de la bază.

Ce nu a fost în regulă?

Când au fost emise ipotecile sub-standard nimeni nu a știut care dintre ele nu va fi achitată, dar emitenții au recunoscut (sau, în cazul pieței americane, au presupus ca ipoteză de lucru) că majoritatea coplesitoare a debitorilor își va plăti dobânzile și datoria la termenul fixat.

Atunci când ipotecile sub-standard au fost emise, percepția era că, odată cu angajările numeroase din SUA și prețurile crescute ale proprietăților, majoritatea capitalului ODC-ului ar putea fi localizat în siguranță în tranșa principală, cu sume relativ mai mici, alocate

tranșelor mezanină și de capital. Agențiile de rating au avut un rol critic de jucat, respectiv au validat constituirea de ODC-uri sub-standard și au gradat tranșele. Până în 2005, multe ODC-uri au fost constituite cu structuri foarte optimiste, astfel încât atunci când neachitățile au început apărea nu doar ratele de capital au fost lăsate neîndeplinite, ci și mezaninele și apoi, progresiv, tranșele principale evaluate AAA.

Conform regulilor Comisiei pentru Burse și Valori Mobiliare a SUA, ODC-urile puteau să fie comercializate doar între bănci și alte instituții financiare. Astfel, la începutul crizei creditelor, dat fiind faptul că ODC-urile și alte active garantate prin ipotecă au fost comercializate între bănci, în bilanțurile contabile se afla înscris un trilion de dolari de datorii substandard sub forma a ceea ce s-a crezut a fi titluri de valoare de investiție cu risc foarte scăzut.

Cu valorile proprietăților în scădere, mulți debitori sub-standard s-au trezit în „negative equity” (activul cu care garantaseră împrumutul valora mai puțin decât suma din împrumut rămasă de restituit); șomajul în creștere a dus la o creștere semnificativă a numărului de neachități și la epuizarea lichidităților pe care ODC-urile le necesită pentru a-și satisface investitorii.

Într-adevăr, epuizarea fluxului de numerar de la cei care au contractat credite ipotecare însemna că nu doar dividendele, ci și alte tranșe din structurile ODC-urilor au ajuns fără fonduri. Băncile au început să se îngrijoreze doar în momentul în care s-a simțit efectul la nivelul valorii ipotecii deținute în tranșa principală.

Băncile au întâmpinat de asemenea altă problemă – cum să evalueze ODC-urile. Existau modele cu varii grade de complexitate, dar nu exista nici o piață efectivă de la care un preț să poată fi luat ca reper. ODC-urile nu puteau fi „cotate conform pieței”, ci trebuiau să fie „cotate conform modelului” în bilanțul financiar contabil.

Pe piețele financiare a apărut suspiciunea că unele bilanțuri bancare conțineau mari cantități de ODC-uri care nu valorau cât se părea. Băncile și alte instituții de credit au început să fie de părere că este destul de probabil ca și alte bănci să dețină active care la valoarea unei piețe reale să valoreze mai puțin decât valoarea datoriilor băncii. Cu alte cuvinte, băncile erau în situația în care valoarea bunurilor ipotecate era mai mică decât valoarea creditului acordat.

Băncile și alte instituții de credit au început să fie de părere că este destul de probabil ca și alte bănci să dețină active care la valoarea unei piețe reale să valoreze mai puțin decât valoarea datoriilor băncii. Cu alte cuvinte, băncile erau în situația în care valoarea bunurilor ipotecate era mai mică decât valoarea creditului acordat

Spre deosebire de alte întreprinderi comerciale, băncile sunt, în mare parte, puse în mișcare de obicei cu mai puțin de 10% din valoarea activelor acoperite de capitalul propriu.

O pierdere drastică a valorii activelor poate, cât de curând, să epuizeze contravaloarea conturilor capitalurilor proprii ale băncii și acest risc a fost cauza care a determinat anumite bănci să înceapă transferarea către piață a activelor lor garantate mobiliar.

Dar vânzătorii pe această piață restrânsă nu au putut găsi cumpărători; drept rezultat, valorile la care aceste active puteau fi vândute au intrat în cădere liberă și sistemul bancar a intrat în ceea ce mulți consideră a fi spirala morții.

Problema era că trilionul de dolari de datorie substandard emis în SUA a fost distribuit pe toate piețele globale și, într-adevăr, probleme mai mici de credite ipotecare sub-standard au început să apară în alte țări unde băncile (cum ar fi Northern Rock, o bancă britanică) emisese active garantate mobiliar pentru a refinanța emiterea de alte ipoteci sub-standard pe piețele imobiliare în curs de dezvoltare.

Băncile, care stătuseră la distanță de această problemă, au început să suspecteze lipsa de valoare a creditului altor bănci și, ca rezultat, au început să ezite să mai acorde împrumuturi pe piața interbancară. LIBOR, rata la care băncile împrumută pe termen scurt, a început să crească, amenințând astfel lichidi-

Într-o asemenea situație pericolul este că vulnerabilitatea fundamentală a băncilor în fața riscului se strecoară cât de curând în economia reală, pe măsură ce creditul începe să se epuizeze și ratele de împrumut cresc din cauza numărului scăzut de creditori care doresc să acorde împrumuturi. Cumpărătorii de locuințe nu pot mări ipotecile și, ca rezultat, prețul proprietăților scade mai mult, agravând criza.

tățile operațiunilor bancare și, în acest mod, restrângerea creditului a devenit colaps.

Într-o asemenea situație pericolul este că vulnerabilitatea fundamentală a băncilor în fața riscului se strecoară cât de curând în economia reală, pe măsură ce creditul începe să se epuizeze și ratele de împrumut cresc din cauza numărului scăzut de creditori care doresc să acorde împrumuturi. Cumpărătorii de locuințe nu pot mări ipotecile și, ca rezultat, prețul proprietăților scade mai mult, agravând criza.

O recesiune în economia reală, cu pierderea locurilor de muncă și insolvabilități, înseamnă că mai mulți oameni nu-și achită împrumuturile pentru locuințe. Încrederea consumatorului începe să se deterioreze și, ca rezultat, economii care erau înainte puternice încep să rămână în urmă.

În concluzie, există o soluție?

Există un număr de posibilități de a ieși din această criză – dar toate sunt dureroase. Soluția americană este ca guvernul federal să cumpere așa-numitele active toxice de la bănci. Și au fost deja puse deoparte în acest scop până la 850 miliarde USD. Soluția Marii Britanii este ca guvernul să injecteze capital nou în bănci prin titluri preferențiale și să susțină operațiunile piețelor financiare prin oferirea de garanții pe împrumut și prin acordarea de împrumuturi băncilor care se află în dificultate.

Există un risc serios ca intervenția guvernului, indiferent în ce măsură va fi aceasta, să nu restabilească încrederea, cu rezultatul ca sectorul bancar să nu mai fie capabil să ofere servicii piețelor financiare. În această situație, investiția guvernului va înregistra pierderi semnificative. Totuși, cealaltă față a monedei este ca băncile să se restabilească, se reiau activitățile cât mai aproape de normal, iar guvernele implicate se retrag cu câștiguri mari de capital. Doar o singură problemă rămâne: ce trebuie făcut cu aceste active toxice?

O parte a problemei este constituită de faptul că nu există nici o piață pentru garanțiile de acest tip în afară de instituțiile financiare. Asta înseamnă că valoarea pe piață a ODC-urilor și a instrumentelor similare este mult sub valoarea intrinsecă a trustului de la baza creditelor ipotecare (valoarea actuală a fluxului de venit intern și rambursări asociate). În final, dacă sunt ținute suficient de mult, cel puțin unele dintre ipotecile de bază vor fi răscumpărate. Totuși, această perspectivă se află dincolo de orizontul temporal al oricărui guvern; deci va trebui să se creeze o nouă piață unde investitorii în căutare de o investiție speculativă să poată comercializa liber această datorie în afara cercului restrâns al instituțiilor financiare și guvernelor care o dețin. Într-adevăr, crearea unei asemenea piețe ar putea fi piesa lipsă a puzzle-ului necesar pentru restabilirea încrederii și pentru a face ca lumea financiară să funcționeze din nou.

Pentru a se putea ieși din această criză financiară, profesioniștii contabili și auditorii financieri, deși nu poartă direct răspunderea pentru ceea ce s-a întâmplat, vor trebui să colaboreze în vederea identificării soluției optime pentru fiecare economie națională, dar și pentru fiecare entitate în parte și, în primul rând, pentru bănci, întrucât, deși la baza declanșării crizei bancare au stat aceleași cauze, soluțiile trebuie adoptate în conformitate cu caracteristicile piețelor financiare regionale.

Bibliografie

<http://www.sec.gov/>

<http://www.fabricadebani.ro/news.aspx?iid=5432>

http://en.wikipedia.org/wiki/Toxic_asset

<http://www.iht.com/articles/2009/02/26/business/rbs.php>

Seminar profesional la Iași

Abordări ale auditului financiar

La 21 martie 2009, la Iași, a avut loc seminarul profesional cu tema „Abordări ale auditului financiar”, la care au luat parte auditori financiari din județele Bacău, Botoșani, Iași, Neamț, Vaslui și Suceava, reprezentând regiunea de dezvoltare Nord-Est. A fost ultima manifestare sub acest generic, organizată de Camera Auditorilor Financiari din România în pregătirea Conferinței anuale care va avea loc la 27 iunie a.c. la Cluj-Napoca.

În deschiderea seminarului de la Iași, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președintele Camerei Auditorilor Financiari din România, a prezentat asistenței câteva probleme în actualitate care preocupă profesia în general și activitatea auditorilor financiari români îndeosebi.

În continuare, au fost susținute două comunicări:

- prof.univ.dr. **Alin Eden**, vicepreședinte al Consiliului CAFR: „Guvernanța corporativă și continuitatea activității”.
- **Smaranda Ștreangă**, membru ACCA, Training Services Director BDO Conti Audit: „Profesionalism și etică”, o temă de mare actualitate, pe care reprezentanții ai ACCA au prezentat-o în cadrul mai multor seminarii din ciclul amintit.

În final, **Aurel Petrescu**, președintele Comisiei de apel a CAFR, a comentat pentru cei prezenți câteva cazuri mai grave de încălcare a disciplinei etice și a normelor profesionale din partea unor auditori financiari, care au atras anumite sancțiuni disciplinare.

În a doua parte a evenimentului a avut loc alegerea reprezentanților auditorilor financiari – pe județele din care provin cei prezenți – pentru a lua parte la lucrările Conferinței anuale.

În cele ce urmează vom reda pentru cititorii revistei câteva din cele mai importante idei cuprinse în intervenția președintelui CAFR, prof.univ.dr **Ion Mihăilescu**.

„Important este să fim uniți și să formăm o colectivitate de interese pentru a duce profesia de auditor financiar acolo unde îi este locul și pentru a răspunde cerințelor organismelor internaționale la care suntem afiliați, precum și așteptărilor Guvernului României care ne-a încredințat această misiune de organizare și funcționare a auditului în România. După cum cunoașteți, prin OUG 90/2008 privind auditul statutar, aprobată de Parlament, este clar consacrată autoritatea Camerei Auditorilor Financiari din România pentru domeniul respectiv.

Consiliul și Executivul Camerei au încercat și încearcă, uneori cu rezultate foarte bune, alteori mai puțin relevante - dar important este că suntem pe un drum bun - să asigure împreună cu dumneavoastră navigarea acestei corăbii care este Camera Auditorilor Financiari din România în contextul economic actual, ce nu este tocmai favorabil, tocmai prietenos pentru noi, având în vedere evoluțiile la nivelul economiei mondiale și regionale. Cu toate acestea, prin tot ceea ce facem contribuim la efortul general, încercând să găsim soluții de asanare a problemelor actuale dificile și de menținere a echilibrului necesar economiei românești”.

În continuare, președintele CAFR s-a oprit asupra unor prevederi ale Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 90/2008 privind auditul statutar, aprobată de Parlament – cu unele amendamente – prin Legea nr. 278/2008, punând în atenție câteva obligații ce revin expres auditorilor în virtutea acestei reglementări legale. Acest act normativ clarifică statutul juridic al auditorilor și al firmelor de audit, precum și al organismului profesional

care-i reprezintă - Camera Auditorilor Financiar din România.

Între noutățile amintitei reglementări, vorbitorul s-a referit în primul rând la necesitatea întăririi supravegherii activității de audit, context în care s-au prevăzut înființarea și organizarea organismului de supraveghere, pentru a avea asigurarea că misiunile de audit se realizează în conformitate cu cerințele internaționale. Se cunoaște că anul trecut CAFR a devenit membru cu drepturi depline al IFAC, organizație care cuprinde peste 156 de organizații din peste 122 de țări. Este un fapt că profesioniștii contabili au devenit o forță pe mapamond și îi întâlnim pretutindeni executând același tip de misiuni. Se apreciază că în lume operează peste 2.800.000 profesioniști contabili, o forță extraordinară, care încearcă să vorbească această limbă – limba standardelor profesionale internaționale. Și de aici derivă necesitatea educației, a realizării controlului de calitate, a respectării întocmai a prevederilor standardelor și principiilor etice.

„După cum știți, noi toți ne-am angajat și Camera în numele dumneavoastră să adoptăm și să aplicăm Standardele Internaționale de audit, Codul etic – emise de IFAC și, implicit, să ne supunem misiunile de audit unui control de calitate atât la nivelul firmei de audit, cât și la cel al organismului profesional – Camera.

Organismul de supraveghere este format din 11 persoane: reprezentanți ai organismelor de reglementare – Ministerul Justiției, Ministerul Finanțelor Publice, CNVM, Banca Națională, Comisia de Supraveghere a Asigurărilor și Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private; apoi, reprezentanții organismelor profesionale – CECCAR, CAFR, un auditor care să

fi executat misiuni de audit în unități de interes public în ultimii trei ani; un grup de reprezentanți din partea mediului academic și al patronatelor.

Deosebit de importante sunt, de asemenea, prevederile referitoare la transparența activității de audit, mai exact la raportul de transparență care trebuie prezentat pe site-ul propriu al firmei de audit. Nerespectarea acestei obligații atrage sancțiuni și contravenții foarte dure”.

Președintele Ion Mihăilescu a prezentat apoi pregătirile care se desfășoară pentru organizarea celui de al doilea Congres al auditorilor financiar - eveniment important pentru Cameră, pentru profesioniștii contabili din România și a lansat celor prezenți invitația de a se înscrie și participa la această manifestare care va avea loc la Cluj-Napoca, la 26 iunie a.c. și își propune să aducă în dezbatere probleme și soluții de stringență actualitate, sub genericul „Național și internațional în activitatea de audit financiar. Auditorii și criza economică globală”.

În alocuțiunile președintelui Camerei a fost abordată și tema relațiilor CAFR cu alte organisme profesionale:

„Doresc să spun că participăm cu contribuții deosebite în Consiliul Contabilității și Raportărilor Financiare, participăm activ în cadrul UPLR și se pare că vom găsi soluții pentru dezghețarea relațiilor cu Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR) pentru că nu se poate merge la infinit cu o asemenea stare tensionată. Și aici v-aș ruga și pe dv. să aveți o contribuție, în sensul de a ne respecta mai mult colegii din CECCAR, să încercăm să ne alăturăm la activitățile de interes comun ale profesiei, astfel încât să pornească și o

mişcare de jos în sus spre a se percepe acest demers pozitiv și de către anumiți conducători de la vârful organismului profesional respectiv și să nu ne mai înfierbântăm în anumite situații, pentru că stările tensionate nu fac bine nimănui.

Vreau să vă spun că FEE ține la porțile ei organismele profesionale din România întrucât există neînțelegeri și este păcat pentru că până la urmă și unii și alții suntem profesioniști cu rezultate importante, care participă cu seriozitate la activitatea socială și economică a României.

În ceea ce ne privește am solicitat aderarea la Federația Europeană a Contabililor – FEE, dar în decursul timpului s-au manifestat o serie de impedimente independente de voința noastră, a Camerei. Dar ultimele discuții purtate cu acest organism internațional ne arată că ne aflăm pe un drum favorabil și, cu un anumit efort la nivelul nostru, vom putea atinge și acest obiectiv chiar la viitoarea Adunare generală a FEE”.

O altă chestiune adusă în discuție de președintele Camerei a fost înființarea de reprezentanțe regionale ale CAFR – obiectiv stabilit la ultima Conferință anuală. De fapt, este vorba de angajarea unui auditor financiar care nu mai execută misiuni de audit.

Acesta ar urma să participe la toate inspecțiile pe care Departamentul de monitorizare ale Camerei le execută în județele componente ale regiunii, sprijinind prin urmare departamentul în efectuarea de controale de calitate. Apoi, va avea atribuții de viză anuală, va avea un computer cu baza de date a auditorilor din zona respectivă, va lua legătura cu Camera pentru rezolvarea problemelor ce apar, de la caz la caz.

Sintagma CAFR, prohibită în revista CECCAR

În numărul din martie 2009 al revistei *Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor*, editată de Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România, este publicat un articol cu titlul *Auditul statutar al situațiilor financiare anuale și importanța acestuia în condițiile crizei economice internaționale*.

Nu ne vom referi la calitatea acestui articol, apreciere care rămâne desigur la latitudinea redacției revistei respective. Ceea ce surprinde însă este lipsa oricărei referiri la organismul profesional desemnat expres în lege ca fiind autoritatea cu competențe și răspunderi clar definite în domeniul auditului statutar și anume Camera Auditorilor Financiar din România (CAFR).

Ne exprimăm nedumerirea față de această omisiune, cu atât mai mult cu cât redacția revistei este creditată cu competență și independență în activitatea sa. Poate a fost numai o scăpare redacțională! Poate!

În ceea ce ne privește, ne asigurăm cititorii că nu am avut și niciodată nu vom avea o atitudine prohibitivă față de activitatea organismului profesional confrate C.E.C.C.A.R. Dimpotrivă, așa cum stau mărturie paginile revistei *Audit Financiar*, autorii fac deseori referințe bibliografice la lucrările editate de C.E.C.C.A.R, iar manifestările la care participă, deopotrivă, reprezentanți ai CAFR și ai C.E.C.C.A.R. sunt reflectate cu obiectivitate în informațiile de interes comun privind profesia contabilă pe care le publicăm. [Redacția]

● Important pentru autori! - Important for the Authors!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din **Consiliul Științific** al revistei, în modalitatea *double-blind-review*, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: noutatea, actualitatea și încadrarea în aria tematică a subiectului; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere.

Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific.

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic .doc, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului română sau engleză; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagina; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor, referințele și se prezintă bibliografia selectivă; un rezumat în limbile engleză și română de circa 1 pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

The review of the scientific articles is performed in parallel by at least two members of the **Scientific Council** of the „Financial Audit“ Magazine, a double-blind-review, which means that those who performs the reviews does not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Criteria for articles assessment: newness, actuality and the subject matter of the article; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources uses; contribution made to the research in the area.

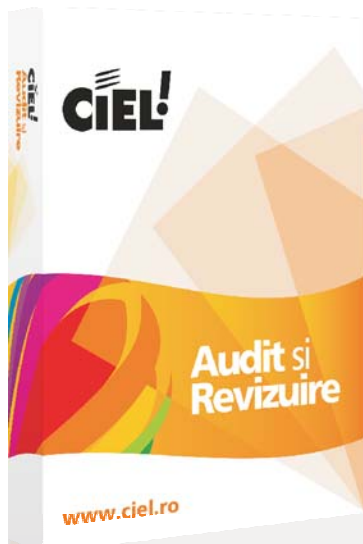
The recommending of Scientific Council of the Magazine is: acceptance; acceptance with reviewing; rejection slip. The results of the assessments are communicated to the authors, and are published only the articles approved by the Scientific Council.

The articles are submitted to the redaction by email at: revista@cafr.ro, compulsorily in .doc, format containing the following elements: the language the article is drafted Romanian or English; the text into Romanian is drafted with diacritics in accordance with the norms issued by the Romanian Academy; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs /page spaces included; the article mention the research methodology used, authors contributions, references and presents the selective bibliography; an abstract in both English and Romanian presenting the subject of the research and authors contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, both in English and Romanian.

Programul nr. 1 pentru Audit și Revizuire în România

Disponibil din Mai 2009 într-o nouă versiune

CIEL AUDIT ȘI REVIZUIRE 1.3

! Principalele noi funcționalități:

- ➔ Importul rapid al facturilor, cu posibilitatea de verificare rapidă a plajei de numere
- ➔ Posibilitatea de export / import de foi de lucru
- ➔ Balanța comparată pe două exerciții (8 egalități)
- ➔ Importul BALANȚEI DE MIJLOACE FIXE
- ➔ Importul listei de mijloace fixe și prelucrarea în probe de audit
- ➔ Raport ce evidențiază diferențele între balanța listată pe baza înregistrărilor și balanța importată de la client

CIEL Audit și Revizuire:

- ☑ o aplicație specifică, construită conform Standardelor Internaționale de Audit dar în același timp adaptabilă nevoilor tale;
- ☑ permite preluarea datelor de la clienți în diferite formate;
- ☑ calcularea automată a pragului de semnificație și a riscului de audit; propunerea unui mod de a realiza eșantionarea;
- ☑ completarea și listarea Procedurilor și a Caietului de Audit, cu atașarea de probe de lucru
- ☑ **Și multe altele!**

Preț varianta Monopost: 2220 RON / Preț varianta Rețea: 3940 RON

Prețurile includ contractul de abonament (actualizări și asistență tehnică) pentru 1 an și cursuri de pregătire.

URMĂREȘTE-NE !

ciel.ro

**Află mai multe:
021.201.53.00**